

గంగాపుర మాహాత్మ్యము 248

Donated to Sri Krishna Deshpande

Srinagar

గంగాపుర

శ్రీ రెడ్డి మల్లారెడ్డి దేశాయి

కృతి ప్రకాశకులు

శ్రీ రెడ్డి (గడ్డంపల్లి) రామకృష్ణారెడ్డి దేశముఖగారు

కాలివాహనశకము ౧౯౭౮ భాద్రపదము

శ్రీ. క. ౧౯౮౭

సర్వస్వామ్యములు
విజ్ఞానవర్ధిని పరిషత్తువి

*

ప్రతులు ౫౦౦

౨౨౪౪౪
పబ్లికేషన్లు
మె - ౨౨ ప్రథమ ముద్రణము

*

కా. శం. ౧౮౬౮ వ్యయసంవత్సరము

భాద్రపదమాసము

కీ. శ. ౧౫-౯-౧౯౪౬

*

వెల రు ౧-౮-౦

*

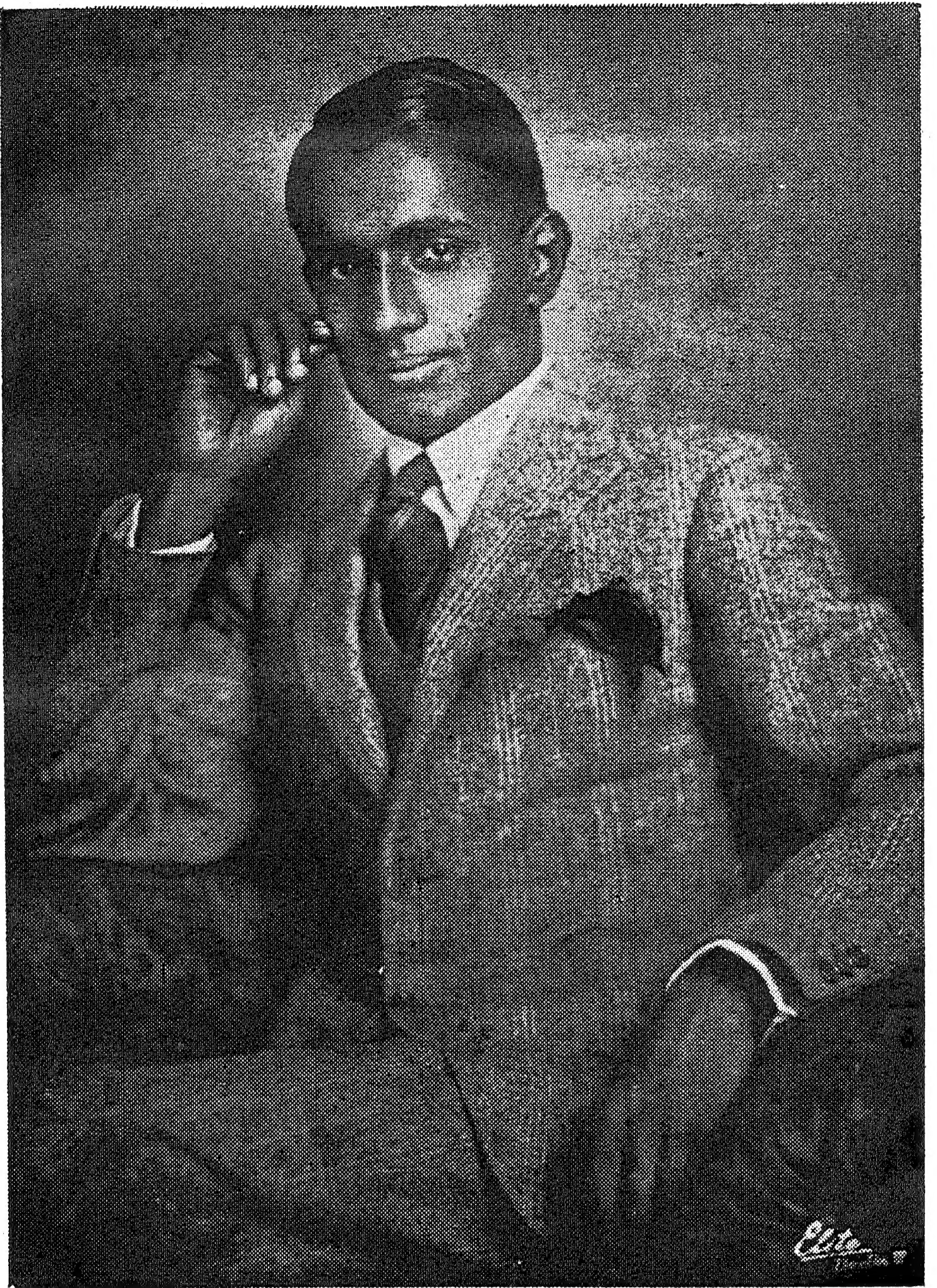
సికిందరాబాదు

ఓరియన్ట్ ముద్రణాలయమున

ముదిగొండ సాంబశివరావుచే

ముద్రింపబడియె

R. Damodar Reddy.

క్తి శేషులగు శ్రీ రెడ్డి దామోదరరెడ్డి బారిష్టరు గారు
గంగాపుర మాహాత్మ్యము ఈ స్వర్ణవాసిస్థాపించినారు.

పీఠిక

గంగాపురచరిత్రము

గంగాపురమొక పెద్ద జాగీరు గ్రామము. దాని జనసంఖ్య ౨౦౦౦కు పైబడియున్నది. ఒక ముస్లింజాగీర్దారు దానికధికారి. అది మహబూబునగర జిల్లాలో చేరి జడ్చర్లస్టేషనుకు మూడుమైళ్ళ దూరములో నున్నది. ఆ గ్రామానికి చాదీశ్వరీదేవాలయము తీరమందుకల ఒక పెద్ద చెరువును పది పన్నెండు కుంటలున్నాకలవు. కుంటలలో సంబులకుంట యను నది ఒక వేయేండ్ల నాటిది. ఎందుకనగా దానిపై నొక చాళుక్య శాసనము కలదు. ఈ గ్రామములో ఎక్కడ జూచినను శాసనములు, శిథిల దేవాలయములు, సుందర విగ్రహములు, భగ్నములైన విగ్రహములు కలవు. అవి గంగాపురము యొక్క ఈనాటి దుస్థితిని ఒకనాటి వైభవమును ప్రకటించు చున్నవి.

ఆ గ్రామానికి ఒక మైలుదూరములో గొల్లతగుళ్లు అను శిథిలాలయములు కలవు. ఆ గ్రామానికి సమీపమందుండు రెండు మూడు గ్రామములలో ప్రాచీనాలయములు శాసనములు లభించుచున్నవి. ఆ గ్రామమునకు అరకోసు దూరములో మినాంబరియను పెద్దవాగు కలదు. దానిని స్థలపురాణములో ఒక పవిత్రనదిగా వర్ణించియున్నారు. దాని తీరమందనేక లింగములు ఒక శివాలయము కలవు. ఆ నది కృష్ణానదిలో కలయుచున్నది.

శైలిల్యమునుండి పునరుద్ధరింపబడి ఇప్పుడు పూజాపునస్థారములను నోచుకొన్న కేశవాలయమును చాళుక్యులలో వైష్ణవాభి

మానము ప్రారంభమైననాడు అనగా ఇంచుమించు క్రీ. శ. ౧౦౦౦ లో నిర్మితమైనట్టిది. దేవాలయము గోడలపై బయటిదిక్కు చాళుక్య శాసనములు చెక్కినారు. ఈ దేవాలయము పేర ప్రతి సంవత్సరము మాఘశుద్ధ సప్తమినాటినుండి అయిదు దినములు పెద్ద జాతర జరుగును.

గంగాపుర నిర్మాణము చాలప్రాచీనముగా కానవస్తున్నది. అచ్చట ఒకటిరెండు శైవశిల్పములుగా కానవస్తున్నవి. మీనాంబరీ తీరమండలి శైవాలయము వెనుకభాగమున నున్న విగ్రహమొకటి శైవవిగ్రహమునలే నున్నది. గంగాపురమునకు ప్రాచీననామము మాయాపురియని యుండెనని నరపతి విజయమను నామాంతరము కల రామరాజీయ కావ్యములో వెంగయ్యకవి రచించియున్నాడు. మాయాదేవి బుద్ధుని తల్లికావున బౌద్ధుల ప్రాబల్యముండిననాడు దానికా పేరువచ్చెనేమోయని యూహింపవచ్చును. మీనాంబరీ తీరమం దుండినందున మత్స్యపురియని దీనికి నామాంతరమైయుండును. దీనికి దురిత కోలాహలము అని మరొక పేరుండెనట. ఈ పదాళి కర్థము సరిగా కుదురుటలేదు. పాపముల బోగొట్టునట్టిది అని వూర్వుల అభిప్రాయమై యుండును. గంగాపురమని దీనికి చాళుక్యులకాలములో పేరు వచ్చినట్లున్నది. ఈ పేరేలవచ్చెనో తెలియదు. గంగేశ్వరుడుఅను లింగమేమైన అందు ప్రతిష్ఠితమై యుండునో యేమో! గంగాపురములోని ఒక శాసనము దీనికి సహాయపడుతున్నది. అందిట్లున్నది.

“శ్రీ మత్త్రిభువనమల్ల దేవర విజయరాజ్య

భీమరసను గంగాదేవియుంమాడిద

ప్రతిష్ఠ గంగేశ్వరమదేవర ధర్మమాగి నహయసులు

దెంబదు కొట్టినాకెయ ... ..”

అని తెలంగాణా శాసనములు చాళుక్యశాసనభాగము-నంబరు 3-9 లో కలదు. కాని ఈ శాసనము గంగాపురములో కాన వచ్చుట లేదు. పైగా ఇందు చాలా తప్పులున్నట్లు కానవస్తున్నది. మరియు “కొట్టివాక” అని యందున్నది. కొలనువాకకు ప్రాచీననామము కొట్టివాక. కాన యిది కొలనువాక శాసనమో యేమో? గంగాపురమును పేరెందుకువచ్చె నని స్థానికులను విచారించిన వా రేమియు చెప్పజాలరు. పైనుదహరించిన శాసనములో “భీమసముద్రము” అనుపేరు గలదు. అట్టిపేరుగల యెరువేదియు గంగాపురములో లేదు. కావున గంగాపురమును పేరెట్లు వచ్చెనో ఇప్పుడేమో చెప్పటకు వీలులేదు. ఈ గ్రామమందు కై నవిగ్రహ చిహ్నములుండుటచేతను, దీని పూర్వనామము మాయాపురియగుట చేతను ఈ గ్రామము కనిష్ఠము గాగిం ఏండ్ల క్రిందటిదై యుండునని ఊహింపవచ్చును.

గొల్లత గుళ్లు

గంగాపురగ్రామమునకు ఒక మైలురోపల గొల్లతగుళ్ళు అను నిర్మాణములు కలవు. ఆ గుళ్ళలో ఇప్పుడొక గుడిమాత్రమే నిలిచియున్నది. అదియు కూలిపోవ సిద్ధముగా ఉన్నది. అది ఇంచుమించు 20 అడుగుల ఎత్తున్నది. గోడలు నాలుగడుగుల మందములై యున్నవి. అంతయు ఇటికెలతోనే కట్టినారు. అవి చాలా గట్టివి. స్థానికులు కొందరు దాని యిటికెలను తమ ఇండ్లకు వాడుకొనుచు వచ్చినందున ఆ గుళ్ళు నామమాత్రావశిష్టమైపోయినవి. నిలిచిన గుడిప్రక్కన రెండు పెద్దదిబ్బలున్నవి. అవి శిథిలమైపోయిన గుల్లెయుండును. జనులువాటిని గొల్లత గుళ్ళు అని బహువచనముతో మాట్లాడుచున్నందున అందు కనిష్ఠము మూడుగుల్లెననుండి యుండును.

ఆ గుళ్ళనుగూర్చి స్థానికులొక ముచ్చటయగు కథనుచెప్పుదురు. పాలు పెరుగు అమ్ముకొను ఒక గొల్లపడుచు భక్తురాలై తన యాస్తిసంతయు వ్యయపరచి ఆ గుళ్ళను కట్టించెనట. అందుచేత ఆ గుళ్ళకు గొల్ల తగుళ్ళని పేరు వచ్చెనందురు. కాని అది ప్రమాణము కానేరదు. మన పురాణాలలో తర్వాత పెంచినవారు శబ్దముల అర్థాన్నిబట్టి తమ ఊహకు స్వేచ్ఛనిచ్చి కథలు కల్లు వ్రాసిపెట్టిరి.

అయితే దీని యాధార్థ్యమెట్టిదో సరిగా చెప్పజాలము. మనమును ఊహించవలసి వచ్చును. శైవులలో పూర్వము గోళకి మతాలు అనునవి ఒక వేయివందల క్రిందట విరివిగా వింధ్యకు దక్షిణ దేశముననుండు దేశమంతటను వ్యాపించుకొని పోయెను. గోళకి పడమే పల్లెజనులనోళ్ళలో గొల్లక్కయై క్రమముగా గొల్లతగా మారియుండును. గోళకి మతాలనుగూర్చి శ్రీమల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు అమరావతి స్తూపములు అను పుస్తకములో ఇట్లు వ్రాసినారు.

“పాశుపత శైవసంతానమునకు భాగీరథీ నర్మదానదులకు మధ్యనుండు డాహళదేశమందలి గోళకిమతము ప్రధానమైనది. తెలుగుదేశమున పెక్కుమతములు కట్టించినవారీ మతమునకు సంబంధించినవారే. ఈగోళకిమతముయొక్క యుపమతములు కన్నడ దేశమందును ద్రమిళ దేశమునను నుండినవి. గోళకిమతశాఖలు తెలుగుదేశమున కడప మండలమున త్రిపురాంతకమందును గుంటూరుమండలమున మందడమునందును వెలసినవి. ఈగోళకిమతము క్రీస్తుశకము పదునొకండవ శతాబ్దినుండి దక్షిణాపథము నందెల్ల మిక్కిలి ముఖ్యమైన మతసంస్థగ నుండినట్లు శాసనముల వలన దెలియవచ్చును”. (పుట-౮౩)

రుద్రమదేవి శా. శ. ౧౧౦౩ లో విశ్వేశ్వర గోళకీయను మందడములోని మఠమునకు దానముచేసి అందు ఆశ్రాహ్మణచం డాలముగా అందరికినీ అన్నదానము చేయ నిర్ణయించె ననియు, అందు విద్యాలయమును వైద్యాలయమును, స్థాపించెననియు పె గ్రంథ మందే తెలిపియున్నారు.

పాల్కురికి సోమనాథుడి బసవ పురాణపీఠికలో శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారిట్లు వ్రాసినారు.

“దశమ శతాబ్దికింకను పూర్వకాలమునుండి గాడ దేశమున గోళకీయమను పేర గొప్పశైవాచార్యమఠము ప్రఖ్యాతిగాంచెను. భావశంభు సోమశంభు ప్రభృతులు తన్మతాధిష్ఠాతలు సోమశంభువు తన పేర నొకపద్ధతిని రచించెను. శివలెంకమంచన పండితుడు ఈ సోమశంభువు మనుమడట. ఈపరంపరవారు “కలచురి త్కౌసాల దీక్షాగురువులు” అని పలుచోట్ల ప్రస్తుతింపబడిరి. బిజ్జలునికాల మున పశ్చిమ చాళుక్యరాజ్యమున నీ పరంపరవారు పలువురు శివాచార్యులండిరి. ఏతన్మఠ పరంపరవారు వేలకొలది మహా నీయులుదక్షిణాపథమందెల్లవ్యాపించిరి. కేరళముననుండి విమలశివ, ధర్మశివ, విశ్వేశ్వర శివాదులు, తెనుగుదేశమునకు జేరిరి. విశ్వేశ్వర శివాచార్యుడు కాకతీయ గణపతిదేవ చక్రవర్తికి దీక్షా గురుడై యాంధ్రదేశమున కృష్ణాతీరమున మందర గ్రామమున గొప్ప మఠము నెలకొల్పెను”. (పుట ౭౪-౭౫)

కర్నూలు జిల్లాలోని త్రిపురాంతకములో ఒక గోళకీ మఠ ముండినట్లు శా. శ. ౧౧౭౪ నాటి యొకస్థానిక శాసనమువల్ల తెలి యవస్తున్నది. (ఎఫిగ్రాఫికల్ రిపోర్టు ౧౯౦౫)

గంగాపురములో శై వాలయములు విశేషముగా ఉండినవి. క్రీ. శ. ౧౩౦౦ ప్రాంతములో ఉండిన పాల్కురికి సోమనాథుడు తన పండితారాధ్య చరిత్రలో గంగాపురములో సహస్ర్రుగణ శివ భక్తులలో ముఖ్యులందరిని వర్ణించెను. త్రిభువనముల్లని ఆరాధ్య గురువగు సకల ప్రవేశ భట్టారకుడు, “చక్రవర్తి శ్రేయార్థమాగి దైవజ్ఞరాదిత్య భట్టోపాధ్యాయగ్గ పెద్దణభట్టగ శ్రీమత్త్రైలోక్య మల్ల శ్రీకేశవపురద జ్యోతిర్వత్ప్రియం జ్యోతిశాస్త్రపరీక్షా పూర్వ కందే వరిగెపాదపూజయంకొండు ధారాపూర్వకమాడి” దైవజ్ఞ ఆదిత్య భట్టోపాధ్యాయునికి పెద్దణభట్టకు దానము చేసెనని గంగాపురములో ఒక శాసనము కలదు. (తెలంగాణ శాసనములు పుట ౧౨౪) ఈ శాసనములో సరియగు పాఠమును పై నుదహరించినాము. ఆ దానము క్రీ. శ. ౧౦౯౨ లో చేయబడెను. ఇతర శాసనములలో మరికొందరి పండితులను పేర్కొన్నారు. తర్క శాస్త్రమందు జ్యోతిశాస్త్రమందు ఇతర శాస్త్రాలలో “భట్టోపాధ్యాయులైన” వారు పలువురు గంగాపురములో నుండిరనిన విద్యాస్థానమగు గోళకిమఠము అందు తప్పకయుండియుండవలెను. ఆ గోళకి మఠము విద్యాపీఠముగా వెలిసియుండును.

గోళకిమఠస్థాపకులు వీరశైవములోని పాశుపతశాఖవారు. ఈ పాశుపతము దక్షిణహిందూస్థానములో అందునను ముఖ్యముగా దేవకిపురమనుచోట వ్యాప్తిపొందెను. అక్కడ ప్రసిద్ధ గోళకిమఠ ముండెను. అక్కడినుండి ఆ మతానుయాయులు దక్షిణ దేశ మంతటను వ్యాపించుకొనిరని బహుశాసనములు తెలుపుతున్నవి. అట్టి వ్యాపకులలో విశ్వేశ్వరశివుడు గణపతిదేవుని దీక్షాగురుడు. ఆ విశ్వేశ్వరగోళకిమఠానికి రుద్రమదేవి దానమిచ్చెను. గంగాపురములో త్రిభువనముల్లని దీక్షాగురువగు సకలప్రవేశ భట్టారకు డుండెనుకదా. ఆ దీక్షాగురువుయొక్క గోళకిమఠమే

గొల్ల తగుడియై యుండును. గంగాపురములో పైన తెలిపిన పండితులేకాక శ్రీగిరిపండితుడును (తెలంగాణా శాసనము - చాళుక్య సంఖ్య ౧) గణగరాజపండితుడును (తె. శా. చాళుక్య - శా. సంఖ్య ౫) ఉండిరనియు వారికి నీ దానాలు చేసిరనియు మరి రెండు శాసనములలో కలదు.

గోళకిమతాలలో అన్న సత్రము, వైద్యచికిత్సలు, విద్యా ప్రదానము జరుగుచుండు నాచారమున్నట్లు మందడ శాసనమువల్ల ఊహింపవచ్చును. గంగాపురములో అనేక మహాపండితులుండి నందున అచ్చటి “గొల్ల తగుళ్ళ”లో వారు విద్యాసంస్థలను నడిపి యుందురని ఊహింపవచ్చును. గొల్ల తగుళ్ళు పెద్ద దిబ్బలై యున్నవి. ఆ దిబ్బలే పై విద్యాసంస్థలై యుండును. ఆ దిబ్బలను త్రవ్విన శాసనములేమైన లభించు నేమో? పై యూహలు స్థిర పడునేమో? ౮౦౦ ఏండ్లక్రిందట గంగాపుర మొక శైవవిద్యా పీఠమై యుండును. గొల్ల తగుళ్ళనునవి తప్పకుండా గోళకిమతాలే యని విశ్వసించినందున దాని చర్చ కొంతవిపులముగా చేయవలసి వచ్చినది.

గంగాపుర పౌచ్చీనత

పాల్కురికి సోమనాథుడు తన పండితారాధ్యచరిత్రములో త్రయోదశగుణసంకీర్తనములో గణసహస్రనామములను కొన్నింటి పేర్కొనెను. అందిట్లు వ్రాసెను.

“ సంగయ్య, వనిపుర శంకర దేవ
డింగుళివై జవ్వ, గంగాపురంబు

బసవయ్య, ఫణిహరి బసవయ్య,

- - - - - ౨వ భాగము పుట ౯౦

ఆదిగా గణ సహస్రనామములు

ఆదరణీయంబులై యొప్పునిట్లు

- - - - - ౨వ భాగము పుట ౯౧

ఇందు పేర్కొన్న గంగాపురము మన గంగాపురమేయై యుండును. గంగాపురమునుగూర్చి స్థలపురాణ ముండియుండును. నూరు యినూర్ని రేండ్ల క్రిందటి స్థలాలకే మహాత్మ్యము లేర్పడినప్పుడు ఇంచుమించు గగ్గిం ఏండ్లకు పూర్వముదగు గంగాపురమునకు స్థల పురాణ మెట్లుండదు. అట్టి స్థలపురాణము నాధారముచేసి కొనియే ఈ మాహాత్మ్యమును మల్లారెడ్డికవి పద్యాత్మకముగా రచించి యుండును.

“మాయాపురీ మత్స్యపురీ, దురితకోలాహలం
కలియుగే గంగాపురీ”

అని నాలుగు యుగాలలో నాలుగు పేరులు గంగాపురికుండెనని స్థానికులు చెప్పుచుందురు. మల్లారెడ్డికవియు పైనాలుగు పేరులు నాలుగు యుగాలలో గంగాపురానికుండెనని వర్ణించెను. క్రీ. శ. ౧౫౫౦ ప్రాంతములో ఉండిన వెంగయ్యకవి తన నరపతి విజయములో “గంగాపురాఖ్యకు ప్రతినామంబుగల మాయాపురంబు” అని వర్ణించియున్నందున మాయాపురమనునది ప్రాచీననామాంతరమని విశ్వసింపవచ్చును. మీనాంబరినుండి మత్స్యపురి నామ

మేర్పడియుండును. దురితకోలాహల మనుట స్థలమహాత్మ్యమున కిచ్చిన విశిష్టగుణమై యుండును.

చాళుక్యకాలపు స్థావిక శాసనములు

ఈ గ్రామము పశ్చిమ చాళుక్యుల కాలములో చాలవృద్ధికి వచ్చెను. ఆ రాజు లనేక శివాలయములను కట్టించి, ఉన్నవాని నుద్ధరించి, పోషించి దానశాసనములను చెక్కించిరి. వారి సామంతులు, వారి ప్రజలున్ను తమ తమ శక్తికొలది దేవాలయములకు దానములు చేసిరి. వారికాలమునాటి శివాలయములు చాలావరకు శిథిలము లైపోయినవి. కొన్నితావులలో ఆలయముల బాడలు కూడా లేకుండ పోయినవి. అచ్చటచ్చట శక్తివిగ్రహాలు, వినాయక విగ్రహములు, భైరవ విగ్రహములు అతిసుందర శిల్పములతో కూడినవై శాసనస్తున్నవి. మన కిప్పుడు లభించు గంగాపుర శాసనములు చాళుక్యశకములోనివి. చాళుక్యవిక్రమశకము శా.శ. ౯౯౦ నుండి అనగా క్రీస్తుశకము ౧౦౭౬ నుండి ప్రారంభమయ్యెను. త్రిభువనమల్ల బిరుదాంకితుడగు ఆరవ చాళుక్య విక్రమాదిత్యు డీ శకాన్ని తన పేర ప్రారంభించెను. చాళుక్యకాలపు శాసనాలలో ఈ క్రిందివి గంగాపురములో లభించినవి.

(౧) జగదేకమల్లుని కాలములో కొందరు సెట్టికులమువారు సగరేశ్వర దేవుని ప్రీతికై శ్రీ గిరిపండితుడను నతనికి దానముచేసి రని తెలుపు శాసనము. (తెలంగాణ శాసనములు = తె. శా. వుట ౧౦౫).

(౨) జగదేకమల్లుని కాలములో కొందరు సెట్టు సగరేశ్వర సోమేశ్వర దేవరకు చేసిన ధర్మమును తెలుపు శాసనము. (తె. శా. వుట ౧౦౫-౧౦౬)

(3) జగదేకమల్లుడు కళ్యాణపురమందు రాజ్యముచేయుచుండగా అతని తనయుడు త్రైలోక్యమల్లుడు కేశవపురమున నొక దానముచేసె నని తెలుపు శాసనము. ఇందు గణగరాజపండితునికి నీ దానము చేసినట్లు తెలిపినారు. ఇంకొకవిశేష మున్నది. గంగాపురమును కేశవపురమని ఇందు పేర్కొన్నారు. ఇతని కాలముననో ఇంచుక పూర్వముననో చాళుక్యులు వైష్ణవమతముదిక్కువాలినట్లు కానవస్తున్నది. అందుచేత వారు కేశవాలయమును నిర్మించి గంగాపురమునకు కేశవపురమని పేరు పెట్టిరి. (తె. శా. పుట ౧౦౮)

(౪) త్రిభువనమల్ల బిరుదాంచితుడగు చాళుక్యవిక్రముని మూడవ సంవత్సర రాజ్యకాలములో అనగా క్రీ. శ. ౧౦౭౯ లో కొందరు సెట్లు దానముచేసినది తెలుపు శాసనము. (తె. శా. పుట ౧౧౮-౧౧౯)

(౫) పై త్రిభువనమల్లుని ౧౬ వ సంవత్సర రాజ్యకాలములో త్రిభువనమల్లుని ఆరాధ్యగురువగు సకలప్రవేశభట్టారకుడు అనేక తర్కశాస్త్ర పారావారుడును, జ్యోతిశ్శాస్త్ర ప్రవీణుడును నగు ఆదిత్యభట్టోపాధ్యాయునికిని, పెద్దణభట్టునకు కొన్ని దానములు చేసినట్లు తెలుపు శాసనము.

ఈ శాసనములో విట్టణబిట్ట అని చదివినారు. కాని అది పెద్దణభట్ట అని చదువవలెను. (తె. శా. పుట ౧౨౪)

(౬) త్రిభువనమల్లుని కాలములో అతని దండనాయకుడు భీమేశ్వరదేవునికి దానముచేసిన శాసనము. ఈ శాసనములో కూడా

గంగాపురమనుటకుమారుగా కేశవపురమని వ్రాసినారు. (తె. శా. పుట ౧౨౫)

త్రిభువనమల్లునికాలములో చాళుక్యవిక్రమశకము ౨౮ వ సంవత్సరములో సమస్త “సమయసమూహము” శ్రీ గణేశ్వర దేవుని అంగరంగవైవేద్యములకు చేసిన దానమును తెలుపు శాసనము. ఈ శాసనములో గణేశ్వర అని చదువుటకు మారుగా హలేశ్వరుడు అని చదివినారు. ఇప్పుడు గణేశ్వరాలయము బాడ కూడా లేదు. ఒక గణేశ్వర సుందరవిగ్రహముమాత్రము ఊరిబయటి పొలములోపడియున్నది. దానివద్దనే ఈ శాసనముండుటచే ఆగణేశ్వరుని అంగరంగభోగాలకే ఈ శాసన మేర్పడెను. (తె. శా. పుట ౧౨౮)

(౮) త్రిభువనమల్లునికాలములో చాళుక్యవిక్రమశకము ౪౧వ సంవత్సరములో భీమ అరసు గంగాదేవి అనువారు “గంగేశ్వర ధూపదీపనివేద్యములకు” దానములు చేసిన శాసనము. (తె. శా. పుట ౧౩౨)

ఈ శాసనములో కోడూరు పేర్కొనబడినది. ఇది మహాబూబునగరు ప్రక్కస్టేషను గ్రామము. ఈ శాసనము గంగాపురములో శాసనరాదు. అచ్చటిది కాదనియు తోస్తున్నది. ఇందు “కొట్టిపాక” పేరు గలదు. ఇప్పటి కొలనుపాకను పూర్వశాసనాలలో కొట్టిపాక యనియు, కొల్లిపాక యనియు, కొల్మియపాక యనియు పేర్కొనినారు.

(౯) భూలోకమల్లుడు కళ్యాణిలో రాజ్యముచేసేకాలములో అతని దండనాయకుడగు తెలపదేవుడును, మరికొందరు సెట్టును

సోమనాథదేవుని నందదీపాని కిచ్చిన దానమును తెలుపు శాసనము. (తె. శా. పుటలు ౧౪౪-౧౪౫)

(౧౦) వెన్నరాజు అను తురీయజాతిరాజువంశమువా రెవ్వరో వీదో దానము చేసినట్లు తెలుపు శాసనము. ఇది అసంపూర్ణముగా ముద్రితము. (తె. శా. పుటలు ౧౪౬-౧౪౭)

(౧౧) త్రైలోక్యమల్లునికాలములో మల్లణదేవి భీమేశ్వరదేవుని కిచ్చిన దానధర్మమును తెలుపు శాసనము. ఇది గంగాపురములోని నంబులకుంట అను కుంటపై కలదు. (తె. శా. పుట ౧౧౧)

ఇవి లక్ష్మణరాయ పరిశోధకమండలి(హైదరాబాదువారు) ప్రకటించిన తెలంగాణాశాసనములలో ముద్రితమైన శాసనముల నుండి తెలియవచ్చు సంగతులు. గంగాపురమునకు రెండు మూడు మైళ్ళ దూరములోనున్న రెండు మూడు గ్రామాలలో నసురుల్లాబాదునందును, కిష్టారములోను శాసనాలు కలవు. ఆ శాసనాల నింకను ఎవ్వరును సేకరించలేదు. అవియు ఈ చరిత్రకు సహాయపడునట్టివి.

ఇప్పుడు మనకు లభించిన శాసనములు పశ్చిమచాళుక్యులలో ముగ్గురురాజుల కాలమునాటివి. అవన్నియు క్రీ. శ. ౧౦౭౯ నుండి ఇంచుమించు క్రీ. శ. ౧౧౪౦ లోపలివై యున్నవి. కళ్యాణి చాళుక్యవంశము క్రీ. శ. ౧౧౪౨ లో అంతరించెను.

కవి తెలిపిన చాళుక్యరాజులు

మల్లారెడ్డికవి తన గంగాపురమహాత్మ్యమునందు చాళుక్యరాజులు గంగాపుర దేవాలయముల నుద్ధరించినవారని తెలిపి

నాడు, వారిని గురించి అతడు వ్రాసిన పద్యాలభావ మేమనగా-
 చాళుక్యరాజులలో వీరగంభాళుడనియు (పుట 20 పద్యము ౨౬౮)
 వీరహొంభాళుడనియు (పుట ౨౨) పేరుగల ఒక మహారాజుండెను.
 అతనికి జగదేకమల్లుడు, త్రిభువనమల్లుడు, చాళుక్యమల్లుడు అను
 కుమారు లుండిరి. వారు ఈ గంగాపురాలయములను ఉద్ధరించిరి.

కవితెలిపిన యీవిషయములలో వ్యత్యాసమున్నది. చరిత్ర
 ప్రకారము త్రిభువనమల్లుడు మొదట నుండినరాజు, అతని
 తర్వాతవాడు భువనైకమల్లుడు చాళుక్యమల్లుడు అను పేరుగల
 రాజులేడు. వీరహొంభాళునికి పేర్కొనియనియుఆరవసోమేశ్వరుడు
 అనియు పేరులుండెను. ఈహొంభాళు తుదివాడు. త్రిభువనమల్లుడే
 ఆరవ చాళుక్య విక్రమాదిత్యుడు. అతడు క్రీ. శ. ౧౦౭౬ నుండి
 రాజ్యముచేసెను. అతని చరిత్రకే బల్లణుడు విక్రమాంక దేవచరి
 తము అను కావ్యముగా రచించెను. త్రిభువన మల్లుని తర్వాత
 మూడవ సోమేశ్వరుడును, అతని తర్వాత జగదేకమల్లుడును
 రాజ్యముచేసిరి. ఇతడు క్రీ. శ. ౧౧౩౮ లో రాజ్యముచేసెను.
 హొంభాళుడు క్రీ. శ. ౧౧౬౨ తర్వాతిరాజు. ఈ కాలములోనే
 పశ్చిమ చాళుక్యరాజుల చరిత్ర తెలిసినవారరుదు. కవికాలములో
 తెలియకుండుట చిత్రముకాదు.

నరపతి విజయములో గంగాపురము.

అందుగల వెంగయ్యఅను కవి నరపతివిజయమును
 నామాంతరము గల రామరాజీయము అను గ్రంథమును పద్యము
 లలో వ్రాసెను. అది కేవలము చరిత్రగానే వంశావళులతో,
 బిరుదగద్యాలతో నింపి వ్రాయబడినది. వెంగయ్యకవి అలియరామ
 రాజు సమకాలికుడు. కావున అతని చరిత్ర తల్లికోట యుద్ధము

నకు పూర్వమే వ్రాయబడిన క్రీ.శ. ౧౫౬౦ ప్రాంతపు కావ్యము.
అతడిట్లు వ్రాసెను.

“నందమహీ మండలేశ్వరునకు తొమ్మిదవవాడై చాళుక్య
భూపాలు డుడయించె.

తే. “ఆ చాళుక్య వంశజులైనట్టి నృపతు
లవని పెక్కండు పాలించిరంత, ఆ కు
లాంబునిధి శశియా, విజ్ఞాభాఖ్యనృపతి
పుట్టిధరనేలె, వైరుల మట్టుపెట్టి”.

ఇచ్చట కొంత సవరణ అవసరము. విజ్ఞలుడు చాళుక్యుడు
కాడు. చాళుక్యరాజద్రోహి. చాళుక్యరాజగు మూడవ తైలపుని
అనగా జగదేకమల్లుని కుమారుని సేనానిగానుండి ద్రోహియై
యారాజును తొలగించి విజ్ఞలుడు తానే రాజయ్యెను. అతనికుమారుడు
మురారిసోమేశ్వరుడు భుజబలమల్ల అను బిరుదమువహించి
రాజ్యముచేసెను. చాళుక్యతైలపుని కుమారుడు నాల్గవసోమేశ్వరుడు
భుజబలమల్లుని అనగా మురారిసోమేశ్వరుని తరిమివేసి మరల
తనపెద్దల రాజ్యమును సంపాదించుకొని పరిపాలించెను. ఈ నాల్గవ
సోమేశ్వరుని కొడుకే పేర్మాడిరాయడు. ఇతనినే కన్నడములో
హొంబాలిరాయడనిరి.

వెంగయ్యకవి మరియు నిట్లు వర్ణించెను.

తే. “అని పొగడ్తకునెక్కె కళ్యాణవిజ్ఞ
శక్తితీశు డారాజ లలామునకును
మనుమడైనట్టి వీరహొమ్మాలి రాయ
డవని బాలించె సకలజనాళి మెచ్చ”.

ఇందును తప్పేకలదు. విజ్ఞులుని కొడుకుపేరు మురారి
సోమేశ్వరుడు. మరి వీరహొమ్మొలిరాయడో మూడవ తైలపుని
మనుమడు. నాల్గవసోమేశ్వరుని కొడుకు. ఈ వీరహొమ్మొలిరా
యనే మల్లారెడ్డికవి పేర్కొనెను. ఈ హొమ్మొలిరాయడు స్వయం
ముగా గంగాపురమునకు వెళ్ళినట్లు వెంగయ్య తన సరపతివిజయ
ములో ఇట్లు వ్రాసినాడు.

“ఆవీర హొమ్మొలి రాయమహీపాలుం డొక్కనాడు నూరువేల
రథంబులు, లక్షయేనుంగులు, అన్ని గుర్రంబులు, శతసహ
స్రాయుత పదాతివర్గంబును, గొలిచిరా జయమందుభి స్వన
ప్రకుపితాచలకంధరకంఠీరవుండై సర్వాలంకృతాధిరామంబై.
సకల సంపదల కునికి పట్టె, పరమభాగవత జనాకీర్ణంబై,
పరాభేద్యంబై, వీరనారాయణ దేవనివాసంబై, యొప్పు
గంగాపురాఖ్యకు, ప్రతి నామంబుగల మాయాపురంబున కరు
దెంచి, పౌరులెదురుకొన, రాజగృహంబుం బ్రవేశించి, యు
చిత కరణీయంబు లొనరించి, యారాత్రి సుఖనిద్రజేంది,
మరునాడరుణోదయంబున, స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానంబు లొ
నర్చి, మున్నుతనచేత ప్రతిష్ఠచేయబడిన చెన్నకేశవ స్వామి
దేవ లయంబున కరిగి, యద్దేవునకు - - - - - నమస్కారంబు
లాచరించి - - - - - పెద్దలగు బ్రాహ్మణులువెంటరా, తన్న
ధ్యంబున డనుకేళంబున కోర్చి, ప్రదక్షిణం బొనరించునెడ,
ప్రదక్షిణ ప్రదక్షిణంబునకు గరుడ స్తంభోపకంఠ భూమి నుదు
రంట సాష్టాంగ డండప్రణామంబొనర్చి, ఆ వీర హొమ్మొలి
రాయ మహీమండలాఖండలుండు, నిజ పురంబున కరుదెంచి
- - - - - పెద్దకాలంబు ధాత్రిబాలించుచుండ - - - - -

“అమహారాజునకు సుతుడైన తాత
పిన్నమహీశ్వరేశ్వరుడు పృథివినేలె”

వెంగయ్యకవివ్రాసినతర్వాత వంశక్రమసంగ్రహ మిట్లున్నది.
తాత పిన్నరాజుకొడుకు సోమదేవుడు, అతని కొడుకు రాఘవేంద్రుడు, అతని కొడుకు పిన్నశౌరి, అతని కొడుకు బుక్కరాజు. ఆ బుక్కరాజు వంశమువాడే అలియ రామరాజు. ఈ విధముగా తూర్పు చాళుక్యులవలె మళ్ళీ కర్ణాట పశ్చిమ చాళుక్య వంశము ఆంధ్ర వంశముగా మారిపోయెను.

వెంగయ్యను మళ్ళీ ఒకమారు సవరింపవలసి వచ్చినది. వీర హొంబాళుడే గంగాపుర కేశవాలయమును కట్టించెననియు, ఆ హొంబాళుడే గంగాపురానికి వెళ్ళియుండె ననియు, అందు చాళుక్యరాజుల భవనాలుండె ననియు, తెలిపినాడు. ఇప్పుడు చాళుక్యరాజుల భవనాల జాడ ఏమియు గంగాపురములో కాన వచ్చుట లేదు. అవి యుండిన స్థలముజాడకూడా లేదు.

గంగాపుర మింకేదైనా రెండవస్థలమైయుండు ననుటకు పీలులేకుండా మాయూపురమును ప్రతినామముగల గ్రామమని కవి వర్ణించుటచేత సందేహానికి తా వేలేదు. స్థలపురాణములోను, మల్లారెడ్డి కావ్యమువల్లను, గంగాపురానికి మాయూపురియను రెండవపేరుండెనని తెలిసినది.

కల్యాణరాజులలో తుదివాడగు వీరహొమ్మలిరాయడు గంగాపుర కేశవాలయమును నిర్మించెనని వెంగయ్య వ్రాసెను. “మున్ను తనచే ప్రతిష్ఠచేయబడిన కేశవస్వామి దేవాలయమున కరిగి” అని వర్ణించెను. కాని యింతకుముందే యుదాహరించిన

శాసనములలో జగదేశములును అతని తనయుడగు త్రైలోక్యములును గంగాపురమున “కేశవస్వామి”కి దానములు చేసినట్లు తెలిపినారు.

“జగదేశములు - - తనయరు - - సోమగ్రహణసంక
మణివెతిసాతనిమిత్రుడగు శ్రీమత్రైలోక్యములు
కేశవదేవపురదాగయు మళిగెయకొట్ట

(తె. శా. పుట ౧౦౮)

“త్రైలోక్యములు శ్రీ కేశవపురద” (తె. శా. పుట ౧౨౪)

“త్రైలోక్యములు కేశవపురద” (తె. శా. పుట ౧౨౫)

పై శాసనోదాహరణత్రయమునుబట్టి జగదేశములుని కాలములోను, త్రైలోక్యములుని కాలములోను అనగా వీరహొంబాళునికంటె ముందు కాలములోనే కేశవాలయము నిర్మింపబడియుండెననుట స్పష్టమే. బహుశా జగదేశములుని తండ్రియగు తైలపుని కాలములో కేశవాలయము నిర్మితమై యుండును. చాళుక్యులు వీరశైవులు. కాన అంతకంటె పూర్వకాలములో వారు వైష్ణవాలయమును కట్టించియుండరు. మూడవతైలపుని కాలమునుండి చాళుక్యులు వైష్ణవాభిమానులుగా మారుచు (పేర్కొడి)వీరహొంబాళుని కాలమువరకు వారు వీరవైష్ణవులై పోయిరి. వెంగయ్య హొంబాళుని వైష్ణవభక్తివర్ణించిన నీభాగమియామా శాధారమగుచున్నది. పశ్చిమచాళుక్య వంశములోనివాడే విజయనగర స్థాపకుడగు బుక్కరాయలనియు, అతని వంశమువాడే ఆర్వీటి రామరాయలనియు వెంగయ్య తెలిపిన విషయము విజయనగర చరిత్రకు చాలా సహాయకారి యగునట్టిది. ఈ విధముగా గంగాపురము చాలా ప్రాచీనస్థలమనియు చాలా ప్రసిద్ధిపొంది యుండినట్టిదనియు, పూర్వ కావ్య శాసనములవలన వెల్లడియగుచున్నది.

మల్లారెడ్డి తెలిపిన స్థానిక విషయములు

మాహాత్మ్యముల నేరీతిగా వ్రాయవలెనో ఆ రీతిగా మల్లారెడ్డి గంగాపుర మాహాత్మ్యమును వ్రాసినాడు. గంగాపురమును గూర్చిన మాహాత్మ్యవిశేషములు స్కాందపురాణములోని తీర్థఖండ మందు కలదని కవి ఆదిలోనే తెలిపినాడు. భారతదేశములోని తీర్థస్థలాలకు పుట్టినిల్లు స్కాందపురాణము. అది యీనాటికిని పెరుగుతునే యున్నది. ఏ స్థలమైనా ఎక్కువగా భక్తుల నాకర్షించినచో ఎవ్వరైనా పనిలేనివారు సంస్కృతములో ఆ స్థలమాహాత్మ్యమును గురించి కథలు కల్లులు వ్రాయించియుంచి అది స్కాందపురాణాంతర్గతమంటే సరిపోతుంది. గంగాపురము కృతయుగములో మత్స్యపురమని, త్రేతాయుగములో దురితకోలాహలమని, ద్వాపరములో మాయాపురమని, ఈ కలియుగములో గంగాపురమని ప్రసిద్ధి వహించెనని కవి వర్ణించినాడు (౧ ఆశ్వాసము ౬౦ పద్యము) ఆ పేరులు వచ్చుటకు గల కథలను కూడా వర్ణించినాడు.

దేవసేన అనునది గంగాపురము వద్దకలదనియు దానిమధ్య భాగమును మీనాంబర మనిరనియు తెలిపినాడు (పుట ౨౭)

మీనాంబరమను పేరులో మీనముకలదు కాన దాని నా భారము చేసుకొని స్థలపురాణములో ఒకకథను కల్పించినాడు. పూర్వము నలచక్రవర్తి జాదమాడి యోడి దమయంతీసహితుడై మీనాంబరీ తీరమందు విడిదిచేసి ఆకలిగొని మీనాంబరమందు చేపలుపట్టి భార్యచేవాటిని వండించెను. పక్షమైన మీనములు పాత్రనుండి యెగిరి మీనాంబరీ నీరములో కలిసిపోయెనట. అప్పటి నుండియే దేవసేననదికి మీనాంబరమను పేరువచ్చెనట!

గంగాపురములో గొల్లత్తగుళ్ళు కలవంటిమిగదా. కవి గంగాధరుని కృష్ణునివలె గొల్ల పడుచులవెంట దగిలించి దానికి తగినట్టి శృంగార రసమును విస్తరించెను. “శివుడొకనాడు కేశవుని

శ్రీచరణాబ్జము లర్ధిగొల్పవచ్చి” గొల్ల పడుచుల నిద్దరిని చూచె నట. వారి పేర్లు ఇంగెమ, తంగెమ, అట! వారు ప్రతిదినముమందలకు పోయి పాలు తెచ్చుచుండిరి. వారినిచూచి “మన్నధాయత్త చిత్తుండై నమ్మహాదేవుండు తనచిత్తుంబున నా గొల్లపల్లవాధరల యుల్లంబులపల్లవింపజేయ” “మిండ జంగమ వేమంబుమెండుకొనగ, సతులముందర గనుపట్టె శంభుడవుడు” వారితో సరసాలాడి “వారితో నసమశర సమర విహారంబుల లీలండేలి” వారికి తాను మీనాంబరీతీరమున పరుస వేది లింగమై యుందుననియు అచ్చట వారు దినమువచ్చి తననుపొంది ఇనుముకడవల బంగారుకడవులుగా మార్చుమని తమపేర దేవళముకట్టుడని వారితో చెప్పెనట. వారును అట్లేచేసిరి. అవి గొల్లతగుళ్ళని పేర్వడసెను. అవే గొల్లత గుళ్ళయ్యెను.

ఈ కథయంతయు కల్పితమేయని చెప్పవచ్చును.

గండకాద్రి అనుచోటికి వీరహంబాళుడు వెళ్ళెననియు అందు కేశవస్వామి కనుపించెననియు ఆ విగ్రహాన్ని తెచ్చుటకై ప్రయత్నించగా అచ్చటి రాజగు వీరసేనుడనువాడు అనుమతించ లేదనియు తుదకు సూర్యు నారాధించి సంతోషపెట్టి వీరసేనుని అనుమతితో గంగాపురమునకు కేశవమూర్తిని తెచ్చి ప్రతిష్ఠించె ననియు వీరసేనుని కూతురగు పద్మావతిని పెండ్లాడెననియు కవి చతుర్ధాశ్వాసములో వర్ణించినాడు. వివాహసందేశ మంపిన వర కీ గ్రంథము లభించినది. తర్వాత భాగము శిథిలమై లభ్యముకాలేదు. ఈ కావ్యము నాలు ఆశ్వాసములదై యుండును. గండకాద్రి యెచ్చటిదో వీరసేను డెవ్వడో యేమో తెలుపజాలము. గ్రంథ సాతమైన భాగములో ఇంకేమి చారిత్రక పౌరాణిక గాథలుండి నవో యేమో లభించినంతవరకు మనకు తెలియవచ్చిన విషయము లివియే.

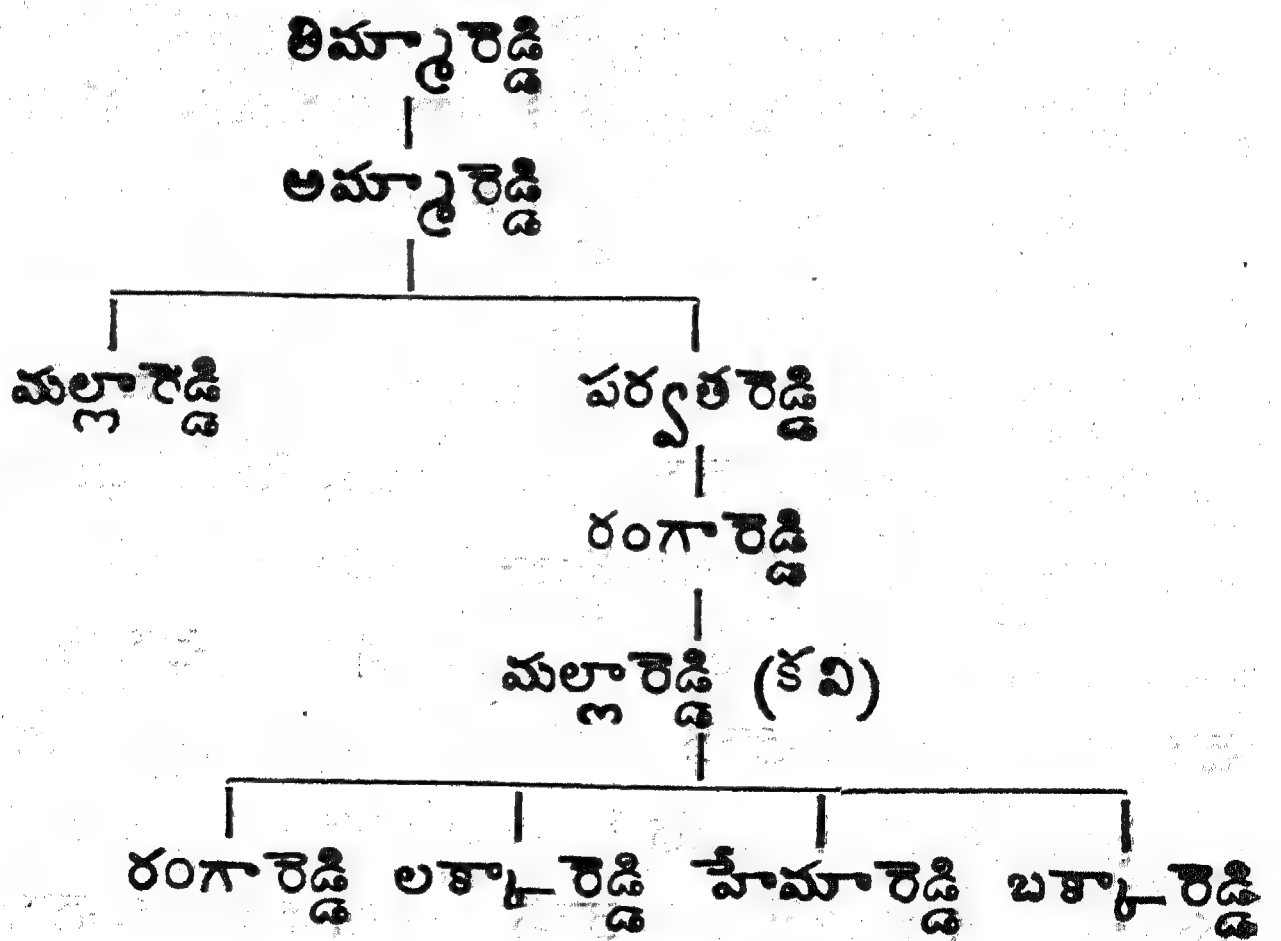
కవికాలము-వంశము.

ఇక చారిత్రక విషయములను వదలి మల్లారెడ్డిని గురించి అతని కాలమును గూర్చి వంశమును గూర్చి అతని కావ్యమును గురించి యించుక తెలిసికొన వలెను.

మల్లారెడ్డి తన వంశమును గురించి యిట్లు వ్రాసెను. అతని యింటిపేరు రెడ్డిరెడ్డి లేక రెడ్డెడ్డి. అతని గోత్రము ప్రొల్వాల గోత్రము. అతడు “మోటవాడ వంశ వారాశిజనిత కై రవమిత్రుడు” రెడ్ల శాఖలలో మోటాటి అను శాఖ ముఖ్యమైన శాఖ. దాని నిప్పుడు మోటాటి అనుచున్నారు. కాని ౨౫౦ ఏండ్ల క్రిందట తిమ్మారెడ్డికవి తన ఆంధ్రీకృతానర్థ రాఘవ కావ్యములో తాను మఱివాడ శాఖకాపునని వ్రాసుకొనెను. తద్వంశీయు లిప్పటికినీ కలరు. వారు మోటాటి శాఖవారే. తిమ్మారెడ్డి వంశమువారు తమ బంధువు కిచ్చిన దానప్రతాలలోను మఱివాడ అనియే కలడు. మరి యీ మల్లారెడ్డి మోటవాడ అనుపదమును వాడినాడు. కావున మోటాటి అను పదము పూర్వము మఱివాడగా నుండెనని తెలియ రాగలదు. పూర్వము ఓరుగంటి సామ్రాజ్య కాలములో మఱివాడ సీమ ప్రధానసీమగా ఉండెను. ఆ మండలములోని రెడ్లందఱును మఱివాడ కాపులుగా పరిగణింపబడిరి. ఆ పదమే తుదకు మోటాటిగా అప్రభంశ రూపమందెను. అయితే ఆకాలములో సీమభేదములచే మఱివాడ రెడ్లు, పాకనాటిరెడ్లు, పంటిరెడ్లు, కేనాటిరెడ్లు, పలనాటిరెడ్లు అని, నానావిధాలుగా చీలినను పూర్వకాలములో పరస్పర బాంధవ్యములు బహుకాలము వరకుండినట్లు కానవచ్చు చున్నది. ప్రొల్వాల గోత్రమువారు మఱివాడ (మోటాటి) రెడ్లలోనే లేకుండిరి. పంటిరెడ్లలోను ప్రొల్వాల గోత్రము వారు కానవస్తున్నారు. శా. శ. ౧౩౫౬ నాటి రాజమహేంద్రవరము నేలిన అలయ వేమారెడ్డి శాసన మొకదానిలో

ఇట్లున్నది. “పంటకులములో ప్రొల్వాల గోత్రోద్భవమైన దొడ్డ నరేంద్రుడు జన్మించెను”. అదేశాసనములో పంటిరెడ్డు చోడరాజులతోను విజయనగర చక్రవర్తులతో బాంధవ్యము చేసినట్లు తెలిపినారు. (చూడుడు ఎఫ్. గాఫికా ఇండికా జనవరి ౧౯౧౬) ప్రెశాసనాన్ని బట్టి రెడ్లు చోడులతోను, విజయనగర చక్రవర్తులతోను బాంధవ్యాలు చేసినప్పుడు తమలోని అంతశ్శాఖలలో విభిన్నత యుండెనని చెప్పటకు వీలులేదు. ఒకే గోత్రమువారు సీమభేదములను బట్టి పంటకాపులుగాను, పాకనాటివారుగాను, మోటాటివారుగాను వేరై పోయిరనుటలో విచిత్రమేమియులేదు.

మల్లారెడ్డి ఎప్పటివాడనునది నిర్ణయించవలెను. మల్లారెడ్డి తన వంశమును గురించి యిట్లు తెలిపినాడు.

తన తాత పర్వతరెడ్డి. పర్వతరెడ్డి ఆన్న మల్లారెడ్డి
అతన్ని గురించి యిట్లు వ్రాసెను

“ప్రొల్వాలగోత్ర సంపూర్ణాభిచంద్రుఁడు
మల్లభూనాథుండు మాన్యయశుఁడు

అందలంబును తశ్రీపు లందుకొనుచు
సరస బూర్గులపట్టణ చౌధరగుచు
ప్రజల బాలించె భూభుజుల్ ప్రస్తుతింప.

(౧ ఆశ్వాసము ప ౧౭ పుట ౬)

దీనినిబట్టి మల్లారెడ్డి పెదతాత ఖతుబుషాహ కాలములోని వాడని స్పష్టము. కాని ఖతుబుషాహ తొందరో కలరు. ఖలీ ఖతుబ్ షా మొదటివాడు. క్రీ. శ. ౧౫౧౨ లో రాజ్యము చేసెను. అబుల్ హసన్ తానీషా తుదివాడు. క్రీ. శ. ౧౬౮౭ లో రాజ్యభ్రష్టుడయ్యెను. కావున క్రీ. శ. ౧౫౧౨నుండి ౧౬౮౭లోగా యీ కవి తాత యుండెననుట నిర్వివాదవిషయము. కవి తనకన్న పూర్వులగు తెనుగు కవులను స్మరించినాడు. అందు బమ్మెర పోతన తుదినాడు. ఖతుబుషాహీల రాజ్యమేర్పడకమున్నే పోతన యుండెను. కాన అది మనకు కవికాలనిర్ణయాని కుపయోగించదు.

కవి తాత బూర్గులపట్టణ చౌధరిగా నుండెనన్నాడు. మరొక చోట కవి తండ్రి బూర్గులపట్టణ దేశాయిగా నుండెనని వ్రాసెను. (పుట ౧౪) చౌధరి, దేశాయి శబ్దాలు కొంతవరకు కాలనిర్ణయానికి సహాయపడును. చౌధరి, దేశాయి, దేశములు అను శబ్దాలను మహారాష్ట్రులు సృష్టించినట్టివారు. భూమ్యాదాయములను వసూలుచేసి యిచ్చువారి కీ బిరుదు లుండెను. చౌధరి అను పదము చౌధ్ హరి అనగా చౌధ్ వసూలుచేయువాడు అని యర్థము. మహారాష్ట్రులు భూఫలితములలో నాల్గవభాగాన్ని పన్నుగా తీసుకొనుచుండిరి. చతుర్థశబ్దమే చౌధ్ అయ్యెను. ఈ చౌధ్ ఆచారము శివాజీకులమున కించుక ముందు వచ్చెనందురు. శివాజీ క్రీ. శ. ౧౬౨౭ నుండి ౧౬౮౦ వరకు జీవించియుండినవాడు. చౌదరి, చౌదరితనము అను పదాలు పాలలేకరికదిరీపతి వ్రాసిన శుకసప్తతిలో కానవస్తున్నవి. అతనికాలమువరకే తెనుగుదేశములోని గ్రామాధికారులు చౌధరులు లేక చౌదరులు అయియుండిరి. కదిరీపతి తాత క్రీ. శ. ౧౫౭౨-౧౫౮౫ నాటి శ్రీరంగరాయలకాలము

వాడు. కాన కదిరీపతి క్రీ. శ. ౧౬౨౦ ప్రాంతమువాడు. “ఇంగి
 లీషుల మొఖాములను” కదిరీపతి వర్ణించినాడు. కావున చౌదరి
 శబ్దము ౧౬౦౦ క్రీ. శ. నాటిదగును. అనగా శివాజీకన్న ముందు
 కాలములో మహారాష్ట్రీల ప్రాబల్యముండినచోట అది ప్రారంభ
 మయ్యెను. ఈ లెక్కచొప్పున మల్లారెడ్డి తాత క్రీ. శ. ౧౬౦౦-
 ౧౬౫౦ ప్రాంతమువాడనియు, మల్లారెడ్డి క్రీ. శ. ౧౬౫౦-౧౭౦౦
 ప్రాంతమువాడనియు నిర్ణయిస్తే ఏ గిం ఏండ్ల తేడానో యుండును.
 అంతకంటే మించిన పొరపాటుండదని చెప్పవచ్చును.

మల్లారెడ్డి క వి త.

ఇతనికవితచక్కని ధారాశుద్ధి కలిగినట్టిది. శైలిసరళమైనది.
 పద్యాల నడక ఎందునూ కుంటువడలేదు. మాకుదొరికిన ప్రతిని
 వ్రాసిన లేఖకుడు చాలాతప్పులు వ్రాసినాడు. అందుచేత కవి
 యొక్క సరియగు శైలి కొన్ని తావులయందు సరిగా లభించినది
 కాదు. పైగా తాళపత్రపుటలలో నాల్గవ ఆశ్వాసములో చాలా
 భాగము శిథిలమై లభించినదికాదు. ప్రత్యంతరము ప్రయత్నించి
 నను లభించలేదు. ఈప్రతికూడా శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులలో
 వున్నవారగు శ్రీమాన్ మాపాటి వెంకటరమాణాచారిగారి వద్ద
 లభించినది. వారిని ఈప్రతి నంపుటకై కోరగా “ఇది చక్కనిశైలి
 ముద్రణయోగ్యమైనది” అని వ్రాసిపంపిరి. ఈప్రతిని ఆచార్యుల
 వారికి మల్లెపల్లిలో అనగా మల్లారెడ్డి తాతయుండిన గ్రామములో
 లభించినది, ప్రత్యంతరమునకై వేచియుండమన్న మామిత్రులును
 ఇప్పుడు కీర్తిశేషులైన వారునగు శ్రీ ఆర్. దామోదరరెడ్డి బి. ఏ.,
 బారిస్టరుగారు మమ్ముదాని నెత్తి వ్రాయింతుటకును ముద్రించు
 టకును పలుమారు తొందర పెట్టసాగిరి, వారు చనిపోవుటకుముందు
 దీనినెత్తి వ్రాయించితిమి. అంతలో వారు కీర్తికాయులైరి. అందు
 చేత దీనిని త్వరగా ముద్రించుట మరింత అవసరమయ్యెను.

మల్లారెడ్డి అందందు వ్యాకరణ విరుద్ధమగు ప్రయోగము
 లను ప్రయోగించెను. అవి తెలియక కాదు. శక్తి చాలక కాదు.

ఉద్దేశాపూర్వకముగానే అతడు ప్రయోగించినట్లు కానవచ్చును.

“వరుసతోనవ్య కీర్తిలత - - - - (పుట-౮)

“వేగంబున నేగనంతనొక తాతన్నిన్నిలోకించి

(పుట-౪౫)

“అన్నమరుచయ్య (అరుచి + అయ్య) (పు-౬౭)

ఇట్టివిచాలా అరుదు. ఇతని వర్ణనలన్నియు ప్రబంధకవుల పద్ధతిలోనే యున్నవి. పురవర్ణన, స్త్రీ వర్ణన, విరహ తాపము, మున్నగునవన్నియు మధ్యకాలపు ప్రబంధకవులు వర్ణించినట్లుగా వర్ణించినాడు. మల్లారెడ్డి శైలిని తెలుపుటకై రెండుపద్యములుద హరింతుము.

శా. కాలవ్యాధుడు వెంటనంటి తరుమన్ గంజాప్త సారంగమున్
చాలందవ్యుగనేగ తీవ్రశరమున్ సంధించి బిట్టెయన
ట్లోలింబశ్చిమ వార్ధి వ్రాలునటులీ యుగ్రాంశుడుగుండె, ద
త్కలాలంబన సాంధ్యరాగమమరెన్ గంపెక్కి నల్లిక్కులన్.

చ. శివుతల మెట్టి, పుల్లసరనీరుహ సంపదకొల్ల వెట్టి, కై
రవములవన్నె బెట్టి, భ్రమరంబుల బండికి బెట్టి, జారిణీ
యువతులమొట్టి, కోకములయొద్ది కలెలను సానబట్టి. యు
త్సవమున జంద్రమండలము సయ్యనదోచెను తూర్పుదిక్కునన్.

ఇట్టిచక్కని కావ్యము శైధిల్యమొంది ప్రత్యంతరము దొర
కక పోవుట విచారకరము. ఉన్నంతవరకై నను ముద్రించుట
ఉన్నదానిని పోగొట్టుకొన కుండుటయును.

మల్లారెడ్డి వంశము

కవి మల్లారెడ్డి వంశీయులు రెడ్డెడ్డి వంశమువారును ప్రా
ల్యాల గోత్రమువారును నైయున్నారు. వారందరును పాలమూరు
జిల్లాలో వివిధ గ్రామాలలో వ్యాపించినారు. మల్లారెడ్డి తాత
బూర్గుల దేశాయిగా చౌదరిగా యుండినట్లు తెలిపినాడు. బూర్గుల
గ్రామము గంగాపురమునకు మూడునాలుగు మైళ్ళదూరములో
నున్నది. అందుచేత మల్లారెడ్డికి గంగాపురమునుగూర్చి వ్రాయుట

కాసక్తి కలిగియుండును. మల్లారెడ్డితండ్రి “మల్లపల్లి పురమందిర నివాసుండు” అని వ్రాసెను. మల్లపల్లి గ్రామముకూడా గంగా పురమునకు సమీపముననున్నది. మల్లారెడ్డి తనకు నలుగురు కుమారులని యిట్లు తెలుపుకున్నాడు.

ధీరులు మత్పుత్రులు, రం
గారెడ్డియు, హేమవిభుడు, ఘనదగు శ్రీ ల
క్కారెడ్డియు, బక్కధన్యుడు
సారస్యుడు, నల్వారమిత శాంతగుణాఢ్యుల్.

ఈనలుగురు నాలుగు శాఖలై వివిధప్రాంతములకు వెళ్ళిరి.

- (1) రంగారెడ్డిగారు. మల్లపల్లి వతనకు వెళ్ళెను
- (2) హేమారెడ్డిగారు. కుచ్చరకల్లు పెద్దాయపల్లి వతనకు వెళ్ళెను
- (3) లక్కారెడ్డిగారు. నాగర కండనూలు వతనకు వెళ్ళెను
- (4) బక్కారెడ్డిగారు. కోడుగంటి వతనకు వెళ్ళెను.

స్మృతి.

ఈ గ్రంథ ముద్రణకు ముఖ్యకారకులు కీర్తికాయలగు శ్రీ ఆర్. దామోదరరెడ్డిగారు. ఇట్టి గ్రంథ మున్నదని విని మా ద్వారా శ్రీమాన్ దూపాటి వెంకటరమణాచార్యులవారివద్దనుండి తెప్పించి యెత్తి వ్రాయించి ముద్రించుటకై తొందరపెట్టుచునే యుండెను. అంతలో దామోదరరెడ్డిగారు అకాలమృత్యువువాతబడి బంధుమిత్రులకు శోకమునే మిగిలించిపోయిరి. వారు మల్లారెడ్డి వంశీయులు. శ్రీ.గ. రామకృష్ణారెడ్డిగారి అన్నకుమారులు. అయితే తమ వంశీయులను అభిమానముచే ముద్రించుటకై కోరియుండ లేదు. కవిత బాగున్నదా అని విచారించగా చక్కని మృదుమధుర శైలితో కూడినదని చెప్పగా ఆప్తవాక్యమును ప్రమాణముగా గొని గ్రంథముద్రణకై అభిలషించియుండిరి.

కీ. శ్రీ. దామోదరరెడ్డిగారు మాకు పరమమిత్రులు. అట్టి మిత్రులు అరుదుగా లభింతురు. వారు సదా ప్రసన్నులు. హాస

న్ముఖులు. ప్రజాహితకార్యాలలో చాల అభిమానముకలవారు. వారికి శత్రువులే లేకుండిరి. కోపమెట్టిదో యెరుగరు. ఎన్నడైనా చాలా కోపమువచ్చినా అది చీదంపుగా ఉండి కొన్ని నిమిషాలలోనే అదియు అంతరించిపోయెడిది. చేతనై నంతవరకు ఉపకారమే చేసిరి కాని ఎవ్వరికినీ అపకారము చేసియెరుగరు. నిగర్వులును సౌమ్యులును సుముఖులును ప్రీతిపాత్రులును నైయుండిరి. రాజబంధువులైనను, గొప్పఉద్యోగమందుండినను అందరితో కలసి మెలసి తిరుగుటనుచూచి వారి నెరింగినవారందరును వారి సౌలభ్య శీలమునకు, మితజీవనమునకు, నిరాడంబరతకు ఆశ్చర్యపడుచుండిరి. వారి అకాలమృతికై వారి మిత్రులలో కంటతడిబెట్టని వారులేరు. నాకు వారు బాల్యమిత్రులు. క్రీ. శ. ౧౯౧౫ లో వారి మైత్రి లభించెను. వారు చనిపోవునాటివరకు ఆ మైత్రిలో ఎన్నడును ఆవంతయు భంగముకలుగక దినదినాభివృద్ధిగానుండెను. హైదరాబాదునగరములో వారు నేను కలవనిదినములు చాలా తక్కువ. వారిని ఏవిధముగానైనను మరిచిపోజాలను. ఇది ఒక వ్యక్తివిశిష్టతయేకాదు. వారి మిత్రులందరికినీ ఇదే అనుభవము కలదు. ఇట్టి ఉత్తమమిత్రుని స్మరణకై యీ గ్రంథమును ప్రకటించుతున్నాము. వారి స్మరకమునకు ఇది నాంది యగుగాక. ఇట్టివెన్నియో ప్రచురించి వారియెడల వారి బంధువులును, మిత్రులును తమ ధర్మాన్ని నెరవేర్తురుగాక.

కీ. శే. దామోదరరెడ్డిగారు ౨౭ జనవరి ౧౯౦౦ నాడు జన్మించిరి. రెడ్డెడ్డివంశమువారు వనపర్తిరాజబంధువులు. దామోదరరెడ్డిగారి తల్లియు శ్రీమంతు మహారాజా రామేశ్వరరావు బహద్దరు వనపర్తిరాజాగారి భార్యయు అక్కసెల్లెండు, దామోదరరెడ్డిగారి బాల్యము, విద్యాభ్యాసము, వనపర్తిలో జరిగెను. వారికి ఉర్దూ ఫార్సీ ఇంగ్లీషు విద్యలనే బాగా చెప్పించిరి. తర్వాత హైదరాబాదులో ఉన్నతవిద్య నభ్యసించి పూనాలో రెండేండు చదివి తర్వాత బారట్లా నభ్యసించుటకు ఇంగ్లండు వెళ్ళిరి. అక్కడ

నాలుగేండుండి బి. ఏ., పట్టమును బారిష్టరు పట్టమును పొంది
తిరిగి హైద్రాబాదుకు వచ్చి కొంతకాలము వకాలతుచేసి తర్వాత
హైకోర్టులో సర్కారీవకీలుగా నియమితులైరి. ప్రథమమున అసిస్టెంట్
కాన్సల్ గా ఉండి తర్వాత చీఫ్ కాన్సల్ గా నియమితులైరి. చని
పోవునాటికి వారికి 200 రూపాయల జీతము లభించుచుండెను.
వారు కోరియుండిన జిల్లాజడ్జి పదవి యెన్నడో లభించియుండెడిది.
కాని ఇదే నాకు బాగున్నది. ఈ వాతావరణములో ఉద్యోగము
అభిలషించను అనేవారు. చనిపోవుటకుముందు వారికి సెషన్ జడ్జి
పదవిని ఇచ్చువారై యుండిరి. కాని దైవ సంకల్ప మన్యధా
యయ్యెను. వారికి గొంతుజబ్బు కలిగెను. ధ్వని పెకలకున్నను
అట్లే సెలవైనకోరక మూడు నెలలు పనిచేసిరి. తుదకు డాక్టర్
ప్రోద్బలముచే మైసూరుకు చికిత్సకై వెళ్లిరి. అచ్చట బాగుచున్న
దనియే వార్తలువచ్చుచుండెను. తటాలున ఒకదినము సాయంకా
లము వారి కాయాసమధికమయ్యెను. అంతవరకు సుఖముగానుండిన
వారు. గిగి నిముషాలలో చెమటలుపోసి చనిపోయిరి. వారు గరి
మార్చి ౧౯౦౪ నాడు మైసూరులో చనిపోయిరి. వారికి
గి మంది సంతానము. అందరును చిన్నవారు!

మావిజ్ఞానవర్ధిని పరివత్తుపై వారికభిమానము మెండుగా
నుండెను. నేను బాగై వచ్చిన తర్వాత గ్రంథప్రచురణకై కొన్ని
వేల మూలనిధిని మీపరివత్తునకై కూర్చియిత్తును అని చెప్పి
యుండిరి. అది మాభాగ్యమున లేనిదైపోయెను. వారి ఆసదృ
శనయే వారి యీగ్రంథ ప్రచురణాభిలాషను పూర్తిచేయుటకు
మమ్ము పురికొలిపెను. మాప్రచురణములలో దీని నొకటిగా వారి
జ్ఞాపకార్థముగా వెలువరించు చున్నాము.

విజ్ఞానవర్ధిని పరివత్తు
ఆగస్టు ౧౯౦౪
హైద్రాబాదు. డక్కన్

సురవరము ప్రతాపరెడ్డి,
అధ్యక్షుడు.

మనవి

‘నహి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్ర మిహ విద్యతే’

విజ్ఞాన ప్రచారమునకు సాధనముగా ఈ విజ్ఞానవర్ధిని పరిషత్తు క్రీ. శ. ౨౦-౧౧-౧౯౪౧ నాడు హైదరాబాదు నగరమున స్థాపింపఁబడినది. ఈ యొడండ్లుగా పదునైదుదినముల కొకతూరి జరుగు సమావేశములలో పాఠిషదులు విజ్ఞాన ప్రదములగు వివిధవిషయములపై వ్యాసములను జరివిరి. ఇట్టిపక్ష సమావేశములలో జరుపు వైజ్ఞానిక చర్చలతోఁబాటు ఈ త్రమ గంధ ప్రకటనముకూడ పరిషదుద్దేశ మై యున్నది. విజ్ఞానవర్ధిని గ్రంథావళిలో పరిషత్సభ్యులచే రచింపఁబడిన ౧. మృత్యు సిద్ధాంతము ౨. రామాయణ విశేషములు ౩. ఆంధ్ర ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణము ౪. అలంకారవసంతము అను గ్రంథములు ఇంతకుముందు ప్రకటింపఁబడినవి. ఇప్పు డీ గంగాపుర మాహాత్మ్యమును పరిషద్ గ్రంథావళిలో అయిదవ గ్రంథముగా ఆంధ్రలోకమునకు సమర్పించుకొనుచున్నాము. రెండు మూడు నెలలలో ‘పారశీకవాఙ్మయ చరిత్రము’ అను గ్రంథమునుగూడ ప్రకటింపనున్నాము. దీనిని పరిషత్సభ్యులును సుప్రసిద్ధులు నగు శ్రీ బూర్గుల రామకృష్ణరావుగారు, (బి.ఏ., ఎల్.ఎల్.బి.) రచించిరి.

ప్రకృతము ప్రకటించిన గంగాపుర మాహాత్మ్యమును క్రీ.శ. ౧౯౦౦ ప్రాంతమున నుండిన రెడ్డెడ్డి మల్లారెడ్డిదేశాయి కవివర్యుఁడు రచించెను. ఇది యొక స్థల పురాణము. ప్రబంధపద్ధతిలో వ్రాయఁబడినది. దీనికి పరిషదధ్యక్షులగు శ్రీ నురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు సవిమర్శమైన యుత్తమపీఠికను వ్రాసిరి. అందు కవి కాల కవితా ప్రాశస్త్యాదులు విశదముగాఁ జర్చింపఁబడినవి. ఈ గ్రంథమును కీర్తిశేషులగు రెడ్డెడ్డి దామోదరరెడ్డి (కారిస్టర్) గారి స్మృతిచిహ్నముగా వారి పితృవ్యులు శ్రీ రెడ్డెడ్డి (గడ్డపల్లి) రామకృష్ణరెడ్డి దేశముఖుగారు ప్రకటించి నాలుగు నూరుల ముద్రిత ప్రతులతోఁ గూడ ఈ గ్రంథ సర్వస్వామ్యములను విజ్ఞానవర్ధిని పరిషత్తునకు దయచేసిరి. భాషాభిమానులని ప్రసిద్ధిగాంచి తొలినుండియు మావిజ్ఞానవర్ధిని పరిషత్తుపై ప్రత్యేకాదరమును జూపుచున్న శ్రీ రెడ్డెడ్డి రామకృష్ణరెడ్డి దేశముఖుగారికి హృదయపూర్వకముగు కృతజ్ఞతను వెల్లడించుచున్నాము. పీఠికాకారులగు శ్రీ నురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారికిని మేమెంతయు గృతజ్ఞులము.

కా. శకము ౧౯౬౮
వ్యయ భాద్రపద పూర్ణిమ,
హైదరాబాదు (దక్షిణ)

సహృదయ విధేయుఁడు,
చలమచర్ల రంగార్యులు,
విజ్ఞానవర్ధిని పరిషత్ కార్యదర్శి
౧౧-౯-౪౬

శ్రీ కేశవస్వామి నేనమః
శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

గంగాపుర మాహాత్యము

శా. శ్రీగోపీవదనారవింద మధుర శ్రీరంజితస్వాంతు నా
వాగీశప్రముఖామరార్చిత పదద్వంద్వన్ గృహంభోనిధిన్
భోగీశైకశయానుఁడై వెలుఁగు సంభోజాతనేత్రున్ హరిన్
శ్రీ గంగాపుర కేశవప్రభువునే సేవించు నశ్రాంతమున్.

చ. వెలయుఁ ద్రయీనినాదములు వీణయై, శరదిందుచంద్రికా
విలసనముల్ దనూలతను వేడుకఁగాఁ దళుకొత్తనొప్పు ని
శ్చలశుక పుస్తకాక్షయతచారుకరాంబుజ సత్కవీంద్ర ని
ర్మలముఖ సద్మవాణి యసమానవచోవిభవమ్ము లీయుతన్.

సీ. తన తల్లి దాస్యంబు తలగించ నేపుమై
(సుధ) దెచ్చి కద్రువ సొమ్ముఁజేసె
ఘన జగత్కుక్షియా కైటభారాతికిఁ
బక్కెర తేజయై పరగనొప్పె
కుక్షిస్థితక్షుధా భక్షణోద్రగుఁడై
గజకచ్ఛపుల వాదు కలనదీర్చె
సదయుఁడై సద్భక్తజనుల వైకుంఠ స
త్పదవి గల్గఁగఁజేసి వాసిగాంచె

అట్టి గరుడాశువారుల ననఘచరితు
భవ్య నానందమయుఁ బరబ్రహ్మవిదుని
వేగవంతు సుపర్ణుని వినతసుతుని
పాదపద్మయుగంబునే భజనసేతు.

మ. హరికిం బువ్వలపాగుపై గొడుగునై యాస్థానపీఠంబునై
మెరుగుం బుత్తడిచేలమై నిలయమై మించుల్ దువాళించు త
చ్చరణ భ్రాజితపాదుకంబులయి దాస్యం బింపుగా నల్పు నా
యురగాధీశుని నిత్యసూరుని మదిన్ నూహింతు సవ్యక్తితోన్. ౪

సీ. ఘనతరాకారి సద్గర్భసంజనితుడై
చనుబాలు ద్రావడే సజ్జనుండు
తింతిణీకోటరస్థితి దివ్యదృష్టి నీ
మనుజుల జూడడే యనఘమూర్తి
మధురకవికిఁ జండమార్తాండ రుచులతో
దర్శనంబిచ్చె నే ధన్యయుతుడు
ధృతి నూటయెనిమిది తిరుపతుల్ ద్రావిడ
పాటగావించె నే ప్రాజ్ఞుడెలమి
పరమపురుషుండు పతితాళిపావనుండు
వకుళభూషణ సన్మోనివర్యుఁ డట్టి
నమ్మయాళ్వారి సంతతానందనిధిని
సరస మధురప్రసంగతి సన్నుతింతు.

సీ. శ్రీమదష్టాక్షరీనామమంత్రసురత్న
పఠనవిహారు శ్రీ భాష్యకారు
కమనీయ శుభలిప్త కల్పభూజము గతి
వరకృపాదారు శ్రీ భాష్యకారు
చార్వాకపాపండ్లజై న మాయావాద
బౌద్ధ ఖండనకారు భాష్యకారు
లక్ష్మీశ శయన విలక్షణ ఫణిరాజ
వ్రకటావతారు శ్రీ భాష్యకారు

భవ్యవార్ధిగంభీరు శ్రీ భావ్యకారు
పటుతర త్రిదండధారు శ్రీ భావ్యకారు
పతితజనసముద్ధారు శ్రీ భావ్యకారు
సంతతంబును మది ప్రస్తుతింతు భక్తి.

సీ. శ్రీహరి పాదరాజీవంబులకు మ్రొక్కి

పెరియ ఫిరాట్వారు ప్రేమఁ బొగడి
సరసతమీద విష్వక్సేను బ్రార్థించి
శతకోప ముఖ్యుల సంస్మరించి
నాథమానికి వందనము భక్తిగావించి
పుండరీకాక్షుల బూజసేసి
రామమిశ్రులకుఁ గరంబులు ముకుళించి
యామునాచార్యుల ప్రేమసలిపి
అల పరాంకుశ దాస రామానుజులకుఁ
బొనర ప్రణమిల్లి సద్గురువులకు మ్రొక్కి
బహులతరకీర్తి మద్గురు భవ్యమూర్తి
తిరుమలొబళధన్యు హృత్పీఠ నిలిపి.

సీ. పటుతరశ్లోక నిబంధన ప్రకటిత

(ప్రతిభుని) వాల్మీకిఁ బ్రస్తుతించి
భారతకృతికళాభారతీ సద్వంశ
వర్ధను శ్రీవ్యాసవరు భజించి
కావ్యత్రయీకర్త కాళిదాసును గొల్చి
మాఘభారవులను మది దలంచి
బాణ మయూరుల భవభూతి దండిని
జయదేవపాదుల సంస్మరించి

కృష్ణకర్ణామృతస్మృతి కీర్తి సుకవి
హర్షనైషధకర్త శ్రీహర్షమహితు
చోరసౌమిల్లులను మహానుభగమతుల
నాది సుకవులఁ బ్రణుతింతు మోదమలర.

సీ. తెనుఁగు సత్కృతులను దెరువునఁ బెట్టిన
యట్టి నన్నయభట్టు వభినుతింతు
సౌబగొందు తిక్కనసోమయాజికి మ్రొక్కి
శంభుదాసుఁ దలంచి జృంభణోక్తి
నాచనసోముని ధీచర్య గొనియాడి
శ్రీనాథసుకవివఱ్ఱుఁ గొలిచి
రామాయణాఖ్యానరంజితు భాస్కరు
పింగళి సూరయ్య రంగనాథు

భీమనాథ దయాధాము భీమనార్యు
పుణ్యగుణధుర్యు బమ్మెర పోతనార్యు
సరసమహితాంధ్ర వివిధభాషా కవిత్వ
పట్టభద్రుల వరభక్తిఁ బ్రస్తుతింతు.

సీ. సగము చందురుసొంపు నగజాలు నుదుటిపైఁ
గస్తూరి తిలకంబు గ్రందుకొనఁగ
ముకురాల మించిన ముద్దుచెక్కులమీఁద
మద్దికాయల రుచుల్ మలసియాడ
జలదమండలముపైఁ దళుకొత్తు రవిమాడ్కి
నెడమార్చికపు పేరు నొడలమెరయ
సంపంగి మొగ్గతో చదురాడుముక్కున
గొప్ప ముత్తైపుపోగు గొనబుసూప

కనక కేయూర కంకణాంగదములమర
ముద్దుమాటల గోపికామృగలలర
తల్లిముండర నాడుచు నుల్లసిలు
బాలగోపాలకృష్ణునిఁ బ్రస్తుతింతు,

౧౦

వ. అని యిష్ట దేవతా ప్రార్థనంబును, పూర్వాచార్య సంస్తవంబును,
వాక్య గురుపరంపరయు, నస్మదాచార్య వర్ణనంబును, నుకవి
పురస్కారంబును చేసి, యేనొక్క మహాప్రబంధంబు శబ్దబంధు
రంబుగా రచియింపంబూని యేతత్కృతి ముఖాలంకారంబుగా
మదీయ పంశావతార బభివర్ణించెద.

౧౧

సీ. వనధిసుతాధీశ వడనేందు బాహూరు

వడములఁ బుట్టిరి భాగ్యనిధులు
బ్రాహ్మణ క్షత్రియ పటువణిక్ శూద్రులు
శ్రుతి జయవాణిజ్య సుధగమతులు
వీరిలో శూద్రులు విధవసమగ్రులై
సకల జీవావన సమతఁ బ్రబలి
రందులో ఘనులు పుశ్యాత్ములు మోట్వాడ
సద్వంశగణ్యులు సరసహృదయు

లలర దారలయందు మహామహుండు
సతత షోడశదాన విస్తారయశుఁడు
గురుతరంబైన రె డెడ్డి కులపవిత్రుఁ
డగుచు శ్రీ తిమ్మరెడ్డి దా నవనివలసె.

౧౨

ఉ. శ్రీకరసత్యసంధుఁడు ప్రసిద్ధుఁడు ధన్యుఁడు తిమ్మరెడ్డి స
త్కృతనడచ్ఛదాక్షి సుమకోమలి సింగమ బెండ్లియాడి య

స్తోకచరిత్రులం గనియె శోభితు తిమ్మధరాధినాథు సు
శ్లోకుని మండలిప్రభుని శుభ్రయశోమహానీయు ధన్యులన్. ౧౩

చ. జలరుహ మిత్రతేజఁడు విశాలయశో మహానీయమూర్తి యు
జ్వలతరరెడ్డిరెడ్డికులసాగరచంద్రుఁడు తిమ్మభూవిభుం
డలరుచు బెండ్లియాడె విమలానన నిర్జిత చంద్రబింబ ని
ర్మల సుకుణాపలంబ యసమాన నితంబు పోచమాంబికన్. ౧౪

కం. ఆ మండల భూనాథుఁడు

భామామణి ముద్దుమాంబ భాగ్యకదంబన్

ప్రేమ వివాహంబై తా

ధీమంతుఁడు సుతులఁ గనియె తేజోనిధులన్. ౧౫

వ. వారెవ్వరం టేను. ౧౬

సీ. ప్రోల్వాలగోత్ర సంపూర్ణాబ్ధిచంద్రుండు

మల్లభూనాథుండు మాన్యయశుఁడు

శ్రీనాథ పదపద్మ సేవాధురీణుండు

సత్యభాషా హరిశ్చంద్రుఁ డతుల

మహానీయకీర్తిచే మాంధాతృకై వడి

శిబి భేచరాదుల చెలువు మిగులు

అలరారు కార్తవీర్యార్జును కై వడి

శోభిల్లు దిక్కుల సాగసులెసఁగ

ఘతుబుశాహ నరేంద్రుచే కోర్కెలలర

అందలంబును తశ్రీవు లందుకొనుచు

సరస బూర్గులపట్టణ చౌధరగుచు

ప్రజలఁ బాలించె భూభుజల్ ప్రస్తుతింప. ౧౭

కం. శ్రీరంజిత లింగాంబను
సారసదళ నేత్ర విమల చంద్రదానన వి
స్ఫార పత్రివత గణ్యను
నారీమణిఁ బెండ్లియాడె నవ్యశ్రీలన్.

౧౫

కం. ఆతని తమ్ముఁడు నూతన
చేతోజాతుండు రాజశేఖరుఁడెలమిన్
నూతాత వర్వతేంద్రుఁడు
భూతలమున వెలసె బంధుపోషణ ప్రీతిన్.

౧౬

సీ. కమర వరాహ నిగ్గజముల రీతిని
(భువనమ్ముమోసె) నే పుణ్యశాలి
ధాశధశ్యవ్రభా ధవళ సత్కిర్తిచే
బూరించె విశ్వ మే భూభుజుండు
దాన ధారా (నదీ) తరుణుల జలధికిఁ
బెండ్లిండ్లుజేసె నే పృథులయశుఁడు
వరిపంధి నృపతులండరి నప్పరశ్రీల
కాఁగిళ్ళదార్చె నే ఘనభుజుండు

అతఁడు రంజిల్లె నెంతయు వితతకీర్తి
సంతతౌదార్య చాతుర్య సాహసముల
మహిత మండలి రెడ్డికుమారుఁడౌర!
ప్రబలె వర్వతరెడ్డి భూప్రజలు వొగడ.

౨౦

గీ. మానినీమణి సాభాగ్యమాననీయ
యించు విలుకాని తేజరాయంచ గమన

పుణ్య సద్గుణ నికురుంబ పోచమాంబ
నర్థి బెండ్లాడె పర్వతాధ్యక్షుడెలమి.

— ౨౧

కం. ఆ కాంతామణియందును

ప్రకట నిత్యాన్న దానబంధుర యశులన్
ధీకలితుల మువ్వుర ల

క్షీకరులన్ గనియె మిగుల చిత్తంబలరన్.

— ౨౨

కం. ఆ పర్వత భూపాలుని

తోబుట్టువు తిమ్మవిభుడు దోర్బలశత్రు

త్మాపాల కుంభి సింహుడు

దాఁ బరిణయమయ్యె వేడ్కఁ దగు తిమ్మాంబన్.

— ౨౩

వ. మరియు నప్పర్వతరెడ్డి పుత్రత్రయంబునం దగ్రజుండు.

— ౨౪

ఉ. సంగరరంగ నిర్దళిత శాత్రవ సైన్యఁడు బంధుకోటికిన్
తంగటిజున్ను, సత్కవివితానము పాలిటి కల్పశాఖ, శ్రీ
రంగవదాబ్జయుగ్మ భ్రమరంబు విభాసిత వైభవోల్లస
త్తుంగ పురందరుండనగనొప్పెను రంగవిభుండు భూపలిన్.

— ౨౫

చ. వరుసతో నవ్యకీర్తిలతపాటపు బంగరుకొండ బ్రాహ్మనన్

సరుగున బ్రాహ్మినింగి యను చత్వరమంతయు నిండి తారకా

స్ఫురణమె పుష్పపుంజముగఁ, బుష్పాడి చంద్రికగాగఁ జుమ్మిడ

న్వరఫలరాజమున్ గలిగి వర్ధిలె రంగసుధీజనాగుడున్.

— ౨౬

సి. కమలజాండంబెల్ల కనకంపుభరణి, యే

ఘను యశశికర్పూర కాండమునకు

పంజరంబయ్యె నీ పాదోధి పర్యంత
 భువనత్రయంబు నే భూభుజనకు
 జలధులేడును రత్నగలశు లే ధన్యాత్ము
 నిత్యదానోచిత నీరమునకు
 పరివంధి నృపశిరఃపటలిపూమాల యే
 ధీరు దోఃఖిన్దోగ్రభైరవునకు

రమ్యగుణభాసి నీతివారాశి, వాసి
 మహిత సంపూర్ణపూర్ణిమా తుహినకరుఁడు
 వితత ప్రోల్వాలగోత్ర పవిత్రుఁడౌర
 భవ్యగుణశాలి రంగభూపాలమూలి.

—౨౬

గీ. చారుముఖకాంతి నిర్జిత చంద్రబింబ
 లలితభాగ్యకదంబ శ్రీ లక్ష్మమాంబ
 నభికన్య వరించు పద్మాక్షుభాతి
 రంగవిభుఁడు వరించెను రమ్యముగను.

—౨౭

గీ. రంగధాత్రీశు తనయుఁడే రాజవర్యుఁ
 డింపుమీరంగ భువి కుండలేంద్ర ఘనుఁడు
 బంధు సురశాఖ కామినీ పంచశరుఁడు
 వర్ణనీయుండు జంగభూవల్లభుండు.

—౨౮

గీ. వెలయు సౌందర్యమున రతి, విమలకీర్తి
 (కమ్రగుణపేటి నవచంద్రికావధూటి)
 పుణ్యమార్గంబుచే నన్న పూర్ణదెగడి
 దిక్కులను హెచ్చె రంగయ లక్ష్మమాంబ.

—౨౯

కం. ఆ దుపతులకు హృదయా

(హృదము గలుగంగ ముగుర మాత్మజులము మా

సోదరియును బొడమితి మా)

క్రీడయితుని కరుణవలన నేనుంబలరన్.

30

కం. వారికి జ్యేష్ఠుడ విద్యా

పారీణుడ బాంధవార్థి ఫలదాయకుడన్

ధీరుడ బుధజన వినతుడ

కూరిమి మల్లాఖ్య భ్యాతి గూడిననాడన్.

31

కం. కొన మధ్యుడను, రంగ

త్మానాధుని కూర్చినుతుడ, కమలాక్షపద

ధ్యానగరిష్ఠుడ, మహి వి

జ్ఞానానందైకతుడ సజ్జన హితుడన్.

32

వ. మదీయు లెట్టివారంటేను.

33

కం. మదవరజుండగు నెల్లప

సదమల కీర్తిప్రభావ సముచితశౌర్యా

భ్యుదయ ధనంజయుడరికుల

(విదళనపారీణుడనంగ విఖ్యాతిగ నెన్.)

34

నీ. ఏరెడ్డి వాగ్దాల మిందిరాధిప తల్పు

ఫణి సహస్రఫణోక్తి బరిధవిల్లు

యేరెడ్డి హృదయాబ్జ (మినకులాధిప దివ్య

గాధానుగుక్తి వికాస మొందు)

యేరెడ్డి దోర్దాన మిద్దార్థి ప్రత్యర్థి

సంఘంబులకు దివ్యసౌఖ్య మొసగు

యేరెడ్డి సౌందర్య మిందనందనలన

నీనకేతాదుల మేలమాడు

(ఖ్యాతి) గాంచెను రాజసభాంతరముల
సతఁడు గంగాపురాధ్యక్షు డంబుజాక్షు
చరణ సేవాధురీణ విస్ఫురితహృదయుఁ
డెల్ల ధన్యుండు సామాన్యుఁడే ధరితి.

371

కం. ఆతఁడు పరిణయమయ్యెను
శాత్రోదరి పద్మనేత్ర చంద్రనిభాస్వయన్
ఖ్యాతిని బొమ్మాంబను ఘన
(పాతివ్రత్యావలంబ భాగ్యకదంబన్.)

372

కం. అతని సహృదయుఁడందిత
మతిమంతుఁడు మోహనాంగమదనుఁడు ధర్మా
న్వితుఁడు ప్రసిద్ధుఁడు వరద
క్షితివతి రాణించె బంధుచింతామణియై.

373

సీ. తనయాజ్ఞ శిరములఁదాల్చి భూభుజకోటు
లప్పనంబులువెట్టి యనుచరింప
తనదోః కృపాణోద్రుదళితారి పార్థివుల్
సురవధూసురత విస్ఫురణఁజెలఁగ
తనచేతి దానంబు తగఁగొన్న యాచకుల్
కర్ణాది వితరణఘనులఁ దెగడ
తనమూర్తి వీక్షించి తరలాయతేక్షణల్
పుష్పాస్త్రుఁ డితఁడని (పాలుపుఁజూప)
అతఁడు విలసిల్లె నెంతయు సతుల శౌర్య
సత్య దానదయాధర్మ సౌవ్యవముల
పుణ్యరైఁదెడ్డి సత్కుల భూషణుండు
భవ్యగుణశాలి వరదభూపాలనూలి.

గీ. సరసుఁడాతఁడు బెండ్లాడె సంబరమున
కుందరదనయు హరిమధ్య చందమాంబ,
(లలిత గుణశీల సుందరి) లక్షమాంబ,
పడతు లిద్దరి విమల సౌభాగ్యవతుల.

37

గీ. వహిని సంగమగంగ భూవరుని రాణి
యలరెనాకగ్రసంభవ యగుచు ధాత్రి
రమ్య పుణ్యావలంబ శ్రీ రామమాంబ
పరగ చందురుతోబుట్టు సిరి యనంగ.

౪౦

శా. శ్రీగంగాపుర చన్న కేశవ దయాశ్రీలబ్ధ రంగావ్వాయా
పాగర్భాబ్ధి సుధామయూఖుఁడను శుంభచ్ఛబ్దమాధుర్య స
త్ప్రగల్భాభ్యచిత కావ్యనిర్వహణ భాస్వత్కీర్తి మల్లాఖ్యుఁడ
న్నాగోవింద కథాసుధానుభవలోలాఘ త్తమాత్మమ్ముఁడన్. ౪౧

కం. ధీరులు (మత్పుత్రులు ౪౦)

గారెడ్డియు మోహవిభుఁడు ఘనుఁడగు శ్రీ ల
క్కారెడ్డి బక్క ధన్యుఁడు
సారస్యుఁడు నల్లు రమిత శాంతగుణాధ్యుల్.

౪౨

కం. తనయులు, తమ్ములు దగ నా

యనుమతి మెలగంగ సంతతానందము నె
మ్మనమున వించితి హరి శ్రొ
న్ననవిల్తునితండ్రి యొక్కనాఁడనుర క్తిన్.

౪౩

సీ. నీలాంబుదశ్యామ నిబిడాంగ రుచులొప్ప

మొగమున చిరునవ్వు మొలకలెత్త

కాన్తుభ శ్రీవత్సకలిత వక్షస్థలి

సిరులను చూపులగరిమ మెరయ

మకరకుండల రత్నమకుట కేయూరాది

భూషణస్ఫూర్తులు పాలుపు మిగుల

శంఖచక్రగదాసి శాస్త్రాది సాధన

కలిత చతుర్బాహుకలన దనర

కాంచనాంబర ధీధితుల్ కలయఁబర్వ

విమల కరుణామృతౌదార వీక్షణములు

బ్రబల, సనకాదిసన్మనుల్ ప్రస్తుతింప

వెలయు కేశవమూర్తినాకలను నిలిచె.

రర

వ. ఇట్లు నాస్వప్నంబున ప్రత్యక్షంబై నిలిచిన యద్విన్యతేజోవిరాజ
మానుండగు నప్పరము పరంధాము శ్రీరమాకళత్రు పద్మనేత్రు,
నయ్యాదికేశవు చిదానందమూర్తి విలోకించి హర్షపులకితగాత్రం
బుతోఁ బరమానందకండళిత హృదయారవిందుండనగుచు సాష్టాం
గంబు సేవించి హస్తాంబుజంబులు ముకుళించి యున్న నన్ను
డాయంబిలిచి కమలా రమణ రమణీయ సీన వక్ష స్తనా భోగ
మకరికా వ్రత విలిఖిత వ్రవశస్త్రంబగు హస్తంబున నభయం
బొసంగియు క్రమ్మన మేను నిమరుచు, వత్సా ! నీవిప్పుడు రచి
యింపం బూనిన గంగాపురి మాహాత్మ్యంబు మదంకితంబుగా రచి
యింపుము. ఏను గంగాపురాధ్యక్షుఁడ నగు కేశవమూర్తినని
యును నీకును పుత్ర పౌత్రాందోళికా ఛత్ర చామరాది సకల
సంపద్విభవమును ప్రసాదించునని యానతిచ్చిన సంతోషితస్వాం
తుఁడనగుచు నట్లు కావించునని ప్రస్తుతించిన నాకర్ణించుచు నద్విన్య
మంగళ విగ్రహుండు తిరోహితుండయ్యె నంత ప్రభాతం బగు

టయు మేల్కొంచి నిత్యోచితకృత్యంబులు నిర్వర్తించి రెడ్డడి
కుల పయఃపారావార సుధాకరుండును, ప్రోల్వోలగోత్ర చరిత్రుం
డును, తిరుమలవంశధుర్యుండగు నాథశాచార్య శిష్యశ్రేష్ఠుండును
దిగిభతుండాదండసన్నిభ నిజభుజాదండ కోదండ నిర్ముక్త శర
పరంపర నిహన్యమాన శాత్రవరాజన్య మండలుండును, పల్లెపల్లి
పురమందిర నివాసుండును, విద్వత్కవిశ్రేష్ఠ సంన్యాసమాన
దానపారీఃబుండును, లక్కమాంబా ముఖాంభోజ మిత్రుండును,
మిత్రప్రతికాశ తేజోవిరాజమానుండును, బూర్గులపట్టణ దేశాయి
చంద్రుండును, యశఃసాంద్రుండును, మజ్జనకుండును అగు రంగ
భూపాలుండును, సభాస్థాన మంటపాభ్యంతర కురంగ భృన్నణి
వితర్దికోపరి ముక్తాఫల కీలిత రత్నకంబళముపై సుఖాసీనుండగు
నయ్యవసరంబున.

౪౫

సీ. సర్వశాస్త్రార్థ విశారదు లొకవంక

నుభయభాషాకవు లొక్క చక్క

పాఠోహితామాత్య బాంధవు లొక కేవ

నొకచోట భాగవతోత్తములును

గాణలు జాణలు కామిను లొక రేవ

మరుతర రాహుత్తు లొక్కదారి

మ న్నీలుదొరలు సామంతులు నొకచెంత

నొప్పైన భటనటు లొక్కమోల

అమరి రమణులు వింజామరములు వీవ

నంచితంబుగ భద్ర సింహాసనమున

నిండుకొలుపుండె కన్నులు పండువగుచు

రంగుమీరంగ రెడ్డడి రంగ శౌరి.

౪౬

వ. ఇట్లు కొలువై యున్న మజ్జనకుని సన్నిధానంబున నిలిచి, తదీయ
పాదపద్మంబులకు సాష్టాంగదండంబు లాచరించి, లేచి కరకమలం
బులు ముకుళించి వినయపూర్వకంబుగా మదీయ స్వప్నవ్రకా
రంబు సమస్తంబును విన్నవించిన నతండు హర్షోత్కర్ష పులకిత
గాత్రుండగుచు దిగ్గునలేచి ప్రేమాతిశయంబున నన్నుం గౌఁగిటం
జేర్చి శిరంబు మార్కొని చుబుకంబు పుణుకుచు పత్సా! కృతా
ర్థుండవై తివి. మదీయ వంశంబును జన్మంబును ధన్యంబులయ్యె.
శ్రీరమాజాని యానతిచ్చినక్రమంబున నేతత్తేత్రతీర్థమాహాత్మ్యంబు
సవిస్తరంబుగా శబ్ద బంధురనిబంధనంబుగా రచియింపుమని యాన
తిచ్చినఁ దదీయా దేశంబు శిరంబునందాల్చి, అయ్యాది కేశవమూర్తిని
మనఃపద్మకర్ణికా రత్న సింహాసనాధిష్ఠితంబు గావించుకొని వందన
పూర్వకంబుగా నిట్లని రచియింపందొడంగి తది యెట్లనిన. ౪౭

సీ. జయజయ శ్రీ రమాజాని లోకారాధ్య

జయ భక్తకామిత సౌరళాళి

జయజయ మార్తాండ శతకోటిసంకాశ

జయ నారదాది సంస్తవచరిత్ర

జయజయ నీరదశ్యామ దివ్యశరీర

జయ సంతతానంద చారుహృదయ

జయజయ ఘన శంఖచక్ర సాధనహస్త

జయ పన్నగాధీశ శయన శౌరి

గరుడవాహన కాస్తుభకలితవక్ష

శ్రీధరాచ్యుత గోవింద కృష్ణ నన్ను

కరుణమీరఁగ రక్షించు పరమపురుష

భానుశశినేత్ర గంగాపురీ నివాస.

షష్ఠ్యంతాలు :

కం. ఆక్షురునకు దైత్యకులా
 ధ్యక్షమ దేభంద్రహానన హార్యక్షునకున్
 పక్షిధ్వజానకు సురసం
 రక్షునకు (ను) కేశవునకు రణదక్షునకున్.

కం. కుక్షిస్థితలోకునకును
 దక్షాధ్వరదమనవిసుత దాక్షిణ్యునకున్
 అక్షీణసదయ పాండవ
 పక్షునకును భక్తనివహ పరిరక్షునకున్.

కం. ఇందిర హృదయాంభోరుహ
 సుందరమ తద్విరేఖ సుతామునకున్
 వంద యశోదా ప్రియవర
 నందనునకు పుల్లవిమల నలినాక్షునకున్.

కం. జిష్ణు ప్రియమిత్రునకును
 కృష్ణావనవరమఘ్నకి కీర్తిప్రియరో
 చిష్ణునకును గృష్ణునకు స
 హిష్ణునకును దివిజకుల సమీడితకృతికిన్.

కం. రక్షోహంతకు కాళియ
 శిక్షిత నృత్యప్రశస్తశీలనకు రమా
 ధ్యక్షునకును కరణామృత
 వీక్షిత జగదవనవిమల విభవాఘ్ననకున్.

కం. గంగాపుర కేశవునకు
 గాంగేయ నిభాంబరునకు కమలారమణి

తుంగస్తన కుంకుమయుత

మంగళమూర్తికిని నిత్యమహానీయునకున్.

౫౪

వ. వండన సహస్రపూర్వకంబుగా నా యొనర్పంబూనిన గంగాపురీ
క్షేత్రప్రభావ నిబంధన మహా ప్రబంధమునకుఁ గథాక్రమం బెట్టి
దనిన.

౫౫

కథా ప్రారంభము

కం. నైమిశవనమున మునిసు

త్రాములు, లక్ష్మీశ పాదరాజిత భక్తు

ద్దాములు, శౌనకముఖ్యులు

ప్రేమం డగనూతుఁ జూచి పృథుమధురోక్తిన్.

౫౬

గీ. స్కాండమున మించు నేఁబది ఖండములును

నందులో తీర్థఖండంబె యతిశయిల్లు

కరము ళోభిల్లు తత్ క్షేత్రఖండ మింక

శ్రీరమానాథుఁ డచ్చోటఁ జెలఁగుచుంట.

౫౭

వ. అట్టి క్షేత్రతీర్థ ప్రభావంబును, సకల దేవతాసార్వభౌముండును,
భక్తజన సంరక్షణోద్దాముండును, కమలవాసినీ కళత్రుండును,
కంజదళచారు నేత్రుండును, శ్రీరుక్మిణీధవుండును, వేదాంత వేద్యుం
డును, భక్తముక్తిప్రదుండు నగు శ్రీ చెన్నకేశవునకు హృదయం
గమ నిలయంబగు తత్ క్షేత్రతీర్థ మాహాత్మ్యం బానతిమ్యవలయు
నస్మత్సందేహంబు నివర్తింపజేయ నీవే యర్హుండవని విన్న
వించిన శౌనకాది మహామునులకు సకల పురాణేతిహాస కథా
కథనశేముషీ సమేతుండగు సూతుం డిట్లనియె.

౫౮

కం. నాలుగు యుగముల వరుసను

నాలుగు నామములవలనె నలినాక్షునకు

శ్రీలలనా భూసతులకు

కేళీసాధముల దనరు కీర్తస్ఫురణన్.

౫౯

సీ. కృతయుగాదిని సర్వకీర్తినీయంబయ్యె

మత్స్యాపురంబన మహితమగుచు

త్రేతాయుగంబున దేదీప్యమానమై

దురితకోలాహల స్ఫురణదనరె

ద్వాపరయుగమున వర్ధిల్లి నుతికెక్కె

మాయాపురంబన శ్రేయమగుచు

కలియుగంబునమించె గంగాపురంబునా

భుక్తిముక్తిపదాసక్తమగుచు

అట్టి గంగాపురాధ్యక్షు నంబుజాక్షు

శ్రీరమానాథు కేశవుఁ చిన్మయాత్ము

నిలయ సుక్షేత్ర మహిమంబు తెలిసి పలుకఁ

డరమె శంభునికైన విధాతకైన.

౬౦

మ. ఘన నీలాంబుద చారుదేహు విలసత్కరుణ్యసందోహు కాం

చనగ ర్భేందు కిరీటు మాధవనిభున్ సారంగచర్మాంబరున్

మునిముఖ్యాధ్యు బరాశరాత్మజు పదాంభోజాతయుగ్మంబు స

య్యన సద్భక్తి భజించు నిచ్చలు సముద్యద్భానసంసిద్ధికిన్.

౬౧

కం. వ్యాస ప్రసాద మహిమన్

జేసియు తత్క్షేత్ర మహిమ చిత్తములలరన్

జేసెద మీ కేనెంతయు

భాసురనిష్ఠాగరిష్ఠ భావనులారా.

౬౨

కం. మీరడిగినట్లు ధర్మజుఁ

డారుఢిన్నడిగెఁ బద్మజాత్మజు నెలమిన్

సారసదళాక్షు ననుమతి

నారదమునివద్యుడనియె నరనాథుఁడతో.

౬౩

కం. గంగావాహిని పేరిట

గంగాపురమనఁగ వెలసె గహ్వరిమీదన్

రంగ త్కేశవగేహము

సంగతితో భుక్తిముక్తి సంపత్ప్రదమై.

౬౪

వ. తత్ క్షేత్ర తీర్థ ప్రభావం బభివర్ణ్యం శేషభాషానాథ శంకరులక్ష్మణ
నలవిగాదెనను నా నేర్పుచండంబున తత్పుటభేదన సుషమావిశేష
రామణీయకంబు తెరింగించెడ సావధానుండవై యాకర్ణింపుమని
యద్దివ్యతపోధనధుర్యుడా భూపాలవర్యున కిట్లనియె.

౬౫

ఉ. కోటలగడ్డ లట్టడులు గోపురకుడ్య కవాట దేహశుల్
నీటగు రత్నహర్యములు నీలవితర్దులు పచ్చరచ్చలున్
హాటకరమ్యసద్మములు హంససుధాకరవీధులొప్పగాఁ
బాటిలు తత్పురం బమరెఁ బాకవిరోధిపురంబు గేరుచున్.

౬౬

నీ, కోటగట్టడుచోట నీటుగాదనిమీట

వితరణమణిచేసె విబుధపురము

గోవులలోనెల్ల కొంచెయీవంచని

వెళ్ళగొట్టినగిడ్డి వేల్పుటావు

వనములు నిల్పుచోఁ బనికిరావనిపాట

వైచినవి సురదృవంచకంబు

సురసులకెనరాక విరసత నావ్యోమ

సురసియు శంకరు జడలు సొచ్చె

శోటవిభవంబు గోవులపాటవంబు

తనర వనములు లలిత వద్మాకరమును

కరము శోభిల్లు నవ్వరి గరిమఁ బొగడ

తరమె శివునకునైన విధాతకైన.

౬౭

చ. తమతమ భర్మహర్మ్యముల తామరసాక్షులు హారవల్లరుల్
క్రమమున గూర్చువేళ నధికప్రభలోప్పవివేలయంచు సం
భ్రమమునఁ బాటజల్లిన విరాజిత మాక్తికజాలమండ్రు ను
త్తమమగు తారకావళులు తత్పురసంపదలెన్నఁ జిత్రముల్. ౬౮

ఉ. అట్టడులందు కాపురము లర్థినొనర్చు భటాలి కామినుల్
నెట్టణ దేవతానదిలో నీరజకైరవ మల్లికావళుల్
గట్టిగ గోసి తెచ్చి త్రిజగన్నుతు కేశవుఁ బూజసేయు న
ప్పట్టున భక్తిమీరఁగను భక్తజనంబులకిత్తు రింపునన్. ౬౯

చ. స్మరరణకేళిఁదేలు హరిచందనగంధుల మందహాస సుం
దరతర చంద్రికాతతులఁ దన్మణిభిత్తుల చంద్రకాంత సు
స్థిర వరసాలభంజకలు శీకరరాజిత సాత్వికోదయ
స్ఫురిత చకోరలోచనల సాంపునహించును చూడ నవ్వరిన్. ౭౦

చ. వరమణి హేమహర్మ్యముల వారలతాంగుల నృత్యగీతి సు
స్థిరతఁజెలంగఁ జూచి సవిశేషవిలాసత దేవతాంగనల్
తరి నటుకేఁగుఁదెంచి ప్రమదంబున నెంతురు నృత్యగీత వి
స్ఫురణలు తత్పురప్రకట శోభితసంపదలెన్న చిత్రముల్. ౭౧

కం. నందనవనమునకంటెను

చందంబై వుష్పపుంజ సాంద్ర సుఫలితా

నందంబై విలసిల్లెను

క్రందుగఁ దత్పురము చుట్టు ఘనమగు వనముల్.

29

చ. జలధరరాజి వర్ణముల ఛాయయు చంపక కేతనద్యుదుల్
తొలకరి క్రొమ్మెఱుంగులును తోరపు కింశుక పుష్పపుంజముల్
వలనుగ నిండగోపములు వానవచాపము సత్ఫలవ్రభా
వలి పికళారికా శుకరవంబులు గర్జలుగాగ వానలు
జ్వల మకరందధారలుగ వర్ధిలు దద్వనసంపదల్ పురిన్.

23

మ. చెరుకుందోటలు నాకుదోటలును నుక్షేమంబుగా బండునా
వరిచేలున్ చణకంబులున్ పెసలు సర్వాభీజసందోహ వి
స్ఫురణన్ వెండియు పైడియుం దడబడన్ శోభిల్లు తత్పట్టణం
బరయం గేశవ సత్కృపామహిమ నిత్యానందసంధాయియై.

24

నీ. వేదకాస్త్రాగమ విద్యాసమగ్రత

బ్రహ్మవిష్ణుత్మతా బ్రాహ్మణులును

పిరికిబంటని బార్థు సరకుసేయక శౌర్య

కదనరంగోత్సకుల్ క్షత్రియులును

కోటకుం బడిగలు కొంచకెత్తుచు కీర్తి

వర్ధిల్ల విలసిల్లు వైశ్యకులులు

ప్రాణికోటను కృపావరత రక్షించిన

బహుళధాన్యాధ్యులు సాదభవులు

సకల సౌభాగ్య భోగవిస్తార పుణ్య

వంతు లెంతయు తత్పుర వాసులరయ

పుత్ర పౌత్ర సమగ్రులై పొడలుచుండ

వరదు శ్రీనాథుకేశవు కరుణవలన.

25

చ. పరమపతివ్రతామహిమ భాగ్యపురంధ్రులు కేశవాంఘ్రి భూ
సుర గురుపూజనాపరులు శోభితకోమల దేహవల్లరుల్
సరసిజవత్రలోచనలు చందనగంధులు మందహాస నుం
దరవదనేందుభూషితలు తత్పురి పూర్వపురంధ్రు లెంతయున్. 22

చ. జవమున వజ్రవాహనము సయ్యన లాస్యపటుత్వవై ఖరిన్
రవి రథ సైంధవంబులను రమ్మనిపిల్చినభాతి మస్తక
ప్రపణను ఫేనసంపదల బల్మరుఁ గేరుచు నొప్పుచుండు ను
త్సవమునఁ దత్పురంబునను సారముమీఱిన యుత్తమాశ్వముల్.

కం. మదధారా నిర్ఘ్నిరులును

కదసిన ఘీంకృతులు విహగ కలకలరవముల్

పొడలఁగ జంగమ గిరులన

మదకరు లప్పురమునందు మలయుచు మెఱయున్.

23

ఉ. పటుతర నేమిమీఁడ మదబంధుర శాత్రవగర్భభంజన
స్ఫుట నవకేతనాశ్వయుత నూతనముద్వల ఘంటికాఘణ
చ్ఛటుల రవంబుల నిగ్గుల సాంఢ ఘనవృథలొప్పఁగా నము
త్కట రథసంఘముల్ మెఱయు దత్పుటభేదన మధ్యసీమలన్. 24

అ. వె. పులులనైనఁ ద్రువ బలిమి సింహంబులఁ

బట్టి కట్టి శరభపటలిఁ గూల్చు

బటి(మ) గల్లు వీరభటు లప్పురంబున

నలరుచుండ్రు శత్రుహరణులగుచు.

25

ఉ. క్రిక్కిరి గుబ్బచన్నులును క్రిస్సినకొనులు ముద్దుచెక్కులున్
చుక్కల(తేని) యందమును సొంపగుమోములు చంచలాక్షులున్
చొ(క్క)పుక్కిమైఱుంగులును చూపులుబట్టెడికోమలాంగముల్
చక్కని వారకామినులు సారెచెలంగుదు రప్పురంబునన్. 26

26

ఉ. కుసుమశరాగమార్థరసగుంభను లంబుచరాంక శాస్త్ర స
త్ప్రసరణ శేముషీకలిత ధన్యులు మన్మథ సంగరొద్ధతుల్
రసికశిఖావతఁసు లతిరంజిత సుందరసాంద్రహాసు లిం
పెసఁగఁగవారపద్మములు లెంతయు మింతురు తత్పురంబునన్.

మ. కరి కుంభ స్తనులందు బింబవదనల్ కంజాత వ్రతేక్షణల్
హరిమధ్యల్ జలదాభ వేనులు లసద్ధేమాభసద్వర్ణలున్
స్మరసమ్మోహన మంత్ర దేవతలు భాస్వత్కముదీవీచికా
స్ఫురితోదంచిత విభ్రమాన్వితలునై శోభింతువారాంగనల్. ౮౩

సీ. యరపిండములు దేవె యలి వేణియన నవి

శంబరారికి మోహనాంబకములు

విరజాజబంతులు వెలఁది దెమ్మన నవి

రతిహస్తకందుక రంజితములు

బంధుజీవములీవ బంధుజీవన నవి

కుసుమాశుగామృత గుంభితములు

దీప్తనవువ్వులు తెరవతెమ్మన నవి

మన్మథమాంగల్య మందిరంబు

లనుచు గర్భోక్తులీరీతి నాడనగుచు

మాటమాటకుఁ దెగువరి మాటలాడు

పుష్పలావికలచ్చటఁ బొలుపు మిగిలి

విరులవిలిచెదరాపణ వీధులందు.

౮౪

కం. కాంచన రజితాంబరమణి

సంచిత హరిచందనాది సంపద్విభవో

దంచితమగు తత్పురమున

మించిన యావణము లలకమించెను సిరులన్.

౮౫

వ. ఇట్లు సకల సంపద్యభవాభిరామంబగు తత్పట్టణ మధ్య ప్రదేశంబున హేమప్రాకార గోపురాట్టాలక కుడ్యకవాట దేహభీవలభి రత్న స్తంభానేక విరచిత సాలభంజికాకలిత గారుత్మత మణిజాలక సంయుక్తంబగు హర్షాభ్యంతర ప్రదేశంబున రమణీయ రత్న విరాజిత శుద్ధజాంబూనద సింహాసనంబున శ్రీమహాలక్ష్మి వార్ధి మేఖలా నితంబినీకృత సరససల్లాప చాతురీ విశేషంబుల కలరుచు విమలాదిత క్తి నివహంబును, విష్వక్సేనాది పారిషదవర్గంబును, జయ విజయాది ద్వారపాలకులును భజింప సకలదేవతా సమూహంబులు నేవింప చెన్నకేశవరాయ దేవతాసార్వభౌముండు నుఖవిహారంబుల బెద్దకాలంబు ప్రవర్తిల్లుచుండె నని శౌనకాది మునీశ్వరులకు నూతుం డరింగించిన ట్లా తపోధనధుర్యుం డా భూపాలనర్యునకుం జెప్పిననుటయు,

౮౬

చ. జలధరచారుగాత్ర నవసారసవత్ర విశాలనేత్ర ని
ర్మలవటుయోగి హృత్కమలరాజితమిత్ర రమాకళత్ర ని
శ్చలచరితా విచిత్ర రిపుసంహర శ్రీవసుదేవపుత్ర యు
జ్వల శరదిందుకుండ ఘనసారయశో మహనీయ కేశవా.

౮౭

కం. కమలాఘన కుచకచభర

రమణీయ వలగ్నహస్త రంజితసత్యా

రమణీమణి హృదయేశ్వర

శమదమయోగీంద్రహృదయ సారసమిత్ర.

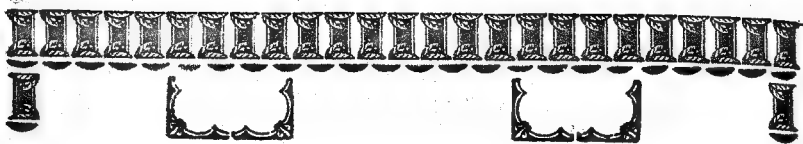
౮౮

మాలిని. శరధిమడవిదారీ ! శత్రుసంహారకారీ !
 సరసిజదళనేత్రా ! చారుసత్యాకళత్రా !
 సరసిజ భవవంద్యా ! సర్వలోకాభినంద్యా !
 సురుచిర గుణహారా ! సూరిచేతో విహారా !

గద్య

ఇది శ్రీహరి గురుపాదపంకేరుహ ధ్యానానందచరిత్ర సరస సంగీత
 సాహిత్య కవిత్వ రచనా విచిత్ర తిరుమంత్రద్వయ నిత్యాను
 సంధాన కాశలహృదయ సౌందర్యగాత్ర ప్రోల్వాల
 గోత్రవచిత కోనమదేవీ కళత్ర మోటపాడవంశ
 వారాశిజనిత కైరవమిత్ర బుధబంధు సుకవిజన
 స్తోత్ర రెడ్డెడ్డి పర్వతరెడ్డిపాత్ర రంగారెడ్డి
 పుత్ర మల్లారెడ్డిదేశాయి ప్రణీతంబైన
 గంగాపురీమాహాత్మ్య ప్రబంధంబు
 నందు ప్రథమాశ్వాసము.
 శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీ కేశవస్వామి సేవనం.
శ్రీమతే రామానుజాయనమః.

గం గా పు ర మా హా త్మ్య ము

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

శ్రీరమణీ కుచకుంభ
స్ఫారశ్రీగంధలిప్త బంధురవక్షో
దారోజ్జ్వల గంగాపుర
ప్రారంజిత చెన్నరాయ భక్తవిధేయా.

౯౦

దేవా, విన నవధరింపు మా తరువాతి కథావృత్తాంతం బెట్లయ్యె
నానతిమ్మనిన శౌనకాదిమునీశ్వరులకు నకలపురాణేతిహాస కథా
కథన శేముషీ నమేతుండగు నూతుం డిట్లనియె, అట్లు శతానంద
నందననకు ధర్మనందనుం డిట్లనియె.

౯౧

గీ. రమ్యచారిత గంగాపురం బనంగ
పెరిమెవర్ణిల్లు తత్పుటభేదనంబు
దురితకోలాహలం బదేశరణినయ్యె
నమలగుణశీల నాకది యానతిమ్ము.

౯౨

వ. అని వినయపూర్వకంబుగా ప్రార్థించిన యస్పార్థివోత్తమునకు
అత్తపోధననత్తముం డిట్లనియె.

౯౩

చ. జనవర పుండ్రభూవిభుఁడు సారవివేకములేక లిప్సవి
హాసనమునేయఁ దత్కలుషమంటిన మిక్కిలి దుఃఖతాత్ముఁడై
చనియె నశేషతీర్థముల సమ్మతిఁగ్రుంకియు వివ్రకోట్లకున్
ఘనమణికాంచనాంబర వికాసిత గోవృషభాది దానముల్.
సనయతఁజేయఁ దద్దురితసంఘముఁ బాయక వెంటనంటినన్. ౯౦

వ. ఇట్లు చంద్రకేతుండను భూనాథుండు పశ్చాత్తాపంబున దుఃఖా
కాఁగింతుఁడై చింతించుచుండ నద్ధరణివిభునకు నశరీరవాణి
యిట్లనియె. ౯౧

గీ. చనుము మత్స్యపురంబున కనఘ నీవు
నచటఁ బ్రవహించు దేవసేనాఖ్యనదిలో
పొలుచు మీనాంబరంబను పుణ్యహృదము
నందుఁ గ్రుంకినమాత్ర నీ యుఘము వాయు. ౯౨

వ. అచ్చోట లక్ష్మీవల్లభుండగు మదనవల్లభుం డధివసించియుండు
నప్పరపురుషు భజించినఁ గృతార్థుండవగుదువని యాదేశించిన
తద్వాక్యమ్ము లాకర్ణించి యమ్మనుజవిభుండును తత్క్షణంబునఁ
గదలి కతివయ వ్రయాణంబులఁ జనియె నంత. ౯౩

సీ. ప్రవహించు నెందేని పరమపావని గంగ
దేవసేనాఖ్య సందీప్తమగుచు
విహరించు నెందేని విమలాభిరస్యకా
మహిత భోగానంద మాధవుండు
వ్రభవించు నెందేని పరుసవేదిని లింగ
పటిమఁ బార్వతిగూడి భర్గుఁడలమి

విలసిల్లునెందేని వివిధశృంగాద్రిపై

భర్గసీమంతిని దుర్గవేడ్క

అటను నెందేని మీనాంబరాఖ్యహృదము

అచటి కేతెంచ భూభుజఁ డతిరయమున

అమ్మహాక్షేత్రవాయువు లంటినంత

బ్రహ్మహత్యోగపాపంబు పరిహరించె,

౯౮

మ. ఏతత్కారణంబున త్రేతాయుగంబున తత్పట్టణరాజుంబు దురిత
కోలాహలంబను నభిధానంబున గర్విష్టంబై ప్రసిద్ధినొందుచుండెనని
చెప్పి వెండియు, నమ్మహీపాలుండు తత్తటినీ ప్రాదంబున కృత
స్నాతుండై తద్గిరినివాసినియగు దుర్గామహాదేవిని దర్శించి దండ
నమస్కారంబు లాచరించి మణిమయాభరణాంబరంబులు సమ
ర్పించి షోడశోపచారంబులం బూజించి దీపారాధనంబు గావించి
పుణ్యరంధ్ర జనంబులకును బ్రాహ్మణ సంఘంబులకును షోడశ
మహాదానపూర్వకంబుగా విమలాన్నదానంబులు, సత్కృతులుం
జేసి మించి లింగంబులం బూజించి వటుకభైరవగణాధ్యక్ష
మాతృకాగణంబుల భజించి యచ్చటంబాసి లక్ష్మీవల్లభుండగు
మదనవల్లభుని సన్నిధానంబునకుం జని శిరస్సప్తాంగ దండ
నమస్కారంబు లాచరించి రత్నఖచితాభరణ దివ్యవీతాంబర
హరిచందన కర్పూర మృగమద కుంకుమదాగరు ప్రముఖ సకల
ద్రవ్యంబులుగా నివేదించి షోడశోపచారంబులం బూజించి కృతా
ర్థుండగుచు కతిపయదివసంబులు రుక్మిణీవల్లభు సేవించి తదనంత
రంబు తన రాజ్యంబునకుం జని నిజరాజధానియగు నాట్యనర
రంబు శుభముహూర్తంబునఁ బ్రవేశించి సుఖంబున రాజ్యపాల
నంబు సేయుచు రంజిలెనని చెప్పి నారదుండు ధర్మనందనున
కిట్లనియె.

౯౯

గీ, వినుము పోయిన ద్వాపర వేళయుండు

చండ విక్రమ దైత్యు లుద్దండవృత్తి

గండ కాచల ధారుణి మండలమునఁ

బాలకుండై న నృపుసేన బారి సమరె.

౧౦౦

వ. ఇట్లు మయపుత్రుండైన దుర్జయుండను రక్షోభర్త ప్రభుసంహారంబుచేసి తద్దేశంబు పాడుగావించిన శక్రాది దేవతాబృందంబులు ప్రార్థింప వారి కభయంబొసంగి తద్దానవ వధార్థంబు తద్దురిత కోలాహలంబను పురంబు విడిచి యమ్మదనవల్లభుండును కమలా వాసిని వార్ధిమేఖలా నితంబనీరత్నంబులును, విమలాదిశక్తులును, విష్వక్సేనాది పారిషద సమాహంబులును, జయవిజయాది ద్వార పాలకులును, సనకసనందనాదులును, యోగిసంఘంబులును, నార దాది భక్తులును, పరివేష్టింప శంఖచక్రాది దివ్య సాధనంబులు మూర్తిమంతంబులై భజయింప గరుడారూఢుండై సాలగ్రామ జననకారణంబగు గండకనామపుణ్యమహాశైలంబునకుం జని భండన ప్రచండ చక్రధార ఘోర సంగ్రామ రంగంబున రాక్షసవీరుల నాబాలవృద్ధంబుగా సంహరించి సర్వసర్వంసహ చక్రంబు నిరుపద్రవంబున సకలజనంబులకు పరమానందంబు గావించి తదనంతరంబున నమ్మహాశైలశిఖరాగ్రంబునం దనర్ఘు మణిమయ కాంచన సౌధరాజంబున భద్రసింహాసనాసీనుండై సుఖ విహారంబులం బ్రవర్తిల్లుచుండెనని చెప్పి యిట్లు దేవశసహితంబుగా నమ్మదనవల్లభుండు మాయంబై చనుటంజేసి తత్పురంబు మాయా పురం బను నామంబునం బ్రశస్తంబై ప్రవర్తిల్లుచుండెనని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె.

౧౦౧

కం. అంతట బహు. కల్మష దు
 గ్ధాంత మహాదగ తుచ్చ ధర్మవిహీన
 స్వాంతావని పాలక సం
 క్రాంతంబగు కలియుగంబు ప్రాప్తంబగుటన్.

వ. తద్ద్యుగంబునందు మఱియును.

సీ. ధాత్రీసుర శ్రేణి ధర్మతపోయజ్ఞ
 నిగమ శాస్త్రోక్త స్వస్థులుడిగి,
 మేచ్చుల సేవించి మిత్రఘ్న బ్రహ్మఘ్న
 పరధనాపహవృత్తి బహుగుచుండ
 రాజులు తస్కరప్రాయులై లోకుల
 ధనధాన్య కామనీతతులఁ గోర
 క్రయవిక్రయంబులఁ గపటాత్ములై ధన
 వాంఛతోఁ జెడుచుండ వైశ్యజనులు
 చెలఁగి శూద్రులు శ్రుతివిధుల్ చెప్పచుండ
 దేవగృహములు వనములు తీవి చెడఁగ
 మద్యపానంబు మఱి స్త్రీసమాగమంబు
 కలసి వర్తిల్లు కలియుగ వేళయందు.

కం. కురియవు వానలు తఱిలో
 పారి బీజములెల్ల మిగులఁ బొల్లులుగాఁగన్
 గరిమెతో వంటలు పండవు
 కరువులు తరుచగుచు ప్రజలు గాసిలుచుందుర్.

కం. దేవాతిథి పూజలు డమి
 గావింపక విపులన్యకాంతా రతులన్

కావరమున సాగింతురు

వావిరి వర్ణాశ్రమముల వర్తన లుడుఁగున్.

౧౦౬

కం. గురు నిందింతురు శిష్యులు

తరుణులు తమ విభుల విడిచి దర్పక కేళిన్

బరపురుషులతో మెలఁగుదు

రురు సత్యవిహీనులగుదు రుర్వీజనముల్.

౧౦౭

కం. భృత కాధ్యాపకులగుదురు

క్షీతి దేవత లెల్లయెడల క్షీణతరాయు

స్థితి రోగాదులచే గడు

వెతలం గుందుదురు ధర్మవిహితచ్యుతులై.

౧౦౮

కం. ధరణీ సురముఖ జాతులు

తరుణులె తమ కాపులుగను తలిదండ్రుల సో

దరులను విడిచి భుజింతురు

వరునడిఁ గావెంతు రధికపాపము లెపుడున్.

౧౦౯

మ. ఇట్లఖలధర్మంబు బోడుంగుపడుటయు పాపభూయిష్టంబైన కలి

యుగంబునందు.

౧౧౦

కం. ఆ యుగ వేళను ధరణీ

నాయక వినవయ్య విజయ నయగుణధుర్యో

పాయ పరాక్రమవంతుం

డాయత ధర పుణ్యశీలుఁ డను రాజేలున్.

౧౧౧

మ. చతురాంభోధి పరీతభూవలయ మాజ్ఞాసిద్ధి శోభిల్ల నం

చిత శత్రుక్షితి నాథ వంశమకుట స్థేమాంఘ్రిపంకేజాఁ డు

ద్ధతి నై కాతపవారణంబుగ సముద్యద్విక్రమప్రక్రియో
న్నతిఁ బాలించె నను స్తభూమి ప్రజ లానందమ్మునన్ వర్ధిలన్.

వ. ఏతత్ప్రకారంబున మాయాపురంబు నిజరాజధానిగా వసుంధరా
వలయంబు కృతయుగధర్మంబుగ ప్రవర్తించుచు ప్రజాపరిపాల
నంబు సేయుచుండెనని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె. ౧౧౩

చ. అంతట నొక్కనాఁడు వసుధామరముఖ్యుఁ డొకండు వచ్చి యే
కాంతమునందు నున్న నృపకై రవ బాంధవు ధర్మశీల భూ
కాంతునిఁ జూచి పల్కె నధిక ప్రమదాననవద్ద మొవ్వుఁగాఁ
గుంతుల రాజకన్యకను గోమలగాత్రిని వంకజేక్షణన్. ౧౧౪

గీ. చూచివచ్చితి నబ్బల సుందరంబుఁ
జెప్ప శక్యంబె పెక్కల శేషుకైన
భవునకైనను హర పద్మభవునికైన
వంచబాణునికైనను పార్థవేంద్ర ! ౧౧౫

గీ. కంతు మోహంపు పట్టంపు దంతికాంతి
క్రొమ్మెఱుంగుల దొంతి యక్కమ్మవిల్లు
కొమ్మపూబంతి యాయింతి కువలయేశ !
నీకెలగు దీవు తగుదు వా నెలఁతకరయ. ౧౧౬

గీ. చంద్రవంశావతంస ! యీ చంద్రవదన
స్మరపునర్జీవ సంజీవ కరణి తరుణి
సకల సౌందర్య లావణ్యజలధివేల
లలిత కందర్ప సామ్రాజ్యలక్ష్మి నూవె ! ౧౧౭

గీ. దాని జన్మప్రకారంబు మానవేంద్ర ! .
 వినుము చెప్పెద నీకు సవిస్తరముగ
 కుంతలాధీశుఁ డరి రాజ కుంభి సింహుఁ
 డమలగుణశాలి వీరవర్మాఖ్యుఁ డవని.

౧౧౫

గీ. అతని ప్రియకాంత పుల్లపద్మాయతాక్షి
 మదన చింతామణి యనంగ సవమలాంగి
 సైకతశ్లోణి మత్త వత్సరణవేణి
 కిసలయారుణపాణి సత్కిరవాణి.

౧౧౬

వ. ఆమానినిఁ గూడి వినోద లీలా విలాసంబున పెద్దకాలంబు
 విహరించి.

౧౧౭

కం. తనయులు పుట్టమి జనపతి
 వనితామణిఁగూడి తపము వడలకనేయున్
 వనజజుఁడు వచ్చి మెచ్చుచు
 మనుజాధిప వేడు వరము మసలక నిత్తున్.

౧౧౮

కం. అని వద్దజుండు పలికినఁ
 గనుఁగొని సద్భక్తి మ్రొక్కి కాంతయుఁ దానున్
 గనుఁగవ నానందాశ్రులు
 ఘన పులకితగ్రాతులగుచుఁ గడు మోదితులై.

౧౧౯

కం. కరకంజాంజలిపుటులై
 కరుణాకర! లోకనాథ! కమలజ! మాకున్
 వరతనయుల దయసేయుము
 వరమది మాకనిన (భక్త) వత్సలుఁడనియెన్.

౧౨౦

కం. సుతయుగళము కన్యామణి

కుతలాధిప ! కలుగు నీకుఁ గోమలియందున్

క్షితి పాలింపఁగఁ జనుమని

శతమఖముఖ సురలుఁగొల్వ జలజజుఁడరిగెన్.

౧౨౪

వ. ఇట్లు శతానంద వరప్రసాదలాభమున నా తేఁడు పరమానంద
హృదయారవిందుండై కుందరదనా సమేతుండగుచు నాత్మీయ
రాజధాని యగు కాంతలకరి నగరంబున కరుఁగుఁదెంచి దివిజేష్టి
తంబుగ సకలసామ్రాజ్య పరిపాలనంబు సేయుచు నమ్మదనచింతా
మణీలలామంబుతో కేళీవిహారంబుల సుఖంబునఁ బ్రవర్తించు
చుండె; నంత కలిపయదినంబులకు పద్మజ వరప్రభావంబునఁ
బద్మగంధి గర్భంబు వహించెనని చెప్పి యా యశోధనునకు
నత్తపోవర్యుం డిట్లనియె.

౧౨౫

కం. నెల లిటు లేఁడనిమిది సన

పాలుపొందుచు సతికి మిగుల ప్రాద్దులనెల నిం

పలరఁగఁ బ్రాద్దులు నిండెను

విలసిల్లెను గంబుకంఠి విమలప్రభలన్.

౧౨౬

వ. శుభగ్రహపంచకంబును స్వస్థానంబుల సంపూర్ణ దృష్టిం జూడ
శుభలగ్నంబునఁ గుమారుం గనియె. అయ్యవసరంబున నొక్క
కాంతాలలామం బే తెంచి పుత్తుండు జన్మించెననిచెప్పిన జనవతి
తద్వధూరత్నంబునకు భూషణాంబరము లొసంగె.

అనంతరము మంగళస్నానంబొనరించి గంధాక్షత పుష్పాంబర
మణిభూషణాలంకృతుండై పుత్రి ముఖావలోకనానందము నను
భవించి) బ్రాహ్మణ సమూహ మధ్యప్రదేశంబున సుఖాసీనుండై

పురోహితునకు కట్నంబొసంగి షోడశ మహాదానంబులొనరించి
మఱియును గోధేను సహస్రంబులను, ధనధాన్య రత్నాంబర
భూషణంబులను సభార్యులగు బ్రాహ్మణోత్తముల కొసంగె.
పెండియు కవి గాయక వందినూగధ వాహ్యళిక వాఙ్మిక వార
నారీజనాదులకు వసదనంబు లిచ్చె. పుత్రోత్సవం బివ్విధంబునఁ
గావించి యా భూకాంతుఁడు పుత్రునకు శత్రుజయుం డని నామ
కరణంబు చేసె.

౧౨౪

శం. శతధృతి వర వైభవమున
కుతలానిపుకూర్చి వనిత గొబ్బునఁ గర్భం
బతులిత లీల వహించెను
పతి కనురాగంబు మిగుల ప్రబలఁగ మరలన్.

౧౨౫

శం. తొమ్మిదినల లరిఁగిన నా
కొమ్మయు శుభలగ్నముననుఁ గొడుగునుఁ గూతుం
నెమ్మిఁ బ్రసవించె; భూపతి
క్రమ్మరఁ బుత్రోత్సవంబు రంజిలఁజేసెన్.

౧౨౬

గీ. ధారుణీశుండు తనయుని వీరసేనుఁ
డనుచుఁ గూతును సుప్రభ యనుచు వరుస
నామకరణంబు లొనరించెఁ బ్రేమఁదనర
వారు కవఁగూడి పెరిగిరి వసుమతీశ!

౧౩౦

చ. ఇట్లు క్రమక్రమంబున ప్రవర్థమానులగు నక్కుమారీ కుమారు
లను పురోహితుండగు బ్రహ్మశర్మకు నప్పగించిన నతండు వార
లకు సాంగంబుగా వేదశాస్త్రంబులును, ధనుర్వేదాది సమస్త
విద్యలు నుపదేశించియు, కరి హయ రథారోహణ సంగ్రామంబు

తెరింగించిన వారును సకల విద్యావికారదులగుచు తల్లిదండ్రుల
నతులానందసందోహకలితాంతరంగులఁ జేయుచు ప్రవర్తించు
చుండిరి. అక్కన్యకారత్నంబును నాటకాలంకార సంగీత సాహిత్య
వీణావాదనాది సమస్త విద్యావిచక్షణయు వినయవతియునై
ప్రవర్తిలై. (క్రమముగా) నబ్బలికారత్నంబునకు బాల్యము వీడి
జవ్వనంబు ప్రవేశమగుటయు జననీ జనకులకు నయనానందకారిణి
యగుచు నా కన్య విలసిల్లె.

౧౩౧

కం. మిసమిస తనులత మెఱసెను

ముసిముసి నవ్వులును సిగ్గు మొగమునఁ దనరెన్

వెన మొలకలెత్తెఁ జనుగవ

పసలెక్కఁ గపోలయుగళి బాలామణికిన్.

౧౩౨

ఉ. నేరెటి వాగుపంకమును నిద్దపుకారు మెఱుంగుదీపె లం

భోరుహసంభవుండు దగ ముద్దగఁజేసియు వన్నెలెక్కఁగా

సారసుధారసంబు పయిఁజల్లుచుఁ జేసెనొ దానికాంతి వి

స్ఫారిత సుప్రభావ్యాయము పాటిలునట్టిటుగాఁక తక్కినన్. ౧౩౩

చ. శివుశిర మెక్కినంతటనె శీతకరుం డెనవచ్చు నట్లు త

త్ప్రవిమల సద్వధూవదనవద్మముతో బహుళార్తి భేదమున్

దవులక రాహుఘాతలకు తద్దయుఁజిక్కక లోఁ గలక మ

ట్లవిరళవృత్తిఁబూన కటు లారయ వర్ధిలఁడేని సొంపుగన్. ౧౩౪

గీ. చాన బొమదోయి గనువట్టె శంబరారి

చావ వైఖరి; రెప్పల చంద మురురె

కుసుమశరు తుమ్మెదల నారి గొనబుమీటి,

కన్నుఁగవ మించె మరుబాణకలనఁ దెగడి,

౧౩౫

కం. తమ్ములు రేజీకటి కుము

దమ్ములును దివాంధములునుఁ దరుణీమణి నే

త్రమ్ముల కెనవచ్చుటకై

నెమ్మిమయిం దపముచేసె నీటిలో మిగులన్.

౧౩౬

గీ. సకియ వేణిభరంబుతో సాటిరాక

సారె నాయుండ్రమణులెల్ల పూరిగఱిచె

లీల భృంగాళి తమ్మిగోళాల డాఁగె

బర్హిబర్హంబు లేపాటి పార్థివేంద్ర !

౧౩౭

కం. మనసిజుని వీరశంఖం

బనయము సతి కంఠమునకు నారయ సమమా

పెనుబొబ్బలిడక మృదుల

స్వనమబ్బినయేని చూడ సౌష్ఠవగరిమన్.

౧౩౮

గీ. కలికి వదనారవిండ వికాసపటిమ

కులుకుచూపుల బెళుకుల తళుకులలమ

బాల చెక్కులు గనుపట్టెఁ బంచశరుని

పడిగలకుఁ జేయు బంగారు పలకలట్లు.

౧౩౯

గీ. దాడిమీబీజకాంతుల ద్రస్తరించి

కుండకుట్టల దీధితుల్ కిందుపఱచి

హీరవంక్తుల సౌష్ఠవంబెల్ల మిగిలి

తరుణి రదనంబు లెంతయుఁ దనరెఁ జూడ.

౧౪౦

గీ. విద్రుమశ్రీలు మిక్కిలి వెలసెనేని

కఠినములు గాక మార్దవగరిమఁదనర

చిన్నులను గాక యమృతంబు సిందెనేని
వనిత కెమ్మోవి కెనవచ్చు వైభవమున.

౧౪౧

కం. పంచాగ్ని మధ్యసీమలఁ
గొంచక తపముండి కనకకుంభంబుల యా
చంచలనేత్ర కుచంబుల
నించిన సిరి నెనయలేక నీశ్వనుమోసెన్.

౧౪౨

గీ. చిగురుటాకుల పువ్వులచెలుపు మిగులు
పారిజాతంబు లతలన ప్రభలఁదనరి
బాలికామణి నును బాహుపాణియుగము
నంగుళుల రత్నముద్రికల్ రంగులీను.

౧౪౩

గీ. వసలు పొడిరాలు కక్ష్య వైభవము సొంపు
దర్పకందర్పుచే మించు దర్పణముల
సిరుల నిరసించు మిక్కిలి సిరులఁ దనరె
బాహువల్లుల కొనరించు పాదులనఁగ.

౧౪౪

గీ. యవ్వనాంభోధి తరగఁయలపు మిగిలి
నాతి వశులొప్ప నావర్తనాభి తనరె
నిండ్రనీలశలాకన నింపుమీతె
లలిత నవరోమరాజ విలాసమమరె.

౧౪౫

చ. ఘన కుచకుంభభార మధికం బది యోర్వమి కొనుసూక్ష్మమం
చనయము పద్మయోని దివిజాధిప రత్నశలాక తార్చనఁ
దనరెను రోమరాజ విదితంబుగ తామరకొల్ను రీతి న
ట్లానరె గభీరనాభి విమలోజ్వల పద్మదళాయతాక్షికిన్. ౧౪౬

గీ. పద్మదళనేత్రి నాసికాపటిమ సాబఁగు
గంధపలి నవ్య సౌందర్యగరిమఁ దెగడి
మదన తిలపుష్ప తూణీర మహితకాంతి.
పరిహాసించెను మాక్తికాభరణ రుచుల.

౧౪౭

గీ. భవ్య శ్రీకార రేఖల ప్రభలు మిగుల
రత్నతాటంక కాంతుల రమ్యమగుచు
విద్రుమాధర కర్ణముల్ విశదమయ్యెఁ
బంచసాయక రథచక్ర పటిమఁదనర.

౧౪౮

గీ. భామకెనయైన యువతు లీ పద్మభవుని
సృష్టి తేరని మదనుండు చెలఁగి వ్రాయు
బంగరపు పట్టికన మించె ఫాలసీమ
లేమ ముత్యాలబొట్టు తల్లిభితమనఁగ.

౧౪౯

గీ. కలదు లేదను సంశయకలనఁ దనరె
గాంత లేఁగొను జూచుచో గగనమగుచు
శంబరారాతి మోహన చక్రమనఁగ
కరము శోభిల్లె జఘనంబు కంజముఖకి.

౧౫౦

గీ. కాంతు మోహన తటినిలోఁ గరము మెఱయు
సైకతాభోగ జఘనంబు చాన కల్పరే
రత్నకాంచన కింకిణీ రశన మెలమి
ప్రమోసె మన్మథ జయవాద్యమో యనంగ.

౧౫౧

గీ. గంధగజయాన యుత్సంగకాండమునకు
కంతు సామ్రాజ్య గంధేభ కరము లహహ !

సరిసమానంబు లనరాదు సాంద్రకాంతి
పుంజ మబ్బమి వరుసనె ముడుచు కతన.

గీ. జానుజంఘంబు లలరెను శంబరారి
మహిత తూణీరయుగళ సమగ్రుచుల
కుసుమకోమలి గుల్ఫముల్ కొమరు మిగుల
బంగరపుపూవు పెంట్లను రంగులెసఁగ.

గీ. ప్రమదయుగళంబు కచ్చపపటిమ దెగడు
నంగుళంబుల కాంతులు నతిశయిల్లె
చుక్కచాలన నఖరాజి సౌబఁగుమీతె
జలరుహాయత నేత్రకు జనవ రేణ్య.

గీ. కిసలయారుణకాంతులఁ గ్రిందువఱచి
పద్మమత్స్యాది రేఖలఁ బరిధవిల్లి
బాలపద తలయుగళంబు శ్రీలఁదనరె
వగడములడంబు మడిమల జిగియు మిగిలి.

కం. అంగజ రతి సతి కేళీ

శృంగార వనంబులోనఁ జెలువొందిన యా
బంగరు పరిటా కనఁ గడు
రంగుగఁ జరమాంగ మమరె రామామణికిన్.

గీ. ఇట్టి సౌందర్యఖని యైన యింతి నీకు
నబ్బె నేనియు నీభాగ్య మబ్బు టరయ
అలరుబోఁణికి నీవు న ట్లబ్బి తేని
భామినికిఁ బుణ్యమబ్బుట పార్థివేంద్ర !

గీ. కంఠసీమను శంఖ వికాస మమర

పద్మకచ్ఛప వటిమయు పదతలముల

నవనిధానముల సుకాంతి యవయవముల

నెలమిశోభిల సౌభాగ్య మెన్నవళమె.

౧౫౮

ఉ. చక్కని ముద్దుచెక్కులును జండనిభానన మబ్జనేతముల్

చొక్కపుఁగ్రొమ్మెఱుంగులను సుంకముబట్టెడి దేహకాంతులున్

నిక్కగు గుబ్బచన్నులును నిగ్గులమోవి దరస్మితంబు పెం

పెక్కిన నీలవేణయు మదేభసుయానము పద్మగంధికిన్. ౧౫౯

వ. రమణీమణి యనందగు నబ్బాలామణినిఁ బరిణయంబై సమస్త

భోగంబు లనుభవింపుచు 'శుభస్యశీఘ్రం'బను నీతివాక్యంబులెఱిం

గినఁ జతురుండ వని పలికి వెండియు 'క్షీప్రమేవ వివాహసిద్ధి

రస్త'ని యాశీర్వాదంబు లొనరింపుచుఁ దాంబూలపురస్సరంబుగా

తదామంత్రణంబువడసి డండంబలర ధరణీబృందారకపురందరుం

డాత్మీయమందిరంబున కరిగె.

తదనంతరంబ యాభూషాలోత్తముండు తనచిత్తంబు మన్మథా

యత్తంబగుటయు నాత్మగతంబున నిట్లని వితర్కించె. ౧౬౦

ఉ. అక్కడికేలపోయె వసుధామరముఖ్యుఁడు పోయిపోయి యా

చొక్కపు రాజకన్నియను జూచెనదేటికిఁ జూచెచూచి దా

నిక్కుచు కాంతరూపు కమనీయవిలాసము లేలచెప్పె నన్

గ్రక్కునఁ బువ్వుసాయకుఁ డకారణమేటికినేఁచె నుగ్రుండై. ౧౬౧

వ. అని చింతాక్రాంతుండై తర్కించుచుండె నంత నపరాష్టాంబయ్యె

నట్టి సమయంబున తత్పుటభేదన వారసుండరీసందోహంబులు

సక్పందన రత్నఖచిత విభూషణ దుకూలాంశుక చిత్రాంబర
కార్పాసాలంకృతులై తమ సౌందర్యలావణ్యవిలాసవిభ్రమవిశే
షంబులు జనంబుల మోహపరవశులంజేయఁ దమ తమ గృహ
ద్వారంబుల నిలిచి రందు కొందఱు తీర్చిన పంచల చంద్రకాంత
వేదికాస్థలంబుల చిత్రకంబళాస్తరణమధ్యప్రదేశంబుల వివిధంబు
లగు జూదంబులాడుచు దర్పకందర్ప సుందర పాంచాలికల చండం
బున రంజిల్లి రట్టినమయంబున

౧౬౨

సీ. పుత్తికా భుక్త నిర్ముక్తచీనాంశుక

పుష్పదామంబులు పొసగఁదాల్చి

కంచుకశ్రేణీలొ నించుక నిల్వక

ప్రోల్లంబకుచములు పొరలియాడ

తెరవాటి యెక్కలి దేవికి ప్రియమైన

తోలుపాదాలతన్ తోరముగను

బోసినోళ్ళును బోంటుపోకప్పులవిగొన్ని

వాడినయాకుల వీడెములును

గీ. మాటమాటకు (దుంపరల్ నోటవెడల)

మద్యపాన మదావేశ మానహీన

లూఁత కోలల నూనుచు నుగ్రపాప

భాజనంబగు వృద్ధవేశ్యాజనంబు.

౧౬౩

ప. ఇట్లే తెంచి తమతమప్రాయంపుబిడ్డల నికటప్రదేశంబులంగూర్చుండి
మున్ను తమచేత సకలవిత్తంబులుం దోపుడువోయి పేదలైన
విటులం గని నంత గర్జన తర్జన తాడనాడులభంగించి వెళ్ళదోలిన

మోహపరవశులై పోవంజాలక మోహంబులంజూచు వాంఛల
నింతంత సంచరించు విటులు జూచినంతమాత్రంబున తపఃకంజ
లట్ల రోషావేశభీషణాకారంబుల గుట్టనుచు కరవంబోవుచండం
బున ఘుర్గురధ్వనులెసంగ దండంబు లక్కించుచు దండించుచు
రుంకించుచు సిగ్గుమాలిన మొండితోఁక పొమ్మనుచు తోలు
చుండెడివేళల భాగ్యవంతులై న శిష్యసంఘంబులు చూడవచ్చిన
టక్కరిచేతల నక్కవినయంబుల మ్రొక్కుచు తమతమ పుత్రికా
నికటప్రదేశంబులఁ గూర్చుండఁబెట్టుక స్రక్చండనతాంబూలంబు
లొసంగి బెల్లిమాటల సంతృప్తితస్వాంతులం జేసిన వారును చేతు
ఱుంగని కూనలై తాము దెచ్చిన సంకుమడ మృగమడ హరి
చందనాది దివ్యపరిమళద్రవ్యంబులును చిత్రచేల కారాస రత్న
ఖచితాభరణంబు లొసంగియు రోపాటు గద్యానంబులెంచక
కొంచక కుచకుంభోపరి చేలాంచలంబుల నించిన వీక్షించి
మెచ్చుచు పొంగి విటశిఖామణులైన మీరు మాగృహంబులకు
వచ్చుటయే పదిలక్ష లీవులేమి కారణంబులనియూరడింపుచు ప్రవ
ర్తిల్లుచుండి రట్టి సమయంబున

౧౬౪

శా. కాలవ్యాధుఁడు వెంటనంటి తరుమన్ గంజాప్తసారంగమున్
చాలండవ్వుగనేగ తీవ్రశరమున్ సంధించి బెట్టెయ న
ట్లోలిం బశ్చిమవార్ధి వాలునటులీ యుగ్రాంశుఁడుంగుంకె, ద
త్కీలాలంబన సాంధ్యరాగమమరెన్ కెంపెక్కి నల్లిక్కులన్.

చ. వనరుహబాంధవుం డవరవార్ధిలోగుంకినఁ దత్కరాంశముల్
ఘనతరలీలఁగమ్ము నవకప్రభ పశ్చిమదిక్కలాపమై
సనయతఁబర్వినట్లమరె సాండతరోజ్జ్వల సాంధ్యరాగమున్
తనరెను దీపమాలికలు తద్దయుమించెను గేహసీమలన్.

౧౬౬

కం. దోషంబునకను దేశిక

యోమాసంగంబుచేసి యుగశిరో స

ద్యూపణమగు శశిచూడను

దోషంబనుపగిదిమునిఁగెఁ దోయజవితతుల్.

౧౬౭

చ. వనరుహగర్భగోళముల బంధరజాలము లంతడాగెఁ ద
ద్వనగజయూధమున్వెడలె దరమెలర్పఁగ ఘూకసంఘముల్
ఘనగుహచెంతవీడె నటు గ్రక్కునపక్షులు గూళ్లుసేరెఁ జ
య్యన మఱిచక్రవాకచయ మల్లనఁబాసె మహా ర్తిదూలుచున్.

కం. తఱి పశ్చిమ దిక్కామిని

చిఱుసిగ్గునుబోలె సంజచీకటి నెరిసె

వరుఁడగు శశిధరుఁడంపిన

నురుచిరమా క్తికములట్ల శోభిలెఁజుక్కల్.

౧౬౮

ఉ. అంత దినావసానసమయంబున భర్గుఁడు తాండవింపఁగా
స్వాంతవిజృంభణద్రభమణసంభ్రమ మొప్పఁ దదీయ (వక్త్ర)సం
క్రాంతక రాశహాలహలకాంతులునిండఁగఁ బర్వినట్లు న
త్యంతమహాంధకారపటలావృతమయ్యె జగంబు లొక్కటన్. ౧౭౦

గీ. ప్రబలఁజీకటి సంకేతభవనములకు

మరుఁడు ప్రేరేవ నించుక వెరవులేక

వేడ్కలిగురెత్తఁ జేరియు వింతగాఁగ

జారిణీ జార జనరతుల్ సంఘటిలె.

౧౭౧

వ. అట్టి సమయంబున

౧౭౨

మ. కటికింజీకటి జారభర్తకడకుం గంజాక్షి యొక్కర్త యు
 త్కట వేగంబున నేగనంత నొకతా తన్ని న్విలొకించి యా
 డట నిల్లేగెద వొంటిగాదె? యన మందస్మేరపక్రాబ్జయా
 నట కందర్పుఁడధిజ్యధన్వియగుచు న్నా కంటరా నొంటియే?

గీ. శంబరారాతి దూతలు సంభ్రమింప
 ప్రబల (తమమున) నొక్కతె వాదయుగళి
 కాంతులట త్రోవఁజూపంగఁ గాంక్షమిగుల
 జారుకడకేగి రతికేళి సలిపెనపుడు.

సీ. జారభర్తకు నొక్కచాన సంకేతింపఁ
 డత్సతి యదిచెప్పి తాను పతికి
 కటికిచ్చీకటివేళ కాంతుఁడచ్చటికేఁగఁ
 దరుణియెఱుంగక తానుజనియు
 జారభర్తని సతి జారిణియుని భర్త
 కంతుసంగర కేళికలనఁజేలి
 మాటలవెంబడి మదిరాక్షినాలని
 నిజనాధుఁడగుటయు నలఁత యెఱిఁగి
 వచ్చితిటకెట్టులన నీవు వచ్చుటెరిగి
 దాని నినుబట్టుకొనవచ్చి తగిలితిం తె
 మాను మిటువంటి దోసంపు మాటలనుచు
 కంటకములాడి యాగొంటి యింటికరిగె.

ఆ.వె. మగని నిద్రబుచ్చి మగువ జారునిఁ బొంది
 తిరిగివచ్చినంతఁ దెలిసి విభుఁడు
 ఎచటికేఁగి తోసి యింత ప్రొద్దున నన
 వది నె పిలువఁబోయి వచ్చితనియె.

గీ. గుళ్ళవంచల పాలిండ్ల కొట్టములను

పనులగాళ్ళను కుంటెన పడతులిండ్ల

జారిణి జారనివహంబు శంబరారి

కేళులనుదేలి జని రాత్మ గేహములకు.

చ. శివు తలమెట్టి పుల్లసరసీరుహ సంపద కొల్లవెట్టి కై

రవముల వన్నె బెట్టి భ్రమరంబుల బందికి బెట్టి జారిణి

యువతులమొట్టి కోకముల యొద్దికల్లెను సానబట్టి యు

త్సవమునఁ జంద్రమండలము సయ్యనఁదోఁచెను తూర్పుదిక్కునన్

ఉ. ఆకస మొప్పెఁజూడ మరుఁడాతత లోకజయార్థమేఁగఁగాఁ

గైకొను నీలిగోలయన కంబము మేరునగంబు చంద్రుఁడున్

జేకురు దర్పణంబు సవిశేష సుతారక మాక్తికావళిం

బ్రాకట శుభరశ్మిచయబద్ధవిశ్వాకర్మవిరాజమానమై.

గీ. సాంద్ర చంద్రాతపస్సూర్తి సంఘటిల్లఁ

బద్మగర్భాండ మొప్పెను బంచశఙ్ఖఁడు

వచ్చునని పూర్వదిక్సతి వన్నెకెక్కఁ

బాల సున్నంబుచేసిన లీల లమర.

నీ. నునుసోగ వెన్నెలల్ మునుపు పిల్లలకును

మెదిచి మేతలువెట్టి పొడలునవియు

గుజ్జవెన్నెలలెల్ల సజ్జగాఁ గావించి

కోరి పురుషులపొత్తు గుడుచునవియు

పండువెన్నెలలెల్ల బాంధవశ్రేణితో

పండువుల్ గావించి ప్రబలునవియు

ముక్కులబంటిగామెక్కి యన్నెక్కియు

మన్మథ క్రీడల మలయునవియు.

గీ. సాంధ్ర చంద్రదాతపోదార సరసి మెరిసి
సారె జలకేళిఁదేలుచు సంభ్రమించి

(... ..)

సిరులు మిగులఁ జగోరముల్ యంగలింపె.

అది మఱియును సుధార్ణవంబు పెల్లుబి్బి వెల్లివిరిసి నిట్టబొడచిన చందంబున,
మీన కేతనయశశికిరూపరాగంబు నించిన జాంబూ
నద కరవటంబు కై వడి, పద్మజాండంబు నివ్వటిల్లియు పట్టఁజాలక
పిక్కటిల్లు సాంధ్ర చంద్రదాతప పరిపూర్ణంబై రంజిలై నట్టి సమ
యంబున.

కం. వారవధూటులు తమ తమ

చేరిక భుజగులనుగూడి యెత్తములలరన్

మీరిరి సౌధాగ్రంబుల

వారక వివిధాసవముల వై భవ మెసఁగన్.

నీహారమిళిత మృగమదాలేపన స్థలంబుల నానావిధ రంగవల్లీ విరచిత
పుష్పస్తరణ ప్రదేశంబుల తత్సూరిత ఘటంబులు నిలిపి బహుళ
పరికరమిళిత సుపక్వంబులగు గుండెటి కఱ్ఱకుట్లును, కుక్కుటాండం
బులును, జంబీరన తైలాభిషిక్తంబులును, తిలగర్షపరామత మరీ
చికా శృంగిభేది ప్రముఖోపరికరకలితంబులగు పండివాళ్ళు
మొడలైన ఖాద్యద్రవ్యంబు లొడంగూర్చి కూర్చుండి గారుత్మత
భషకంబులు ముంచి ముంచి పానంబులు సేయుచు పానఖాద్య
శేషంబుల చవు లుగ్గడింపుచు విట విటిజనంబు లొండొరుల కొసం
గుచు మదా వేశభరంబుల నిబ్బరంపు టుబ్బుగబ్బిగుబ్బలు రంజిలి
చిగియ కౌంగిళ్ళంజేర్చి యితరేతరాధర సందష్టంబులు సేయుచు

తబ్బిబ్బుమాటల వెడ వెడ తండనాలుంబాడుచు లాస్య నైపుణ్యం
 బులు మఱచి వెట్టె తీనరీతి గంతులు వైచుచు చంద్రికా వికస
 నంబుల తమనీడలంజూచి యోరి! నన్నుగాదని వేరొక్క గుబ్బ
 లాడిని తెచ్చుకొన్న వాడవని కినిసి తుటారంబులాడిన వాడును
 తనఛాయ బిట్టుచూచి యోసాసి వాడస్త్రీలను నమ్మరాదను
 మాట నిక్కంబయ్యె మిక్కుటంబగు మిక్కువ పిక్కటిల్ల నొక్క
 విటునిండెచ్చుకొన్న దానవని తిట్టుచు లేదులేదు కాదుకాదని జగ
 డింపుచు కుతుకంబున కంతుకలబట్టి యధేచ్ఛంబుగా పానంబు
 సేయుచు కొంతసేపిట్లు విహరించి దర్పించి కందర్ప కేళీవిలాసం
 బుల ప్రవర్తింపందొడంగి రని చెప్పి వెండియు

చ. వనితయొక్క ర్తు మూఢ పతివంచన నిద్దురవుచ్చి ప్రక్కలో
 తనరంగం దొత్తునుంచి ప్రముదంబునఁగూర్చు భుజంగవర్యతో
 ననయత పుష్పభాణ ఘనసంగర కేళి యొనర్చె కామిని
 జనముల మాయలం దెలియ శక్యమె యెయ్యెడ నెంతవారికిన్

చ. స్మర రణకేళిఁ దేలుతఱిఁ జాన రసజ్వలయైన రక్తమున్
 గరము స్రవింపఁ బంచశరు ఖడ్గముదాఁకిన జారునట్లుగా
 స్ఫురణను నాధువక్షమున సుందరిప్రాలినఁజూచి కూర్చి వే
 మరు రదనాంశుకామృతము మచ్చిక నిచ్చియు దేల్చెకామినిన్.

ఆ.వె. ఒకని నిద్రవుచ్చి యొక్కనితోఁగూడి

మఱియు నొకనిఁగలిసి మలసిచెలఁగి

మదన కేళిఁ దేలు మగువలమాయలు

వనజభవునకైన వశమె తెలియ.

సీ, కకువాయి యుగముల కంతనినాడముల్
 పటుశారి కాకీర భాషణములు
 కలహంస క్రేంకార కలకలస్వనములు
 కలకంతవంచమగానపటిమ
 పల్కపాన్పునమించు గుల్కురవంబులు
 తరుణుల రతికూజితముల సౌబఁగు
 మగువలపొలయల్క- మాన్పువిట్రేణి
 యనునయాలాపంబు లతిశయిల్లి

గీ. బహుళమయ్యను రోదనీ కుహరములను
 బిసరుహాక్షులం నుంగడిపేటయనఁగ
 సిరులు తళుకెత్తనెంతయుఁ జెలువమగుచు
 వెలసె నవ్వేళనవ్వీటి వేశవాటి.

అనిచెప్పి వెండియు

ఉ. అంతకుమున్ను భూరమణుఁ డంబుజవత్ర విశాలనేత్ర వృ
 త్తాంతము విప్రుచే వినుచు నంబుచరధ్వజ మోహనాస్త్ర సం
 క్రాంతమనస్కుఁడై మిగుల గాసిలుచుండుటఁ జంద్రబింబమ
 త్యంతడవానలస్ఫురణఁ దాపమొనర్చిన వంత గుందుచున్

కం. ఆరమణి మోహనాకృతి
 వారక యుచ్చొత్తినట్లు వదలక మదిలోఁ
 గూరిన విరహభరంబున
 ధారుణి పత్తిధైర్యమెడలి తహతహలెసఁగన్.

గీ. విరహభరమున మాటికి వేగి వేగి
 రాజ్యభారంబు విడిచి యారాజవరుఁడు

కంజదళనేత్రి వసఁజిక్కి కంతుబారి
కగ్గమయ్యెను నెంతయు నవనినాథ.

గీ. మదను మాయాంధకార నిర్మగ్నుఁడగుచు
మానినీమణి సౌందర్య మహితమూర్తి
మానసంబున నెఱ్ఱొల్పు మనుజవిభుఁడు
రాజభోగంబులందు విరక్తుఁడయ్యె.

గీ. సంతత ధ్యానవశమునఁ జంద్రవదన
యెదుట నిల్చిన యట్టైన ముదము మిగుల
లేచి పట్టంగఁబోయిన లేమలేమి
కళువలింపుచు ధారుణీకాంతుఁడపుడు.

కం. పలుకవె చిలుకల కొలికీ!

కలయఁగ ననుజూడగదవె కన్నులకలికీ!

వలరాయని పూములికీ!

మెలుపునఁ గెమ్మోవియీవె మించులబెలికీ!

గీ. దర్పకందర్ప సర్పసందఱ్ఱు నన్ను
నధర సుధలిచ్చి మనుపవే యంబుజాక్షి!
ప్రాణరక్షణమొంతయుఁ బరమధర్మ
మనుచు శ్రుతులాడు వాక్యముల్ వినవెయువతి?

సీ. నినుజూడఁగోరెడు నేత్రోత్పలాళికి

వద నేందుచంద్రిక వాడుదీర్పు

నీమోవిసుధగోరు ప్రేమనాజిహ్వకు

నధరామృతంబిచ్చి యాదరింపు

నీబాహుపరివేష్టి నిరతంబుగోరెడు

నాదేహశశికి నానందమొసఁగు

వనిత నీకుచచక్రవాకద్వయంబు నా

హృత్సరోవరసీమ నీడఁజేయు

గీ. అనుచునీరీతి విరహార్తుఁడగుచుబల్కు

పువ్వుగుత్తులువీక్షించి పువ్వుగంధి

పటువు గుబ్బలటంచును బట్టఁదివిరి

కాకతక్కిన మిక్కిలి కళవళించు.

అయ్యవసరంబున.

కం. మరుఁడేయ మోహనాశ్రు

స్ఫురణంబున వగలు మిగుల శోషితతనుఁడై

వెఱగొందు విహ్వలించును

తరుణీమణిచి త్తసీమఁ దగిలిన కతనన్.

ఇట్లు డోలాయమానమానసుండగుచు మన్మథు నుద్దేశించి యిట్లనియె.

సీ. నిను నీరుసేసిన నీలకంఠుఁడఁగాను

మదన నాతో నేల మచ్చరింప?

నిను బట్టు సింహికాతనుజాతుఁడనుగాను

చంద్ర నాతో నేల చలముసేయ?

మిము మూఁగలుగఁ దిట్టు మేటి రాముఁడఁగాను

కోకిలా! నామీదఁ గూయనేల?

నిను మ్రొంగు భుజగేంద్రనేతను నేగాను

దక్షిణానిలమ నన్ దరమనేల?

అనుచు నీరీతి నలవిల్తు నతని మాను
 నోలి కోయిలగుంపుల నాలిగాలి
 భూభుజుడు దూరు నాత్మనా పొలఁతిఁగోరు
 నెంతవాఁడైన మరుతోడి పంతగాఁడె ?

ఇట్లు వేదనాభరంబున డోలాయమానమానసుండై వితర్కించుచుండె
 నంత; అక్కడ కుంతలవసుధాధ్యక్షుండగువీరవర్మ కన్యాలలామం
 బును గతాగత బ్రాహ్మణ జనంబులవలన పుణ్యశీలకృపాలు
 సౌందర్య లావణ్య గాంభీర్య చాతుర్య సౌశీల్యాదివిశేషంబు లాక
 ర్ణించుటంజేసి వినుకలివలన పలవంతలం దవిలి యయ్యిందువదనా
 శిరోరత్నం బా రాజపురందరునంచు దవిలి డెందంబు డిందుపటప
 నేరక సఖిబృందంబుల పంచించి ముందిరోద్యానంబునకుం జనియె
 నంత

సీ. వేడివెన్నలసోఁక విరహాగ్నిలో నేయి
                     వేల్చి నట్టెనను వెఱచివెఱచి
 ఘనరసాలచ్చాయ కడకేఁగ నచ్చోటఁ
                     బికనినాదములకు బిట్టుచెదరి
 మల్లికాకుంజంబు మరువునకరిగిన
                     పట్టదార్భటులకు జడిసి జడిసి
 అటవాపికాసారతటముల కెటుజన
                     కలహంస క్రేంకారములకుఁ దలకి

గీ. మంజులాశోక మాధవీ మంటపముల
 దరియఁ దత్పుష్పములు మరుశరములైన
 వగలు మిగులంగ నటు పగవారినడుమఁ
 జిక్కినట్లయ్యె మిక్కిలి చెలువకపుడు.

కం. చిలుకలు పూన్చిన యరదము

మెలువగు మీనధ్వజంబు మిక్కిలిమెఱయన్

వలరెడు చెఱకుల విలుగొని

కలరవభేరులును మెరయ గర్వన్నూర్తిన్.

కా. ప్రత్యాఘాత విలాసవై ఖరుల శుంభనోహనాస్త్రంబుల

చిత్వన్నూర్తి వరాక్రమప్రకట సుస్థిమోగబాహుబలం

ద్ధత్యోదంచిత లీలలొప్ప శరసంధానంబు శోభిల్ల నా

దైత్యరాతి తనూజఁడేసె వనితన్ దర్పస్ఫురన్నూర్తియై.

ఉ. మోహనమంత్రితంబగు నమోఘనుమాశుగపంక్తి నావరా

రోహకుచంబు లక్షులును రొమ్మును కక్ష్యయుగంబు మారుడు

త్సహము మీఱనేసి జయశంఖముబట్టెను రాజకీర సం

దోహపికాళి పెన్రొడలఁ దోయజలోచన కంపితాత్మయై.

కం. వడదాఁకిన వాడినలత

వడువున వసివాళ్ళు వాడి వనజాననకై

వెడలిన బొమ్మవిధంబున

వడవడ వణకుచునువ్రాతె వసుధాస్థలిపై.

అయ్యవసరంబునఁ దత్సభీబృందంబు లానుందరీలలామ నెచటంగానక

వగలంబొగులుచు నేతెంచి యొక్కసికతాస్థలంబున వద్మాం

కుళ హలకులిశ కలశాది రేఖాలంకృతంబగు తదీయ చరణ

యుగళ చిహ్నములనుగాంచి తన్నార్గంబునన్ జనుదెంచి మోహ

పరవశంబునఁ జేష్టలుమఱచి నేలంబొరలుచున్న యక్కోమలినిం

గనుంగొని సంభ్రమించుచు తద్దురవస్థలకు స్రుక్కుచు భయ

క్రాంతాత్ములై డగ్గఱవచ్చి యయ్యంతికిట్లనిరి.

గీ. చెక్కుమీటిన పసవల్చు శిశువవకట!
 యిట్టివలవంత బాల నీకెట్లు లొడవె?
 మగువ నీమానధనమెల్ల దగిలికొనిన
 చోరుఁడెవ్వఁడు చెప్పవే సుందరాంగి.

గీ. అనుచుఁ జెల్లులాడుమాటకు వనజగంధి
 పరవశంబున విన దేవిభ్రాంతికతన
 కాంతదురవస్థ కెంతయు వంతమిగుల
 మగుడసఖఁజూచి పలికిరామగువలెల్ల.

సీ. అశులమాత్రకునీవు తలకంగ నేటికే?

ప్రబలునీవేణికి బంటుబంటు;
 చిలుకక రొడకింత చింతింపనేటికే?

కొమ్మనీపలుకులు గొలుచుబంటు;
 కైరనాపునికింత కళవశంబేటికే?

నీమోము సిరులకు నెమ్మిబంటు;
 రాజహంసలకింత రమణికుండగనేతె?

యెలమినీ నడుపుల కేలుబంటు;

గీ. మగువ నీబంట మాత్రకుబెగడనేల
 యతనుఁడేభాతి ధాత్రిపై నంగహీను
 డేమి సేయంగఁగలఁడు నీకేలభయము?
 చింతనీకేల తెచ్చు నిశ్చింత వగుము.

గీ. అనుచు నీరీతి చెల్లులెల్ల నాదరమున
 బుజ్జగించుచు వేడినఁ బువ్వుగంధి

విరహసంతాప భరమున వివశయగుచు
నున్న చెలిఁజూచి సఖులెల్ల జిన్నవోయి.

గీ. వగల బొగులుచుఁ గౌగిళ్ళ వలను మిగుల
నెత్తుకొనితెచ్చి రప్పు డా యిందుముఖని
విరహతాపభరమ్మున విహ్వలించు
కుసుమకోమలి నూరార్చి కూర్మిసఖులు.

ఇట్లు తెచ్చి యయ్యరవిందగంధి నొక్క మాకండంబుకింద ఇందో
పల వేదికామధ్యప్రదేశంబున మావిచిగురుటాకు లాస్తరణంబు
గావించి పుల్లారవిందంబులేర్చి కేసరంబులూడ్చిపఱచి యామృదుల
శయ్యాతలంబున నా చిగురుబోడిని శయనింపఁజేసి శైత్యోప
చారంబులు సేయందొడంగి; రందొక నిస్తులస్తవికపురంపు పలు
కులు కర్ణపుటంబులం బారనూదె; ఒక గంధేభగమన ఘనసార
నీహారవారివూర మిళిత గళంబు నెమ్మేననిండ మెత్తె. వేటొక
జవ్వని కజ్జలమిళిత బాష్పధారామిశ్రంబైన మృగమదోదార మక
రికాపత్ర) లసితకపోలఫలకంబులును నెమ్మొగంబును పన్నీట
తూశనం బొసరించె. మఱియు నొక్క బింకంబు గుబ్బలాడి గబ్బి
గుల్బలదూఁడ మాక్తికహారశ్రేణిఁ బొందుపఱచె. ఒక మత్తకా
శిని తత్తరంబున మెత్తని యడుగుల మెత్తి పన్నీరు నెమ్మేనఁ
జిమ్మియు ఉసికవీజనంబుల వినదిన మున్ను రాజుచున్న విరహాగ్ని
భగ్గున రవులుకొని లెడ్బంధుర గంధసారంబు మృగమదాలేపంబు
కై వడి గనుపట్టె. మాక్తికహారంబు లింద్రనీలహారశ్రేణి కేణి
సేయ, పుల్లారవిందడళంబు లెండిన కారాకుల చందంబున పొడి
పొడియై రాలిన నబ్బల పెద్దలంబై మరునాడి కగ్గంబై యబ్బి
బోభకవతి నిబ్బరంబైన వలవంతల సురసురసుచుఁ బొరలుచున్న

కుసుమకోమలిని నిరీక్షించి యా చంచలేక్షణులు పంచశరు సుద్దే
శించి కుసుమాంజలులు నివేదించి సాష్టాంగనమస్కారంబు లాచ
రించి కరకమలంబులు ముకుళించి యిట్లని ప్రార్థించిరి.

ఉ. కిట్టడసేయు నీసమరకేళివిహారము రుద్రదేవతా
రాట్పరమేష్ఠి ముఖ్యసురరాజనికాయముమీద, నీవయో
యిట్టుల నేచనేమిటికి నీలతకూసను మారనీధను
ష్టట్టడ సింజనీప్రసవ సాయకపంతుల కింతు లోర్తురే ?

నీ. నీ విక్రమస్ఫూర్తి నీలకంఠుని మేన
సగ మామకూపంబు తగులఁజేసె
వనజసంభవునంతవాని వాగ్దేవికై
వావివర్తనములు వడలఁజేసె
గౌతమభార్యకై కడగి దేవేంద్రుని
కొక్కకో యని కూయఁ గోడిసేసె
ధర్మనిర్ణయ దుష్టకర్మశిక్షకు జముఁ
బెరిమఁ జెల్లెలితోడఁ బెండ్లిసేసె

ఊర్ధ్వరేతస్కులగుచు మహాగ్రానిష్ఠఁ
బ్రబలు గాధేయశక్తిసంభవులఁ గలఁచె
జెక్కుమీటిస పసవల్చు శిశువడెంత
బాలికను బ్రోవు కృపమీఱఁ బంచబాణ !

నీ. విప్రవానప్రపాధి విలసిల్లు మీతండ్రి
విప్రయోగధ్వంసవృత్తి చనునె?
గురుతల్పకద్రోహి కుముదాప్తుఁడీచంద్రుఁ
డతనితోఁబొందు నీకర్మమగునె?

కాంచనస్త్రీయ దుష్కర్మమండనిలుండు

నెగడు నాతని పొత్తు నీకుఁ దగునె?

నిత్యంబు మధుపాన నిరతు లీ మధుపముల్

వీకవానినిఁగూడ నీకుఁ దగునె?

గరిమఁ బలుగాకులును బెంచ బెరిమిమిగుల

పంచమన్నార్తిఁ బరగెడి పరభృతముల

సంగడంబొప్పునే నీకు శంబరారి

చారుతరకీర్తి విహర జోహారు నీకు

కం. ఇందిరనందన నీకివె

వందనములు సేతుమయ్య వాత్సల్యత మా

సుందరినిబ్రోవు మిచ్చట

మందారయశోవిశాల మారనృపాలా!

అనిప్రార్థించుచు మ్రొక్కియు, వినుతించియు వేడుకొనిన వెలదికి
చొరవైన సఖులు రాపట్టితోడ.

నీ. కనుచూపు సెగల నిన్గమరఁజేసినయట్టి

భర్గుఁడే మాపాప పంచబాణ ?

నెట్టణ నినుబట్టి కట్టల్కఁగొట్టిన

శూరుఁడే మాకొమ్మ వారిజారి ?

కోపించి మూఁగగా శాపమిచ్చిన రామ

విభుఁడతే మాలేమ పికములార ?

నాలుకల్ గోయుచు లీలమై మిముఁ గ్రోలు

చిలువయే మాపొర మలయపవన ?

పాంథకాంతల నేచిన పాపపుంజ

మెడిగి యిరీతి మిముబట్టి మెగడఁజేయ

చేటులుంగని కూన నీ చిగురుబోణి
నేచ ఫలమేమి మీక బౌ నీచులార !

కం. వలరాయని హరిణాంకుని
మలయానిల కోకిలముల మానకతిట్టన్
కలకల కోలాహలములు
కలయఁగ నిండినను ధరణికాంతుఁడు వినుచున్.

కం. జననాథుఁడు విడగూడుక
జనుదెంచిన లజ్జ మిగులఁ జంద్రానన గ్ర
క్కున తేరమాటుకుఁజన న
వ్వన జేక్షణవిధము వినియె వనితలచేతన్.

తద్యత్తాంతంబుతయునువిని చింతాకాంతుండగుచు ముద్దుకూతుని
బుజ్జగించి తోడ్కొని నిజమందిరంబునకుం జనియె నట్టి సమ
యంబున

గీ. దర్శకందర్శ మోహన ధ్వజశిఖాగ్ర
కలిత కాంచనమణిమయ కలశమనఁగ
తూర్పుదిక్కున నెంతయుఁ దోరమగుచు
విలసితస్ఫూర్తి గనువట్టె వేగుచుక్క.

చ. యువతులపయ్యెడల్ దులచి యుబ్బుకుచంబులసోకి మోవులం
దవులుచు నూడు కాండములుతద్దయునట్టుకచాలముట్టి యు
త్సవమున సంచరించె బటుసౌరభవిభ్రమలీలలొప్పి సు
ప్రవిరులపల్ల వావళి విధంబుల నంత ప్రభాతవాయువుల్

ఉ. ఆరయ కాలభూవిభుని యార్ద్రతమించినవిద్య జూపె కా
సార మహేంద్రజాలపటుశక్రవినీల సుకందకావళుల్

భోరునవై చి పట్టుగతి పుల్లవయోరుహాసీను భృంగముల్
వారకనిర్గమించెగసి వ్రాలినవై ఖరులొప్పె నెంతయున్.

కం. మగువలు మేల్కొని విభులను
బిగికొంగిటఁజేర్చి తెరిపి చింతాధరముల్
సాగసుగ నొసఁగుచు గ్రోలుచు
మగరీతుల రతులఁ గలసిమలసిరి వేడ్కన్.

ఆ. వె. తెల్లనయ్యె నపుడు దీవంపు కళికలు
తమము విరిసి చనియెఁ దారతెల్ల
మాసి పశ్చిమాద్రి మరుగున కరిగెను
చంద్రుఁ డవరదిశకుఁ జనియె వేగ.

గీ. తామ్రచూడంబు లెంతయు దర్పమెసఁగ
దర్పకుఁడు సారెబట్టుచు ధర్మధార
కొమరుదీపింప కొక్కొక్కోక్కో యటంచు
కూసె కో డలికొమ్మల గుండెలదర.

కం. మండేహ జయ రమామణి
కందువ రవిరాకకలరి ఘనకుచయుగళిన్
బొందుగఁ బూసిన కుంకుమ
చందంబున సాంధ్యరాగ సంపదలొప్పెన్.

ఉ. అప్పుడు భానుమంతుఁ డుదయాచలశృంగముమీద దీధితుల్
గప్పి మహాంధకార గజఖండన విక్రమసింహ వైఖరుల్
చొప్పమరంగ బుగ్గిచయనూక్తులు మించఁగ విప్రపుంగవుల్
తప్పక భక్తియుక్తులయి తద్దయు నర్ఘ్యములిచ్చి మ్రొక్కఁగన్.

అంతకుమున్నె భద్రపాఠకు లేతెంచి భూపాలాది గానంబు లొనర్చి
 వందిమాగధ స్తుతులును ప్రభాతతూర్యరవంబులు సెలంగ నాక
 ర్ణింపుచు కుంతల వసుంధరాధ్యక్షుండు మేల్కొంచి కాలోచిత
 కృత్యంబుల నిర్వర్తించి భూసురోత్తములకు చండనాక్షతతాంబూ
 లాదిపూర్వకంబుగా షోడశ మహాదానంబు లొనర్చి తానును
 స్రక్చండన చీనిచీనాంబర మణిఖచితాభరణాలంకృతుండై కొలువు
 కూటంబున కేతెంచి సింహాసనాసీనుండై మంత్రిజనంబుతో మం
 త్రాలోచనంబు చేసి తద్వచనానుకూలంబున స్వయంవరంబు
 చాటించిన

సీ. మాశవనేపాశమత్స్య సన్మగధాండ్ర

కోంకణటింకణ కురువిజేహ

వంగాంగ సుకళింగబంగాళ మళయాళ

పాంచాల కేరళ బాహ్వలీక

పానాట కర్ణాట బర్బరఘార్జర

సింధుసావీరక చేద్దియవన

గాంధారకోసల కాశ్మీరకాంభోజ

శూరసేన సుధేష్ట హమ్న కుకురు

పాండ్యసారాప్త్రచోళాది బహుళదేశ

విభులు తమతమ రథికాది వివిధస్థైర్య

వతులు గొలువంగ భూషణప్రభలు నిగుడ

వరుసవచ్చిరి కుంతలవరుని పురికి.

ఇట్లు ఛవ్వన్న దేశాధీశ్వరు లేతెంచి రనంతరము.

సీ. పటుఘోటఖురపుటేస్సుటిత ధూళీపాళి

సురధునీ శరధుల బురదసేయ

గంధసింధుర దానక రశీకర శ్రేణి

దండిమైనవి యట నిండ సేయ

రథ నేమి ఘంటికా రంజితారావముల్

దిక్కుహరంబుల దీటుకొనఁగ

బహువీరభటసంఘ కహకహర్భటు లది

ఘనగుహవళులెల్ల కలఁగఁజేయ

కేతనాగ్రస్థమణిమయశీతకలశ

ప్రభలు చండార్కరుచులతో ప్రతిఘటింప

మహితభూషణ దీధితుల్ రహిదనర్ప

జెలఁగి యే తెంచి నాపుణ్యశీల నృపుడు.

ధవళచ్ఛత చామరంబులుమెఱయ వరాహధ్వజ ప్రభలు
దిక్కులం బిక్కటిల్ల నేతెంచు నారాజశేఖరు నిరీక్షించి రాజు
లెల్లను కుంతలాధ్యక్షు హర్యక్షమధ్యాలలామను వరియించు
మనంబుల నిరాశులైరట్టి సమయంబున కుంతలాధ్యక్షుండగు వీర
వర్మయు సభృష్పాలోత్తముల నెదుర్కొని సముచిత పూజా
విశేషంబుల సంతోషితస్వాంతులంజేసి తోడ్కొని తెచ్చి సకల
వస్తు పరిపూర్ణంబును విస్తార రమణీయంబులగు విడుబట్లను
విడియించి పరమానంద కందళితహృదయారవిందుడై యారేయి
గడపి మరునా డరుణోదయంబున పురోహిత పురస్సరంబుగా
బ్రాహ్మణ సంఘంబుల రప్పించి వివిధమంగళతూర్యరవంబులు
సెలంగ తన ముద్దుకూతురగు సుప్రభను మంగళస్నానపూర్వ
కంబుగా గంధమాల్యాంబర మణిమయాభరణాలంకృతంబుగా
సఖీజనంబులచేతఁ జేయించి వేదోక్తమార్గంబున నభ్యుదికాడి
హోమకర్మ కలాపంబు సర్వంబును నిర్వర్తించి పురోహిత పుర

స్వరంబుగా సభార్యులగు బ్రాహ్మణోత్తములకును బంధుమిత్ర
మంత్రిసామంతులకును వడ్రాసోపేతంబుగా భక్త్యభోజ్య లేహ్య
చోష్య పానీయంబులాది భోజనంబులు గావించి సంతృప్తులైన
వారికి స్రవ్యందన తాంబూలంబులొసంగి యారాత్రి యేతత్ప్రకా
రంబున విహరించిరనిచెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

చ. అరుణగభ స్త్రీబింబము దయాచల శృంగమునందు మించె సాం
పరయనురేంద్ర సాధ శిఖరాగ్రతలస్థితనవ్యకాంతి భా
స్వర కలశంబుభాతి విలసద్దన తేజము బిక్కటిల్ల సు
స్థితర హేమపీఠములు చిత్రముగా నృపుడుంచబంచె వి
స్ఫురితతద్రగపీఠముల భూభుజులుండిరి మోదితాత్ములై

రాజహంసవృత్తము:

మదనరూప నిర్జితైకమంజు సుందరాంగ మిం
పాదపుపుణ్యశీలు డప్పు డుగ్రభానుతేజముల్
పాదలనేగు దేరజూచి భూభుజుల్ మనంబులన్
సుడతి నిన్వరించు పెంపు సొంపుమాని రెంతయున్

కలహంసవృత్తము:

స్మరనిభాంగు పటుశాత్రవహనన
స్ఫురితశౌర్య బలనూదన భోగున్
హరిపదాబ్జయుగళార్చిత భంగున్
పరహితార్థమిత బంధుర భాషున్

గీ. చూచి వెటగంది నృపులెల్ల స్రుక్కిరపుడు
కాంచనాచల శృంగవికాసమాన

బాలభాస్కరుకై వడి ప్రభలునిగుడ
భద్రపీఠంబునం దొప్పె బార్ధివుండు.

అంత నక్కుంతలాధ్యతుండగు వీరవర్మయును తనకుమారీ
రత్నంబగు సుప్రభావధూమణిని ధవళవసన స్రక్చండన చీనాంబర
రత్నఖచిత భూషణాలంకృతం జేయించి చతురంతయానారూఢం
జేయ ముక్తాజాలలంబసితచ్ఛత్రంబు పూజోణియొక్క తెప్పట్టె;
చామీకరాభాంగు లిరువురు చామీకరద్వంద్వంబు మెల్లమెల్లనె
వినరె; వేరె బాలాలలామంబు లాలవట్టంబులు ధరియించె;
రొక్కలీలావతి కనకకాళాంజన వహియించె; నొక్కలలితాంగి
కర్పూరమిళిత పూగఖండం బొసంగె; వేరొక్క ప్రీడావతి స్వర్ణ
వర్ణపర్ణంబుల మడుపులొసంగె. ఇట్లు సఖీజన పరివృతయగుచు
నక్కాంతాలలామ మస్మధమోహన మంత్రాధి దేవతయోయన*

30 పత్తము

... .. చెక్కుల తాండవింప నిం

పులుడళుకొత్త భూవిభునిముందరనిల్చెను మోహనాకృతిన్.

కం. అప్పుడు భూపతిపీఠము

గుప్పున దిగనురికి కుసుమకోమలిని వడిన్

జొప్పమర రథముపై నిడె

జిప్పిలుమోహంబుతోడఁ జిత్తంబలరన్

అప్పుడు యుగంధరాది ప్రధానవర్గంబును శత్రుంజయ ప్రముఖ డండ
నాయకులును, తమతమ బిరుదధ్వజచ్ఛత్ర చామరాది చిహ్నం
బులు మెఱయు రథకరిహయ వీరభట సంకలిత సంకుల సైన్యంబు

* గ్రంథపాఠము (౨౨, ౨౯ పత్రికలు) రెండు పత్రికలు పోయినవి.

పరివేష్టింప వరాహాధ్వజప్రభలు నభంబునకాభరణంబులనింప
విమలచ్ఛత్రంబు పూర్ణసుధాకర వింబంబనుకరింప చామరంబులు
విలసిల్ల రోదనీకుహరంబు పిక్కటిల్ల వీరశంఖంబు పూరించుచు
భేరిభాంకారంబు లంభోరాశి రవంబులం దిరస్కరింప రత్నఖచిత
సువర్ణస్యందన దీప్తులు దేజరిల్ల నక్కాంతారత్నంబుతో నిజరాజ
ధానియగు మాయాపుర మార్గంబుబట్టి చనుచుండె నట్టిసమయం
బున సమస్తజేశాధీశ్వరులును నక్కాంతామణి యతని వరించు
టకు చూపోపంజాలక సమస్తబలంబుల నాయత్తంబుచేసికొని
యుద్ధసన్నద్ధులై గంధసింధురయూధంబులు భైరవారావ భీకర
కంఠీరవంబునుం బొదువుచందంబున చనుడెంచి రట్టిసమయంబున.

శా. గంధేభేంద్ర రథాశ్వవీరభట సంక్రాంతార్భటుల్ నిండె, ది
క్సంధుల్లీల వసుంధరావలయ మాశాచక్ర మల్లాడె, గ
ర్వాంధోదంచిత భేరిభాంకృతులు దుర్వారోద్ధతిన్మోగె డో
స్సంధానస్ఫుట సాయకావళులు విస్ఫారోద్ధతిన్తేగెగా.

అవ్వీరులు పోకుపోకుండని యెలుంగులు నింగిముట్ట పెల్లార్చిన తతోక్
లాహలంబు లాకర్ణించి యుగంధరాది ప్రధానవర్గంబును శత్రుం
జయూది దండనాయకులును, నిలువంబడి కోదండ టంకారంబులును
రథనేమి నిస్సవంబులును, గజబృంహితంబులును వీరభట కహ
కహార్భటులును, హయఘోషారవంబులును, నానావిధ తూర్వని
నడంబులును, ప్రళయకాలభైరవ ఘుమఘుమధ్వానంబు ధిక్కరింప
భూనభోంతరాళంబు భేదిల్ల సింహనినాడంబు సెలంగ జత్రుంజయుం
దుద్ధతుండగుచు నిలచె నయ్యవసరంబున.

మ. ఘననారాచపరంపరోగ నిహతిన్ గంధేభయూధంబు కాం
చనభూమైక హయాళి వీరభటులన్ ఛత్రధ్వజాభీలయో

ధనికాయంబుల మస్తకవ్రతతులన్ దర్శంబుశోభిల్లగా
తునిమెం ద్రుంచెను గూర్చె జంచనపుడున్ దోర్లర్వదుర్వారుడై

గీ. తనదు శత్రుంజయాఖ్య తధ్యంబెగాఁగ
వీరశాత్రవయోధుల వివిధగతుల
మారి మసరినచందాన బారి సమరె
తత్పరాక్రమ మీక్షించి ధరణిపతులు.

మ. పటురౌద్రాకృతులొప్పదాకి కడిమిన్ భల్లంబులొక్కుమ్మడిన్
చటులొదంచిత విక్రమస్ఫురణలన్ సాంద్రంబుగాఁగప్పి మి
క్కుటమా క్రోధరసంబు వెల్లివిరియన్ కుద్దండటంకార వి
స్ఫుటరావంబులు నింగిముట్ట నతఁడాస్ఫోటించి పెల్లెసెనన్.

కం. కూలెను హయసందోహము
కాలబలంబెల్ల మడిసె గంధగజంబుల్
శైలంబులు రెక్కలు దెగి
వ్రాలనగతి వ్రాలె, మడిసె రథిశక్తేణుల్.

కం. పాటిన బలములు వెనుకొని
కాటడవి దహించు ఘోరకాలాగ్నిగతిన్
దారుణభంగి వధించెను
వీరాగ్రేసరుఁడు శత్రువీరులనెల్లన్.

ఇట్లు తదీయ శరపరంపర నిహన్యమానులై కనుకనింబరచినం జూచి
దొరలును సకల దేశాధీశ్వరులును రోషణభీషణాకారులై కరతలం
బెత్తి నిలుపు నిలుపుండని పేరుపేరునం బిలుచుచు నదలించుచు
పురికొల్పినను పోరికి సమకూరకున్న నుదగ్రవిక్రమోదగ్రులగుచు

కోదండ టంకారంబులు సెలంగ సాండ శరజాలంబులు వరగిం
చుచు పైబడినఁ జూచి యా శూరోత్తముండును రౌద్రరసా
వేశంబున

చ. కనుగవకె పు డట్టముగఁ గార్ముకము క్తశిరీముఖంబు లే
పున నిగుడించి చాపమును భోరునద్రుంచియు రథ్యసూకులన్
దునిమి సిడంబులన్నరికి దుస్సహ విక్రమలీల బాహులుం
గనియలుసేసి మస్తకనికాయము లొక్కటఁ ద్రుంచి యార్చినన్.

ఆ పుణ్యశీల నృపాలబాణజాలంబుల కోహటించి పలామూమూలై
భూపాలురెల్ల కాకులగుట వీక్షించి కరుణాయుత్తచిత్తుండగుదు
ధర్మధారలుం బట్టించి వీరశంఖారవంబు భూనభోంతరాశంబు
నిండపూరింపుచు విజయరమారమణి యనందగు సుప్రభాసమేతుం
డగుచు నిజరాజ్యాభిముఖుండై చనుచుండె నంత కుంతలధరా
కాంతుండును వివిధరత్నాభరణంబులును చందనాగరు కర్పూర
సంకుమద కుంకుమా హరిద్రాకంబులాది పరిమళద్రవ్యంబులును
గోధేకు శతసహస్రంబులును, జవనాశ్వశతసహస్రంబులును,
మత్తమాతంగయాథంబులును, సూతాశ్వపతాకాభి శోభితంబు
లగు కాంచనరథసహస్రంబులును, దాసదాసీజనంబులును, కూతు
నకు జామాతకు నరణంబు పరిచారికాజనంబులఁ దోడుపంపినం
గైకొని మంగళతూర్య రవంబులు సెలంగ నిజరాజధాని యగు
మాయాపురంబునకుంజని సకల పతాకాలంకృతంబై వాసరసం
శృక విధంబున విలసిల్లు తత్పట్టణరాజంబు జ్యోతిర్విద్వత్త శుభ
లగ్నంబునఁ బ్రవేశించుసమయంబున

చ. చిటునగవొప్ప నేతరుచి వెన్నుగఁ గాంక్షవిలాసదీధితుల్
వెలకుఁగఁజూచి కాంతులును క్రేళ్లురకంబురి కామిసమమల్

గరిమను మంగళార్తులొడికంబగు బంగరుపాలికావళుల్
వరుసనుదెచ్చి భూపతికి పంకజగంధకి నిచ్చి రప్పుడున్.

ఇట్లు పురప్రవేశంబుసేసి రాజవరులు కూర్చున్న సమయంబున తత్సార
విలాసినీరత్నంబులు తదుత్సవాలోకనాకుతూహలాయ తదీతులై
సేసలు చల్లుచుండ నవ్యధూవరులు నిజమందిరంబు ప్రవేశించిరి.
అట కక్ష్యోతరంబులు గడచి యేనుగు మొగసాల పొంగణ
హృదంబులు సెలంగ సుప్రభ సమేతంబుగా నా మనుజాధిపుడు
రథావరోహణంబొనర్చి యయ్యిందుముఖి నభ్యంతరావాసంబు
నకు వీడ్కొల్పి తాను మంత్రసామంతులు వీరయోధసంఘంబులు
పరివేష్టించి సింహాసనాసీనుండై పేరొలగంబున నుత్తమనీచ తార
తమ్యంబుగా తాంబూలపురస్సరంబుగా చీచిచీరంబరాభరణాదు
లొసంగి సాదరంబున వీడ్కొల్పిన సమస్తజనంబులు తమ తమ
వాసంబులకు జని రనంతరంబ యారాజశేఖరుండు నభ్యంతరమంది
రంబునకరిగి యారాత్రి సుఖవిహారంబులం బ్రవర్తిలై, అంత
ప్రభాతంబుటయు కాల్యోచితకరణీయంబులు నిర్వర్తింది జ్యోతి
షికడ త్తశుభలగ్నంబున సుప్రభః బరిణయంబై తదీయ సంభోగ
సరసాలాప చతురద్యూతాది వినోదంబుల నుదయాస్తమానంబు
లును డత్పరాయణుండై ప్రవర్తిల్లుచున్న కతిపయవర్షంబులు
ననియె, నంత పద్మగంధి గర్భంబువహియించెననిచెప్పి యయ్యుశో
ధనునకు అత్తపోధనుం డిట్లనియె.

శం. నెలమసలె చిరం జిక్కిను

తలయేరొక్కింతపుట్టె దనువును మొకమున్

వెలవెలనయ్యెను బయికలు

నలసత ఘనమయ్యె నన్నమరుచయ్యె గడున్.

కం. వట్టముగ నోకిలింతలు

చిట్టము లధికంబులయ్యెఁ జెలువకు మిగులన్

నట్టణకోర్కులు తరుచై

నట్టుకొనెన్ రోమరాజి నెఱిగనుపట్టెన్.

గీ. అంగజనిచేతి బంగారు బొంగరముల

చెలుపుమిగిలిన నీలంపుములుకులట్ల

గబ్బిగుబ్బలు గొప్పలై నిబ్బరముగ

నాతి చనుదోయి ముక్కులు నల్లనయ్యె.

ఆ. వె. దోరచింతపండు సారె నించుక దిను

వంటకంబుదింట కంటగించు

చెలులు వేడుకొనిన వలసి నల్లక యెట్లా

యోగిరం బొకింత యువిద గుడుచు.

అంత దినదిన ప్రవర్థమాన గర్భభరాక్రాంతయగుచు నబ్బలా
లలామంబు.

సీ. వల్లభప్రార్థన వదలు కొఁగిటఁజేర్చు

నుదుట గుబ్బలుబట్ట నొడుగలేచు

మోవిపైఁ గెంపులు మోలపింపఁ గోపించు

నలసత నుసురున్నరనుచుఁ బొరలు

హారంబులొసఁగిన భారంబులనుచును

పదిలంబుసేయును భరణిబెట్టు

నీకోర్కెలెఱిగింపు నిక్కంబు నాకన

సిగ్గునఁ జెప్పదు చెలువునకును

సర్వసర్వంసహాబార సహనవహన

దక్షుఁడై నట్టి తనయుండు తనదుగర్భ

వివరమునఁ బూటపూటకు వృద్ధిపొంద .
గర్భభరమున మెరసె నక్కంబుకఁతి.

— ౨౬౨

కం. నెల లిటు లేడనిమిది జనఁ
బొలుపొందుచు సతికి మిగులఁ బ్రాద్దుల నెల నిం
వలరఁగ బ్రాద్దులు నిండిన
విలసిల్లెను గంజనయన విమలప్రథలనే .

— ౨౬౩

కం. పంచగ్రహములు ఎరుసను
సంచితముగ నుచ్చగతుల సఁపూర్ణదయో
దంచితి దృష్టిఁగనుంగొన
మంచి సులగ్నమున సుతుని మాని గనియెన్.

— ౨౬౪

తడవసరఁబున

— ౨౬౫

గీ. వనితయొక్క తె యే తెంచి మనుజవతికిఁ
దనయుఁడ దయించెనని చెప్పఁ దరుణికపుడు
విమలమణి భూషణాంబర వితతులొసఁగి
పుత్త్రవదనాపలోకన స్ఫురణఁ జెలఁగి.

— ౨౬౬

గీ. మంగళస్నాన మొనరించి మనుజవిభుఁడు
కట్టుపుట్టము లొసగెను గారవమున
తన పురోహితవరునకు ధర్మసరణి
ప్రియము డళుకొత్త విప్రులఁ బిలువఁబంచె.

— ౨౬౭

సీ. వలనొప్ప వండితవరులఁ గవీంద్రుల

వందిమాగధ వారవనజముఖుల

కతులభూషాంబర వ్రతతు లొసంగియు

మంగళతూర్య సమగ్ర విభవ

మలర పుత్రోత్సవ మవనీశ్వరుఁడు మహా

సంభ్రమంబునఁజేసె సకలజనులు

సంతోషచిత్తులై సంస్తుతుల్ సేయంగ

బ్రాహ్మణశీర్వాస పటిమసెలంగ

గీ. వందిమాగధసన్నుతుల్ వారసతుల

నృత్యగీతంబు లెంతయు నివ్వటిల్ల

లీల గగనోక్తి వీరగంభాళ నామ

కరణ మొనరించె సుతునకు గారవమున.

—౨౬౮

అప్పట్టున సశరీరవాణి యిట్లనియె.

—౨౬౯

శా. సప్తద్వీపపరీతభూమి స్వభుజాస్కంధాగ్రభాగమ్మునన్
వ్యాప్తిదాల్చి సమస్తరాజమకుటోద్యదత్న సంఘట్టిత
ప్రాప్తోదారపదాబ్జుడై వెలయుచున్ బాధోధికన్యాధిపున్
సప్తాశ్వాయుతకోటితేజః గరుణాసాంద్రున్ యశశ్చంద్రునిన్.

క. శ్రీరమణీ భూవనితా

శ్రీరంజితు శేషగరుడ చిరభృత్యగణో

దారుం బ్రతిష్ఠసేయును

చారుల సత్కీర్తి పుణ్యసంపద లమరన్.

—౨౭౦

అని యాదేశించె నయ్యవసరంబున బృందారకు లమందానందంబున
మందారదివ్యపుష్పంబులు వర్షించిరి. సురదుందుభులు మ్రోగె,
గంధర్వ గంధేభగమనా విలాసగానంబు లతిశయిలై, కిన్నరయుడు
కావ్వరోంగనాజనంబుల లాస్యసంరంభంబులు రంజిలై. ఇట్టి
మహోత్సవంబుల నానందించి మంత్రి సామంత ప్రముఖ
పరిజనసంఘంబుతో నవ్వుణ్ణ్యశీలనృపాలుండు సంతుష్టాంతరంగుడై
పుత్రలాలన పరాయణుడై సుఖంబున ప్రవర్తిల్లుచుండెనని శౌన
కాది మహామునీశ్వరులకు నూతుం డెఱింగించిన ల్లత్తపోధన
ధుర్యుం డా భూపాలవర్యున కెఱింగించె ననుటయు

—౨౭౧

ఉ. శ్రీవనితాకుచాచల విశేషవిహారమయూరవర్య స
త్పావన వాహినీజనక పాదసరోరుహధుర్య రుక్మిణీ
శ్రీవిలసన్మనోంబురుహ సిద్ధమధువ్రత భక్తసంఘ సం
భావిత భద్రమూర్తి పటుబంధుర మేఘనిభాంగ కేశవా! ౨౨౩

కం. రంగత్పయోధికన్యా
తుంగస్తన గంధలిప్త దోర్మధ్యల స
ద్గాంగేయ రత్నభూషణ
గంగాపురశరణ దివిజ గణనుత చరణా! ౨౨౪

మాలిని. సరసిజదళనేత్రా! సత్యభామాకళత్రా!
కరతలధృతచక్రా! ఖండితోదగనక్రా!
సరసగుణనికాయా! సచ్చిదానందకాయా!
గిరిశయనుతపాదా! కేశవానంతమోదా! ౨౨౫

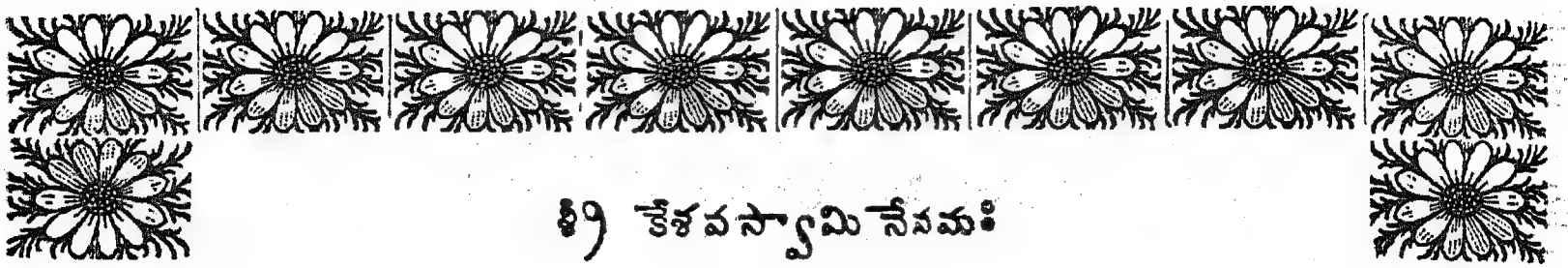
గద్య

ఇది శ్రీహరి గురుపాదపంకేరుహధ్యానానందచరిత్ర సరస సంగీత
సాహిత్య కవిత్వరచనావిదిత తిరుమంత్రద్వయ నిత్యాను
సంధాన కౌశలహృదయ సౌందర్యగోత్ర ప్రోల్వాళగోత్ర
పవిత్ర కోనమదేవికళత్ర మోటవాడవంశవారాశి
జనితకైరవమిత్ర బుధబంధుసుకవిజనస్తోత్ర రెడ్డిడ్డి
వర్వతరెడ్డిపాత్ర) రంగరెడ్డిపుత్ర) మల్లారెడ్డి
దేశాయి ప్రణీతంబైన గంగాపురమాహా

త్యంబను మహాప్రబంధము నందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

శ్రీ కేశవస్వామి నేనమః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

గంగాపుర మాహాత్మ్యము

తృ తీ యా శ్వా స ము

శ్రీమద్గంగాపురమణి

హేమాంచితసాధవాస! యిందిరరమణా!

శ్రీమహితయాపకొర

స్సీమోజ్జ్వల చెన్నరాయశ్రిత (జనగేయా!)

౨౭౬

దేవా! విన నవధరింపు మాతరువాతి కథావృత్తాంతం బెట్లయ్యె నాన
తిమ్మనిన శౌనకాది మహామునీశ్వరులకు సకలపురాణేతిహాస
కథాకథన శేముషీ సమేతుండగు నూతుం డిట్లనియె, అట్లు లబ్ధ
సంతానుడైన యా మహీపాలు డెల్లు ప్రవర్తించె నానతిండనిన
ధర్మనందనునకు నారదుం డిట్లనియె.

౨౭౭

చ. తనయుని ముద్దుమాటలును తత్కృత బాల్యవిలాస చేష్టలు
గనుగవ చల్లఁగాఁగ నధిక ప్రమదంబునఁ జూచి పొంగుచున్
వనరుహనేత్రితోడగిలి వారకపుత్తుని తోడిలోకమై
పనువగు రాజ్యభారపరిపాలన మార్పిడలంప కెంతయున్.

౨౭౮

శం. సుతలావ తత్పురులై

చతురత సుప్రభయు దాను సంతస మెగుఁగన్

సతతము విహరింపఁగ న

య్యతివకు గర్భంబు నిల్చె నతిరమ్యంబై.

కం. తొమ్మిదిమాసములు సనఁ

గ్రమ్మర శుభలగ్నమునను గాంతామణి తా

నెమ్మిఁ గుమారునిఁ గనియెను

సమ్మతిఁ బుత్రోత్సవంబు జనపతి సేసెన్.

గీ. అంత నశరీరవాణి దానక్కుమారు

మహితగుణశీలు భువనైక మల్లుడనఁగ

నామకరణంబుచేయ నానందమెసఁగ

సిరులుదళు కొత్తరాజ్యంబుసేయుచుండె.

౨౮౧

ఇవిధంబున ప్రతివర్షంబును క్రమక్రమంబున జగదేకమల్లు త్రిభువ
నైకమల్లు చాణుక్యమల్లులను నామంబుల వెలయు కుమారులం
గని సంతోషంబున పుత్రలాలన పరాయణుండై ప్రాజ్యంబగు
రాజ్యంబు పరిపాలనంబు సేయుచుండె. తత్కాలంబున ధర్మ
ప్రకాశుండనురాజు తీర్థయాత్రాపరుండగుచు గంగా మహానదీ
ప్రముఖ పుణ్యతీర్థావగాహనంబు లాచరించియు, బ్రాహ్మణ
సహస్రంబులకు సవత్సరోధేను సహస్రంబులును, కాంచననిష్క
సహస్రంబులును, కరిహయ మణిమయాభరణ చీనిచీనాంబరంబు
లును స్రక్చండనాంబర రత్నఖచితాలంకృతులగు కన్యాసహస్రం
బులును, దానంబులు సేసి షడ్రసోపేతంబులగు భక్త్యభోజ్య
లేహ్యాపానీయ ప్రముఖాన్నదాన విశేషంబులఁ దృప్తులంజేయుచు
శ్రీరమామణీశ్వర దివ్యచుంగళవిగ్రహ నిలయంబులకు పాండు
రంగా హోబల వేంకటాచల కాంచి శ్రీరంగ శ్రీకూర్మ శ్రీపురు
షోత్తమాదిక్షేత్రంబుల పూర్వోక్తప్రకారంబులసకలదానపుఁస్స

రంబుగా మృష్టాన్నపానాదుల భూసురోత్తముల సంతృప్తులం
జేయుచు మఱియు శివస్థానంబులగు కాంచీ కుంభకోణారుణాచల
చిదంబర వారణాసీ ప్రముఖక్షేత్రంబుల నేతత్ప్రకారంబుల సర
సాన్నదానంబు లొనర్చుచు తద్దేవతా సందర్శనంబుసేయుచు
వందన సహస్రపూర్వకంబుగా నుత్కృష్టపూజ లొనరించుచు
మాయాపురంబున కేతెంచెననిచెప్పి వెండియు నిట్లనియె, ౨౦౨

గీ. దేవసేనా మహీనది తీర్థమాడి
ధరణి బృందారకుల కర్థిదానమొసంగి
సరస శ్రీవేదశృంగాఖ్య గిరితటమున
భర్గసీమంతినీమణి దుర్గఁగాంచి.

౨౦౩

వందన సహస్రపూర్వకంబుగా పూజలొనర్చి పంచలింగ తీర్థంబున
నున్నాతుండై వటుకభైరవ కరివదన మాతృకాగణ సమేతుండగు
నమ్మహాదేవుని భక్తిపూర్వకంబుగా నర్చించి యందు ధరణి
బృందారకబృందముల కనేక దానంబు లొసంగియు భోజనంబు
లిడి స్రక్ష్యండనతాంబూలంబు లొసంగి సుఖోపవిష్టులై యున్న
సమయంబున బ్రాహ్మణోత్తములంగాంచి యీ దేవసేనా నదీ
ప్రవాహంబున నేతన్మధ్యప్రదేశంబునకు ఇట మీనాంబరంబను నభి
ధానంబెట్లయ్యె నెఱిగింపుడని వినయంబునఁ బ్రార్థించిన
నప్పార్థివోత్తమునకు బ్రాహ్మణోత్తము లిట్లనిరి.

కం. మును దేవసేనుడనియెడి

మనుజేంద్రుం డిప్పురంబు మానితసంప

ద్ధన విక్రమ విభవంబుల

సనయతఁ బాలించె విబుధసంఘము బొగడన్.

౨౦౪

గీ. దేవసేనాఖ్యుడైన పృథ్వీవరుండు
దేవతటి నీలలామను దెత్తు ధరకు
ననుచు హిమవంతమునకేగి యతులనిష్ఠ
ఘోరతప మాచరించెను కువలయేశ.

౨౮౬

గీ. ఆతఁడటుసేయు తపమున కాత్మనలరి
గంగ ప్రత్యక్షమైనిల్చి త్కాధినాథ!
వరమొసంగెద వేడుమా! వాంఛితార్థ
మనుడు సాష్టాంగమెరిగి యమ్మనుజ విభుఁడు.

౨౮౭

చ. మునుపు భగీరథాఖ్యునృప ముఖ్యుని వెంబడినేఁగుడెంచి స
న్నుని కపిలోగ్రకోపశిఖముట్టిన యాసగ రాత్మజాత స
ద్ధునతర భస్మరాసు లధికంబగు నీసలిలాభిషేక సే
చనమునఁ బుణ్యలోక పటుసౌఖ్యమొసంగిన తల్లిమొక్కెదన్.

చ. సనయత శంభుమాళి విలసన్నతి వర్ధిలి భీష్ముఁగన్న యో
జనని! మదీయ దేశమునఁ జయ్యనఁ బావనలీలఁబర్చి పెం
పొనర మదీయనామము సముజ్జ్వలపుణ్యవిలాస సంపదల్
తనరఁగఁ జేయుమమ్మ! విదితంబుగ మత్పురిసన్నిధిన్ వడిన్.

గీ. అనుచు ప్రార్థింప నప్పు డయ్యమరతటిని
దేవసేనాఖ్య యీ యాంధ్రదేశమునను
పుణ్యవాహిని యగుచును బొలుపు మిగుల
భుక్తిముక్తిప్రదంబునై పూర్ణమగుచు.

౨౮౮

ప్రవహింతునని చెప్పి యాచొప్పునఁ బ్రవర్తించెనని చెప్పి విప్రులు
తేనితో మఱియు నిట్లనిరి.

౨౮౯

కం. ఏత తీర్థవిశేష

భ్యాతులు నీ కెఱుకఁయయ్యె నార్యస్తుత! సం

ప్రీతిని మీనాంబర సం

జాతక్రమమెల్ల వినుము జనవరతిలకా!

౨౯౨

చ. నలుఁడను చక్రవర్తి సురనాయకభోగసమగ్రవర్తి ని

ర్శులతరకీర్తి సప్తజలరాశిపరీవృతధాత్రి నెంతయున్

ఎలమిడలిర్ప నేతె వసుధేశ్వరులెల్ల భజింప విక్రమా

జ్వలుఁడగు నానృపోత్తముని వారక యా కలి వేధ సేయుచున్.

గీ. అతనిఁ బుష్కరుతో జూడమాడఁ జేసి

యతని సామాజమంతయు నపహరింప

తోయజేక్షణ దమయంతితోడ నతడు

ఘోరవిపినంబులకు నేఁగె గుతలపడుచు.

౨౯౪

ఇట్లుగా నలుఁడు విపినాంతరంబులఁ గ్రుమ్మరుచు కాంతాసమేతుండై

దైవయోగంబున నేతత్తేత్రంబున కేతెంచి జేవసేవానదీకృత

స్నానండ్లై తుత్పీడితుం డగుచు నందలి మీనంబులం బట్టుకొని

పచనంబుఁ జేయుమని దమయంతిచేతి కిచ్చిన నయ్యింతి పాకంబు

సేయుచున్న యవసరంబున

౨౯౫

గీ. పడను జూడంగ నొకకట్టె బద్మగంధి

కలియఁబెట్టిన నవి జీవకలితమగుచు

మడుగులోదూఁకె; వెఱగంది మగువ చూడ

నపుడు మీనాంబకాఖ్యమై హ్రదము మెఱసె.

౨౯౬

కం. అందలి వనముల తగు మా

కందఫలావళులు గోసి కాంతయుఁ దానున్

డెండములలరఁగఁదిని రిం

పొందుచు జలములను వార్చిరుత్సాహమునన్.

౨౯౨

కం. అంతట నిషధాధిపుఁడా

కాంతను వంచిచిచనియెఁ గంజాక్షి కడున్

వంతలపాలయి మనమునఁ

జింతించుచుఁ బుట్టినిల్లుసేరెను కడకున్.

౨౯౩

అంతట నలుండను కర్కోటకాదేశంబున నయోధ్యాపురంబునకుం
జని ఋతుపర్ణునిం గొల్పుచుండె. పిమ్మట నాతఁడు దమయంతీ
చోదిత బ్రాహ్మణప్రేరితుండగుచు ఋతుపర్ణుని రథచోదితుండై
విదర్భనగరంబునకు వచ్చుచు మీనాంబరంబుసేరం జనుదెంచి
ఋతుపర్ణ సమేతుం డగుచు తజ్జలంబులఁ గ్రుంకి తత్క్షణము
కలికలిత కలుషంబువలన నిర్ముక్తుండగుచు నిర్మలాంతః కరణం
బునఁ గుండిన పురంబునకుంజని కర్కోటక దత్తోత్తరీయంబు సం
స్మరణ మాత్రంబున సన్నిహితంబగుటయు నదిగప్పుకొనిన
మాత్రన;

౨౯౪

సీ. ఆజానుదీర్ఘ బాహుర్గళ యుగళంబు

విపులవక్షంబును విమలకమల

చారునేత్ర ద్వయోదారస్మితాస్యంబు

బాలార్కసత్ప్రభాభాసురంబు

కంకణకేయూర కటిసూత్రకుండల

రత్నకిరీట విభ్రాజితంబు

తారకావళిగేరు తారహరశ్రేణి

లలిమణిముద్రికావిలసనంబు

మృదులచిత్రదుకూల సమ్మేళనంబు
చందనాగరు కర్పూరచర్చితంబు
నై స సన్నూర్తి గాగ్రాలె నద్భుతముగ
సరససత్కీర్తి యానలచక్రవర్తి.

300

గీ. అటుల నజ్ఞాతవాస ప్రయాసవర్ష
వితతి గడిపిన యాత్మీయవిభునిఁజూచి
పరమసాధ్యశిరోమణి భాగ్యనిలయ
హర్షమిగురెత్త డమయంతి యలరెనపుడు.

301

కం. అని మీనాంబర హ్రద సం
జనిత కథాకలనఁజెప్పి జననాథునితో
వినుము పురాతనకథ యొక
టనఘాత్ముఁడు పుణ్యచరితుఁడను నృపవరుఁడున్.

302

కం. ఏకచ్ఛత్రముగాఁగను
గైకొని ప్రాగ్దేశమేలె ఘనుఁ డతిశౌర్య
ప్రాకట బాహుబలాధ్యుఁడు
పాకారి సమానభోగ భాగ్యజ్ఞులుడై.

303

కం. తన పూర్వకర్మవశమున
జనపతికిని దుష్టరోగ సంభవమైనన్
ఘనధర్మ విపాకాదుల
విను ప్రాయశ్చిత్తవిధుల వెలయఁగఁజేసెన్.

304

విప్రవర్యులకు దధిక్షీర పాయసాపూపకందముల వివిధశలాటుప్రముఖ
శాకంబులును చోష్యలేహ్యాపానీయంబులతోడ విమలాన్నదా

నంబు లవారిగాఁ జేసి తడవ శేషాన్న పానాదుల భార్యాసహితుండై
భుజియించి స్రక్చందనాది తాంబూలంబు లొసంగి తానును తాం
బూలాదులం దైకొనియె నవ్విధంబునఁ గతివయ్యదినంబు లచ్చోట
వసించి కృతార్థుండై నిజ దేశంబునకుం జనియెనని ధర్మప్రకాశున
కెరింగించిన నతండును సంతోషితస్వాతుండై నిజ దేశంబున
కరిగె. తద్వృత్తాంతంబు పుణ్యశీలవసుంధరాధ్యక్షుం డాకర్ణించి
మీనాంబరంబునకుం జనుదెంచి విద్వద్గోష్ఠిఁ బ్రవర్తిల్లుచున్న
సమయంబున నొక్క బ్రాహ్మణోత్తముం డా భూపాలోత్తమున
కిట్లనియె.

30౫

చ. జలనిధి కన్యకామణియు సాగరకాంచీలతావధూటియున్
జలిబిలి ముద్దుమాటలను జెంగట ముచ్చటలాడఁ బద్మజా
దులు వినుతింపఁగా విమల తోయజప త్రవిశాలలోచనుం
డలరుచునుండు నిప్పురిని హర్ష్యతలంబునఁ గేశవాకృతిన్. 30౬

మత్తకోకిల. తొల్లి మంగళవిగ్రహంబన ధూర్జటిప్రియుఁ డిందిరా
వల్లభుండు ముకుందుఁ డీశ్వరు వైభవంబున నిందు రం
జిల్లఁ గేశవమూర్తియుండును చిత్రహర్ష్యమునందు సం
ధిల్లు భుక్తియు ముక్తులిచ్చుచు దివ్యభోగసమగ్రుండై .

అని సుశర్మాభిధానుండగు విప్రపుంగవుం డెఱింగించిన అబ్బాపాల
వర్మండును లక్ష్మీరమణు నయ్యాది కేశపురిందెచ్చి పునఃప్రతిష్ఠఁ
జేతునని మహోత్సవంబున మీనాంబరంబునఁ గృతస్నానండ్లై
నిత్యకర్మానుష్ఠానంబులు నిర్వర్తించి విప్రజనంబులకు పోడశ
మహాదానంబులొసంగి శుచిర్భూతుండగుచు దర్భశయనంబున
శయనించిన నరుణోదయ సమయంబున

30౭

సీ. నీలాభనిభగాత్ర నిర్మలచారిత్రుఁ

గమలాకళత్రు సత్కంజనేత్రు

మకరకుండల కర్ణుఁ బ్రకట ప్రభాపూర్ణుఁ

దతపీతకాశేయు సతవిధేయుఁ

గమనీయసౌందర్యుఁగంచ నాచలదైర్యు

మణిమయోజ్జ్వలభూషు మంజుభాషు

వై జయంతికథాము వండితసుత్రాము

నభ్రకేశధ్వజ నమితతేజ

యోగిహృత్పద్మ భృంగేంద్రు భోగసాంద్రు

మహిత సత్యామనోల్లాసు మందహాసుఁ

జందబింబాస్యుఁ గేశపు జలిధిశయను

స్వప్నమునగాంచె నప్పుడా జనవిభుండు.

309

కం. వరమీన కమరకిటిసర

హరివామన రామరామహాలధరబుద్ధ

స్థిరకల్కిరూపలీలా

ధరణీభరహరణ కేళి దనరుదువీళా!

310

ఉ. కేశవ! వాసుదేవ! సరకేశరి! మాధవ! శౌరి! శ్రీహృషీ

కేశ! ముకుండ! చక్రధర! కృష్ణ! మురాంతక! నందనందనా!

శ్రీశ! దయాసముద్ర! సరసీరుహపత్త్రవిశాలనేత్ర! వి

శ్వేశ! జగన్నివాస! యరవిందభవార్చిత! రుక్మిణీధవా!

311

ఉ. పాహి రమాధినాథ! భవబంధవిమోచన! విశ్వరూప! మాం

పాహి సురేంద్రవంద్య! మురభంజన! కేశవ! రుక్మిణీశ! మాం

పాహి జగన్నివాస! నవబంధురమేఘ సముజ్జ్వలాంగ! మాం

పాహి యశోవిశాల! వర పద్మదళాయతచారులోచనా!

312

అని భక్తి పరవశుండను వినయవినమితో త్రమాంగుడు నగుచు స్తో
త్రంబుసేయు నబ్బాసాలో తమని శ్రీరమాజాని కృపావిశాల
విలోకనామృతధారాభిషిక్తుం జేయుచు డాయంబిల్చి భక్తజనా
భయ ప్రశస్తంబగు హస్తంబున నెమ్మేను నిమురుచు మేఘగంభీర
స్వరమున ఓయీ! నీభక్తి కెంతయు సంతసించితిని. గండకాద్రి
సమీపమున వెలయు నామూర్తినిఁ దెచ్చి యాలయ గోపురం
బులు విసిర్చించి యందుఁ బ్రతిష్ఠింపుము. శుభంబులయ్యెడు నని
యానతిచ్చి ఆదేవదేవుం డంతర్హితుం డయ్యె నంత మేల్కొంచి
యా రాజన్యశేఖరుడు భగవదాదేశమును స్మరించుచు సంజాత
రోమహర్షణుఁ డగుచు నా కంజాతనయనునకు మణిమయహర్ష్య
గోపురప్రాకారంబులు విసిర్చింపఁజేసి యందుఁ బురుషోత్తమునిఁ
గేశవస్వామిని గండకాద్రినుండి వేంచేపుచేసికొని వచ్చి ప్రతి
ష్ఠింపఁజేసి తరింతునని దీక్షవహించి తనవాంఛ పేరోలగంబున
వినిచి కుమారులలో భువనైకమల్లునిం గాంచి యిట్లనియె. 303

అ.వె. త్రిభువనైకమల్ల! ధీరజనోత్తంస!

వినుము నీవుచేయు విధముఁదెలియఁ

గనకరత్నఖచిత ఘనహర్ష్య నిర్మితి

వేగఁజేయఁబంపు వేడ్కమీర.

304

అదియెట్లనిన తత్ప్రకారంబెఱింగించెద వినుము. చంద్రకాంత శిలా
స్తంభంబులును మణిమయమంటపంబులును భర్మరమృహర్ష్య
కవాట దేహభీకుడ్య పలభీవితాన విరాజితంబును గోవురాగ్ర
విన్యస్తపద్మరాగ కలశసమంచితంబును హాటక వజ్రమయగర్భ
రత్నసింహాసన విలసితంబుగా రదియింపునునిశెప్పి వెండియు
చాగుక్యమల్లునింజూచి నీవును ప్రాకారగోవురాట్టలక దేహభీ

కవాటవివణిమార్గోభయ పార్శ్వభాగంబుల చంద్రశాలా సహిత
వివిధగృహంబులును, మణితోరణధ్వజోద్యానాదిరచనావిశేషంబు
లొనరింపుమని యానతిచ్చి మఱియును వీరహేమబాళు నుద్దేశించి
యిట్లనియె

30౫

సీ. నాకగ్రసుతుఁడవు సళినాప్తవిభతేజ
వీరహేమబాళవృద్ధీవరేణ్య!
నామాట జనదాటవేమాటకై నను
పితృభక్తిశీలసత్త్రియుఁడనీవు
నేజేయు పనినీకునిక్కంబునీయంగ
ధర్మంబుగావునఁ దనయవినము
గండకాద్రికినేగి పుండరీకాక్షుని
వరదునారాయణు వాసుదేవు
శ్రీహృషీకేశుఁ గేశవు శ్రీసమేతు
మేఘనిభగాత్రు గోవిందు మిహిరతేజ
భక్తజనపోషుఁ బరితోషుఁ బరమపురుషు
నమ్మి దోడ్కొని రావలె నిర్మలాత్మ!

30౬

కం. అని జనకుఁ డానతిచ్చిన
విని వార్షోత్కర్షుఁడగుచు వినయానతుడై
జనవర! యచటికిఁ జని నే
ఘనుఁ గేశవుఁ దోడి తెత్తు కాంక్ష ఫలింపఁ.

30౭

గీ. ఆనగనిప్పుడె శుభలగ్న మనఘచరిత !
చంద్రితారాబలంబులు చాలు నీకు
మేలుగావున నీనతో శ్రీలజనుము
కార్యసిద్ధియు నీకగు శౌర్యధుర్య.

30౮

అని జన పాలనాళి తన కుమారుని బ్రయాణోన్ముఖుని గావించిన
నాతఁడు తలిదండ్రులకును బెద్దలకు నమస్కరించి నిల్చిన 3౧౯

ఉ. వందన మాచరించినను వారును కూర్మియు నివ్వటిల్ల నా
నందము బిక్కటిల్లఁగను నందము గొఁగిటఁజేర్చి కృష్ణు గో
విందుని తోడి తెమ్మ! యరవిందభవామరు లెల్లవేళలక
బొందుగ నీకు నాయువును బుణ్యయశోవిభవంబు లీవుతన్. 3౨౦

అని ప్రియంబెసఁగ నాశీర్వదించి పంపి రప్పుడు 3౨౧

ఉ. స్వందన ఘోటకేభభట సంఘసముజ్జ్వల యోధవర్యు లా
నంద మెలర్పఁ గొల్పఁగను నవ్యతరస్ఫుట తూర్యనాదముల్
క్రందుగఁమ్రాయ వారనవకంబు దళాతులు వందిమాగధుల్
దండడి నేగు దేరఁగను తద్దయునొప్పే బ్రయాణ మయ్యెడన్.

అది మఱియును చిత్రవర్ణంబులగు పటకుటీరనివహంబులును, విచిత్ర
చిత్ర కంబళంబులును, హంసతూలికాతల్యంబును చీనోపధానం
బులును, తాంబూలపేటి క్రముకపాత్రలును, గారుత్మత భౌజన
చషకాది పాత్రలును, శాలితండుల గోధూమ మాష ముద్గ చణక
గుడ శర్కరాజ్య దధి క్షీరాదుల కావళ్ళును, లవణాప్లు మరిచ్చరా
మఠతిలసర్పప జీరకాది ద్రవ్యంబులును, హరిచందన మృగమడ
సంకుమదాది ద్రవ్యంబులును, గోధేను సువర్ణ మణిమయభూష
ణాంబరంబు లపరిమిత ధనరాసుల భారవహు లనేకులు తేరఁ
బరమానందకండళితాంతరంగఁ డగుచు నా భూపాలనందనుండు
దినదిన ప్రయాణంబులఁ జనిచని గోదావరినదికిం జనుదెంచి యందు
కృతస్నానండై ఆస్నీకకర్మకలాపంబు నిర్వర్తించి విప్రులకు
సమస్తదానంబు లొసంగి మృష్టాన్నపానంబుల సంతృప్త్యులం జేసి

తానును భోజనంబుచేసి వరిమళద్రవ్యంబు లొసంగి తానును
 గైకొని వెండియు భక్తిపూర్వకంబుగా శ్రీరమాసమేతుండగు
 శ్రీనృసింహదేవునిం గాంచి నాష్టాంగదండ నమస్కారంబులు
 గావించి షోడశోపచారంబులం బూజించి మహోపహారంబులు
 సమర్పించి దక్షిణతాంబూలంబులు నివేదించి నీ రాజనంబులు నివా
 లించి కృతార్థుండగుచు తద్దిన శేషంబును నారాత్రి దీపారాధన
 నృత్యగీతవాద్యాది మహోత్సవంబుల దేవతాసార్వభౌముండగు
 శ్రీనృసింహదేవునకు మనోరంజన గావింపుచు నారాత్రిగడిపి మరు
 నాడరుణోదయ సమయంబున నప్పరమాత్మునకు దండనమస్కా
 రంబులాచరించి యమ్మహానదిని కృతస్నానంబునై నావవలన
 నయ్యాపగాతిక్రమణంబుగావించి మార్గంబున ననేక దుర్గమా
 రణ్య నదీనదవర్వత పుణ్యాశ్రమ పట్టణాదు లతిక్రమించుచు
 సుఖప్రయాణంబులంజనిచని పురోభాగంబున 3-23:

మ. ఘనకంఠీరవ పుండరీకహరిణీ గంధేభభల్లాక దు
 ర్జన భేరుండ లులాయ మర్కట లసత్సారంగ ఖడ్గావళుల్
 తనరన్ జాతివిరోధముల్ విడిచి యుద్యత్ప్రేమ లుప్సాంగ మె
 పున వర్తిల్లు మృగాదిసత్యవితతిక భూజాని వీక్షింపుచున్, 3-24

కం. సాలగ్రామవిలాస

శ్రీలలనాధీశజనన శిష్టక్షేత్ర

ప్రాలలిత గండకీనది

బోలఁగ వీక్షించె నపుడు భూభుజఁ డెలమిన్,

3-25

కం. అపుడు సచేలస్నానము

న్యపవతుఁడొనరించి ధరణి నిర్జరతతికిన్

తపనీయరత్నగోచయ

మపరిమితస్ఫూర్తినిచ్చె ననురక్తితగన్

3-91

అమ్మహానది సతిశ్రమించి తనపురోభాగంబున

3-92

మహాసగ్ధర.

కనియెన్ రాజన్యఁడంతం గటకతటఝరీగమహారై కథాతీ

స్తఃకుఁభోదార లీలాచటులమృగమదస్సార సారభ్యమాద్రిన్

వినతోడ్యద్విద్యకాంతా విహరణకలనా విశ్రమస్థానభద్రిన్

ఘనసాలగ్రామలక్ష్మీకలితగుణగణాక్షాద్రి శ్రీగండకాద్రిన్ 3-93

పంచపాది

గీ. ఇనుము జల్లినరాలక యిరులుగవయు

సాంద్రమందారమాకంద చందనామ్ర

పనససారంగ ఖర్జూరచారిజాత

మాధవీ మంటపంబులఁ మహితమగుచు

తనరు వనములఁ బొడఁగనె మనుజవిభుఁడు.

3-94

తన్మధ్యప్రదేశమున

330

మ. కనియెన్ భూరమణుండు పుల్లవిలసత్కంజాత కల్వారకాం

చనసాగంధిక కై రవోత్పల రసాస్వాదైక భృంగావళి

ఘనఝంకారము రాజహంస ఒకకోకస్వచ్ఛవిస్ఫారమున్

జనితానందగభీరనీరము రమేశస్వైర సంచారమున్ .

331

ధనదు భాండాగారంబునుంబోలె పద్మమహా పద్మశంఖ మకరకచ్చ

పరమణీయంబై గ్రహమండలంబునుంబోలె కవి గురురాజహంస

విరాజితంబై యొప్పు నవృద్ధాకరంబు డాయంజని నిర్మలసలిల

పూరంబులఁ గృతస్నానుండై యాహ్నిక కృత్యంబుల నిర్వర్తింది
 పురోహిత పురస్సరంబుగా బ్రాహ్మణసంఘంబులఁ బూజించి
 దక్షిణతాంబూలంబు లొసంగి యచ్చోట గడిచిచని ముందర
 హాటక ప్రాకారగోపురాట్టలక దేహళీకవాట వలభిస్తంభాభి
 రాజిత గరుడకేత నాలంకృతంబగు దివ్యసౌధంబుగాది తత్త్వా
 రంబున తద్భవనంబు ప్రవేశించి గారుత్మతమణి కుయబైన మధ్య
 రంగంబున నద్దేవతాసార్వభౌమునకు శిరస్సాష్టాంగ దండనకు
 స్కారంబు లాచరించి తన్నికటప్రదేశంబున నిలిచి కరకమలం
 బులు ముకుళించి భయభక్తి తాత్పర్యంబుల నానందబాష్పాకుల
 లోచనుండును పులకితగాత్రుండును భక్తిరసావేశుండగుచు తదీయ
 మూర్తినిసేవించుచు పునఃపునర్వందనంబు లాచరించి కరకమల
 ముకుళిత నిటలతట ఘటితుండై యిట్లని ప్రస్తుతించె. 33-9

రగడ:

జయరమాధీశ్వర! సర్వలోకాధార!
 భయదదానవదహన! పటుచక్రధరధీర!
 రుక్మిణీవదనాబ్జరోలంబ సంచార!
 రుక్మాక్షవిధ్వంస! రుచిరకిటిగంభీర!
 సత్యవధూవదన చంద్రవ్యోతన్న చకోర!
 నిత్యాత్మ! గోవింద! నీరదాభశరీర!
 శ్రీవత్సకౌస్తుభాంచిత! జనావనకరుణ
 ప్లావనధునిజనిత బంధురోజ్జ్వలచరణ!
 గరుడవాహన! కృష్ణ! కంసాసురధ్వంస!
 పరమమునిహృత్పద్మబంధురోజ్జ్వలహంస!
 గోపికాకుచకుంభ కుంకుమాంకితపక్ష!

ద్రావతి యభిమానరక్షణోద్యద్దక్ష !
 భల్లూకపతిసుతా బాహువంజరకీర !
 సల్లాస్యసూర్య జాస్తనగిర్నిద్ర మయూర !
 భద్రదాంగనోద్యానప్రకట పరభృతవర్య !
 మద్రకన్యాహృదయ మహితపంకజసూర్య !
 శంధిబంధనశౌర్య కమనీయసౌందర్య !
 సింధురావనధుర్య ! సృష్టికారణచర్య !
 పరమిత్రవిందైక వదనచాతక మేఘ !
 పరిపంధిబలదమన బాణజాలామోఘ !
 వేణునాదవినోద ! విజయనూపురపాద !
 బాణాసురోదగ్రబాహుహరణామోద !
 శ్రుతిచోరుఁడై నట్టి సోమకాసురుఁడై
 ప్రతిభమీఱు గృతులు బ్రహ్మాకిచ్చితిమిచి
 కూర్మావతారమై కొండమోచి సుధను
 కూర్మిసురలకునిచ్చి గొనబుమీఱినదంబు
 ఘనవరాహంబవై కనకాక్షువిడలిచి
 తనరఁగొనకొమ్మునను ధాత్రిదాల్చితిమిచి
 ఘననృసింహస్ఫూర్తి కనకకళ్యపుఁజేరి
 ఘనుఁడగు ప్రహ్లాదుఁ గరుణబోదితిమిరి
 వామనాకృతిబలిచె వసుధదానముగొనియు
 ఆమహేంద్రుని కొనగితతుల సత్కృపయియు
 పరశురామస్ఫూర్తి పార్థివావళిద్రుంచి
 ధరణిగళ్యపమునికి దానంబుగావించి
 శ్రీరామవై ఖరిని సీతఁగైకొనివేగ
 ఆరావణునిగూల్చి యవనినేలితిబాగ

బలరాముఁ డటుదైత్య భంజనం బొనరించి
 వలనొప్ప ధారుణి భారంబు వారించి
 బుద్ధావతారమున పురసతుల బోధించి
 సిద్ధబలరాక్షసుల శివునిచే గొట్టించి
 కలికినై హయమేధ కష్టయవనాధిపుల
 చలపట్టి విదళించి నిలిపితివి ధర్మమిల
 వదిరూపముల ధాత్రి భారంబు వారించి
 విదితవిక్రమధుర్య వినుతింతు కృపనించు
 పాహిరమాధీశ! భక్తజనమందార!
 పాహిమాం సర్వేశ! పాధోధి గంభీర!
 కరుణించి ననుబ్రోవు ఘననీలనిభగాత్ర!
 శరణాగతతాణ! శంకరప్రియమిత్ర!
 జేజే జగన్నాథ! జే జీవనోద్ధార!
 జేజే దయాసాండ్ర! సృష్టిచాలనధీర!

కం. అని యిట్లు ప్రస్తుతించిన
 జనపతి సత్పుత్రుఁజూచి జలరుహనేత్రుం
 డనియము డయ చిగిరింపఁగ
 మనమనలరఁగ నిట్టులనియె మనుజాధిపుతో.

కం. మెచ్చితి నీ సద్భక్తికి
 వచ్చెడ లచ్చియును పంటవలతియు నేనున్
 చెచ్చెర రథమెక్కించుక
 క్రచ్చెరదోడ్కొనుచు జనుఁడు గారవమెనఁగ.

గీ. వీర హేంబాళనృపతికి విశ్వచంద్యుఁ
 డానతిచ్చిన నీరీతిహర్ష మొదవ
 సకలపూజలుగావించి సంభ్రమమున

ధరణి విభుధులతోఁగూడి సరసవృత్తి
భోజనముచేసెనప్పుడా భూపనుతుఁడు॥

332

తడనంతరంబున కనకరత్న శుద్ధజాంబూనదస్నిగ్ధంబును గరుడకేత
నాలంకృతంబును మణిమయఘంటికా కింకిణీ విరాజితంబగు దివ్య
స్యందనంబునిల్పి హర్షపులకితగాత్రుండగుచు పునఃపునర్వందనంబు
లాచరించి దివ్యమంగళవిగ్రహులగు శ్రీమహాలక్ష్మీవసుంధరా
మణీసమేతుండగు నద్దేవతా సార్వభౌము నయ్యాదికేశపు ననంత
కల్యాణగుణనిధి నెత్తుకొని తెచ్చి తద్దివ్యరథంబుపై నిడియె నయ్య
వసరమున,

కం. మొరసెను సురదుందుబులును

కురిసెను మందారవివిధ కుసుమ సువృష్టుల్

మొరసెను సురకాంతాజన

సరసోద్యద్గానలాస్య సంపదలెలమిన్.

33౯

ఉ. వారనితంచిసీమణుల వారిలెమర్దశదిఁధిమిద్ధిమ
స్ఫారరవంబు తాళములు పాదయుగస్ఫుట నూపురధ్వనుల్
వారకమోయ భావరసవైభవ సంపదలుల్లసిల్ల నం
భోరుహనేత్రుమోలపటు మోహనలీలల నాడిరెంతయున్ 3౪౦

గీ. వందిమాగధ సంస్తుతుల్ గ్రందుకొనియె

వేణువీణారవంబులు విమలతూర్య

భేరిభాంకృతులెంతయు భోరుసెలఁగె

శంఖకాహళ నినదముల్ సాందమయ్యె.

3౪౧

నీ. కనకకంఠణర్పుణత్కారంబు లెసగంగ

చామరయుగళంబు భామలిడఁగ

ప్రాలంబమాక్తిక ప్రకట సుచ్చత్రంబు
జిగిగబ్బిగుబ్బల మగువబట్ట

ఆలవట్టంబులు బాలాలలామంబు

లొయ్యారముగఁదాల్చ నుబ్బుమిగుల
తాంబూలపేటియు తరుణియొక్క తెబూన

కాళాంజయొక పుష్పగంధిదాల్చ

గీ. వారకంజాక్షులాడుంగ వందిజనులు

ప్రస్తుతింపంగ ముందర పార్థివుండు

బంగరపుబెత్తుకొని బరాబరులు సేయ

ప్రభలువిలసెల్ల కేశపుపయన మపుడు.

389

ఇట్ల తులమహాత్సవంబున దేవతాసార్వభౌము ప్రయాణం బతి
రమ్యంబై పంతుమీర గండ్లశైలావతరణంబుసేసి పుణ్యవాహిని
యగు నగ్గండకి నదీతీర దేశంబున నద్వివ్యరథంబునిల్చి యద్దేవతా
ధ్యక్షుం బంచామృతాభిషేక పూర్వంబుగా మంగళస్నానంబు
గావించి మృదులదుకూలంబున నమ్మేనితడులొత్తి పీతాంబరంబు
గట్టించి యుత్తరీయంబుల సవరించి కాంచనయజ్ఞోపవీతంబులు
వైచి హరిచందనంబులలఁది నిటలఫలకంబున కస్తూరి తిలకంబు
దిద్ది మందారాది కుసుమదామంబులు తులసీవనమాలికలు నివే
దించి మణిమయాభరణంబుల సర్వాంగంబుల నలంకరించి సాం
బ్రాణిధూపంబును నీరాజనంబులొసంగి వ్రడసోపేతంబులగు
నైవేద్యంబులు సమర్పించి కర్పూరమిళిత తాంబూలంబులు మున్నగు
ఋషోపచారంబులఁ బూజించి తానును పరమభాగవతోత్తమ
భూసుపర్వసహస్ర సమేతంబుగా నుపముక్తాహుఁడై సాంచరా
త్రాగమోక్తక్రమమున స్తోత్రంబును వందిమాగధ జనకై వారంబు

లునువారనితంబనీనృత్యగీతవినోదంబులనాపవలునురాత్రియుగడిపి
ప్రభాతంబునఁ గృతస్నానుండై తాదృక్ప్రకారంబున నయ్యాది
కేశవుఁబూజించి వండన సహస్రంబులాచరించి ప్రయాణోన్ముఖుం
డయ్యె. తదవసరంబున తద్గిరిపాలకులైన రాజభృత్యులేతెంచి
వినయపూర్వకంబుగా వీరహేంబాళ భూపాలునింగాంచి శిరస్సా
స్టాంగ దండనమస్కారంబు లాచరించి వేడుకొన్నవారలంజూచి
మీరేనిమిత్తంబున నిట్లుచేసితిరి వెరువక లెమ్మని యభయం
బొసంగినవారునులేచి భయకంపితగాత్రులగుచు హస్తంబులు
ముకుళించి ఫాలఫలకంబులఁజేర్చి గద్గడకంతులగుచు నిట్లు విన్న
వించిరి.

శ్రీ. విన్నపంబవధారు విజయరమాధార !

వీరహేంబాళ విస్ఫారతేజ !

ఈపట్టణంబేలు భూపాలుఁడత్యుగ్ర

శాసనుండచ్యుత చరణకమల

సేవానురక్తుండు శిష్టజనప్రియుం

డతుల విక్రమశాలితతయశోధి

వీరసేనుండనవెలయును మద్విభుం

డతని యనుమతిపై నంబుజాక్షు

శ్రీ. తోయదశ్యాము నచ్యుతుఁ దోడుకొనుచు

జనుఁడు; నటుసేయకున్నమా జనవిభుండు

చంపుతమ్మండఱిని, గాన సడయహృదయ !

దీనులగుమమ్ము గావుము మానవేంద్ర !

౩౪౪

శ్రీ. అనుచు ప్రార్థించు దీనజనాళిఁజూచి

వారి కభయంబొసంగె నపారకరుణ

మంత్రవరులను వీక్షించి మనుజవిభుఁడు

దీనికెద్దియుపాయంబు తెల్పుఁడనిన.

387

అమ్మంత్రవరులు తమలో మంత్రాలోచనంబుసేసి దేవా! మనమేగి
యతని కెఱిగించి తదాదేశంబున శ్రీగుక్మిణీధవుండగు కేశవుం
దోడ్కొని చనుటయే యుక్తంబని విన్నవించిన హర్షించి సకల
బలంబులను బ్రాహ్మణోత్తములను అర్చకులగు వైష్ణవోత్తము
లను నొక్కమంత్రవరుని శ్రీరమణీరమణు సేవార్థమునిలిపి తాను
కతివయజనంబులను దోడ్కొని మంత్రవరసహితుండగుచు రథా
రోహణంబుచేసి తూర్వరవంబులు మొరయ నా రాజనగరంబు
నకు జని తత్త్వాంతంబున నయనాభిరామంబగు విమలోద్ధ్యానం
బునవిడిసి బహువిధోపాయంబులొనరించి మంత్రులంబనిపిన నవ్వీర
సేను దర్శనంబు దుర్లుభంబైన నొక్కమాసంబు వేదియుండి
చింతాక్రాంతుడై యామనుజపతినండనుడు వెరవువిచారించుచుండ
ఇకనిట వీరసేనభూపాలుండును దినదినంబును గారుత్మత మణి
మయపాత్ర సహస్రంబుల వడ్రపోపేతంబులగు భక్త్యభోజ్యలేహ్య
చోష్యప్రముఖాన్నంబులు నింపి భాస్కరునకుంబంపి మార్తాండుం
డనుభవించినపిమ్మట తద్భుక్తపాత్రలు మగిడివచ్చిన తద్భుక్త
పాత్ర శేషాన్నంబులు పుత్రకళత్రసహితం బయదినంబు ననుభవింపు
చుండుటయ పరమవ్రతంబుగా ప్రవర్తిల్లుచుండు. ఇట్లు సూర్య
సంతర్పణ మవిఘ్నముగా సాగుచుండ నొక్కనాడు. 388

ఉ. భానునిగూర్చి భూమిపతి బంగరుపాత్రలవడ్రసాన్నముల్
పూనినభక్తిఁబంపిన నభోముఖవీధి జనంగజూచి భూ
జానుతుండు లోనఁగడు సుధమమౌఘఁగ మంత్రవర్యుతో
తాననెచిత్ర మివ్వధము తధ్యమెఱుంగఁగఁబంపు భృత్యులన్.

గీ. అని నియోగింప భృత్యుల ననిపె మంత్ర
వార లటఁ కేగి తద్విధవ ర్తమాన
మరసి చను దెంచి చెప్పిన ధరణివిభుఁడు
సచివవరుతో విచారించి సంతసించి. 335

పల్లెరంబులు మగిడి వచ్చునంతకు కాచియుండి యయ్యవసరంబున
అవి మగిడి వచ్చుటం జూచి యవ్వీర హేంబాళుండును శుచిర్భూ
తుండై నిలుచుండి కరకమలంబులు ముకుళించి భాన్కరునకు నమ
స్కరించి మజ్జనకుండగు పుణ్యశీలుండు ధర్మవరుండేనియు శ్రీరమా
రమణీ రమణచరణకమల ధ్యానవరుండేనియు మజ్జనయిత్రియగు
సుప్రభావధూరత్నంబు పరమపతివ్రతాలలామంజేనియు ఏనును
మాతాపితృభక్తుండనై తినేనియు నయ్యాది కేశవస్వామి పాదపద్మ
రతుండనై తినేనియు నప్పల్చేరంబులు దివంబుననే నిలిదియుండు
గావుత మసియను పుడమికి దిగినేనియు వీనికి శ్రీజృష్ణచరణార
విందంబులాన యని యానఁబెట్టిన నవియు సంతరిక్షంబున నిలిది
కదలకుండిన తత్పట్టణాధీశ్వరుండగు వీరసేనుం డతి విస్మితుం
డగుచు నమాత్యుల రావించి నేడు పాత్ర లంతరిక్షంబున నిలిది
రాకయుండుట కేమికారణం బని యడుగుటయును వారలు చిర్ది
తించి యద్ధరణివిభునితో మన నగరోద్ధానమున విడిసిన రాజ
కుమారుని మహిమయే దీనికి హేతువు. కావున నాతనిం బ్రార్థిం
చిన తత్కరుణావిశేషంబున పూర్వప్రకారంబున పాత్రలువచ్చు
నని విన్నవించిరి. అతండు శుచిర్భూతుండై భయభక్తి తాత్ప
ర్యంబుల రాజకుమారునికి వండనసహస్రంబు లొసరించి నిటలా
లటఘటితాంజలిపుటంబుగాఁ బ్రార్థించి గంధసింధురాశ్వకాంచన
సహస్రంబులును మణిఖడితభూషణమాక్తి కాహారంబులును విమ
లాశుకంబులును చండనాగరు కర్పూర మృగమదాది పరిమళ

ద్రవ్యంబులును విలాసవతులైన యువతినహసంబులును నొసంగి
 ఓరాజకుమారా! షష్ఠరమాత్ముండగు శ్రీరమాధవుఁ గేశవుఁ
 దోడ్కొని చనుటకు నీ కధికార మిచ్చుచున్నాను. ఈపల్లెరములు
 భూమిపై దిగుట కనుజ్ఞనీయునున రాకుమారుఁడును వల్లెయని
 నూర్యభగవాను నారాధించె. అంత నవి యెప్పటియట్లు రాజ
 భవనమున నవతరించె. అమ్మహిసాలుచేత పూజతుండై తపా
 మంత్రణంబు పడసి యాతని పట్టణంబునకుఁ జని వీరహెంబా
 శుండు మగిడి కేశవు సన్నిధి కేతెంచి యధావిధి పూర్వప్రకారం
 బునఁ బూజించి వందనంబు లాచరించి మహాత్మ్యవంబున తత్త
 రంగిణి నుత్తరించి ప్రతిప్రయాణమునను పూర్వోక్తమార్గంబునఁ
 బూజించుచు పుణ్యధునీనివహంబులును శైలారణ్యపట్టణజానప
 దాది నానాప్రదేశంబు లతిక్రమించి వచ్చి నిజపితృరాజధానియగు
 మాయాపురంబునకు యోజనమాత్రంబు శ్రీమహాలక్ష్మీవసుం
 ధరావధూన మేతుండగు నమ్మహాత్ము నయ్యాది కేశవుఁ బురనీమ
 నతిరమణీయుమగు నొక ప్రదేశంబున విడియించి పుజావిధానంబు
 లొనరించి తనతండ్రియగు పుణ్యశీలునకు శేఖవాసె నదియెట్లనిన

ఉ. శ్రీమతు మేరుధీరునకు సింధుగభీరున కాశ్రితౌఘ చిం
 తామణి కింది రేశపక్షతామరసద్వయమ త్తభృంగ సు
 త్రామున కిద్ధశాత్రవ విదారణ విక్రమ శౌర్యసాహసా
 ద్దామ యశోవిశాలునకు ధర్మనిదానుకు పుణ్యశీలుకున్. 370

గీ. నీకు పడసేవకుఁడను నే నీకు నుతుఁడ

వీర హెంబాశుఁడను పాఁడ వినయ మెరుగఁ

జెలఁగి వందనశతములు చేసి ముడియు

విన్నవింపెడ నది మీరు నివగవలయు.

కం. మీయానతిఁ దలమోయుచు

శ్రీయుతుఁ గేశవునిఁ గృష్ణుఁ జిత్తజనకున్

తోయజనిభ సద్గాత్రుని

నో యననీనాథ! తెచ్చియుందితి నీమన్.

3719

ఉ. శ్రీరమణీకుచాచలవశీకర చారుమయూరమూర్తికిన్

వారిధిమేఖలావదన వారిజబంభరచక్రవర్తికిన్

సారసపత్త్రనేత్రునకు సాంద్రఘనాఘనచారుగాత్రుకున్

మీరెదురేగు దేవలయు మించిన భక్తిరసంబు జొబ్బిలన్. 3723

మ. అనుచున్ వ్రాసినపుత్త్రలేఖ నృపు దుద్యుక్తోదహృత్పద్ముఁడై

తనలోనన్పరియించి మంత్రజనులన్ దాక్షిణ్యుఁడై చూచి నా

తనయుండేగి సరోరుహాక్షు జగదాధ్యక్షున్ రమానాథు స

ద్ధననీలాంబుడగాత్రుఁ జేశవుని భక్తతాణుఁ దోడైచ్చఁగా.

కం. అని చెప్పిన నామంత్రులు

జనితానందమును బొంది జననాయక! నీ

తనయుఁడు ఘనుఁడైనందున

జని శేశవుఁ దోడి తెచ్చి సంతసమయ్యెన్.

3724

ఉ. ధన్యులమైతి మంతయును ధారుణికాంతసుధామయాఖ రా

జన్యకిరీట సంఘటిత చారుపదాంబుజ! పుణ్యశీల! నీ

కన్యన్మపాలురీడె లలితాంబుడగాత్రు రమాకళత్రు స

న్మాన్యవిభూతితోడ మధుమర్దనుశౌరి నమర్కొనందగున్. 3725

ఉ. మంగళతూర్యఘోషములు మత్తగజోద్ధత బృంహీతధ్వనుల్

రంగగువాజి హేమలును రమ్యరథోత్కట నేమినాదముల్

పొంగువదాతినంఘముల బొబ్బలు భీషణ భేరిభాంకృతుల్
సంగతిమించభూభుజుఁడు సామజరాజము నెక్కి వేడ్కతో. 342

మ. ధవళచ్చత్రము చామరద్వయ సముద్యద్రత్నదీప్తావళుల్
తవణింపుందగు వారకామినులు నాట్యంబాడ గానంబులు
త్సవమొప్పన్ వరగాయనీజనులు భాస్వత్ప్రేమతోఁబాడ మా
ధవునిన్ డాయఁగ నేఁగుదెంచె వసుధాధ్యక్షుండు సమ్మాదియై.

కం. పూజా ద్రవ్యంబులు గొని
రాజపురోహితులు విప్రరాజియు బంధుల్
రాజీవాత్ము నెదుర్కొన
రాజవరేణ్యుండు వచ్చె రంజిలుభక్తిన్.

344

కం. ఎదురేఁగుదెంచి నరపతి
సడమలసద్భక్తి నెలయుఁ జయ్యనశ్రీశున్
సడయాత్ము నాదికేశవు
పడపద్మంబులకు మ్రొక్కి పరమప్రీతిన్.

345

ఇట్లు శిరస్సాంఘ్టాంగదండనమస్కారపహస్రంబు లాచరించి కరకమల
యుగళంబు ముకుళించి నిటలతటంబున ఘటియించి సుస్వరంబున
నిట్లని ప్రస్తుతించె.

346

ఉ. నిష్కళనీరదాంగహరి నీరజలోచన దైత్యవాహినీ
శుష్కతరాటవీదహన సూరిజనస్తుత వారిజామనః
పుష్కరపత్రిహంస మునిపూజితపాదసరోజయుగ్మ నా
దుష్కృతమెల్లబాపి దయదూకొనబ్రోవుము చెన్న కేశవా! 347

చ. ఘననిభగాత్ర! కృష్ణ! మురఘస్మర! మాధవ! శౌరి! దేవకి
తనయ! గీర్తిద్రజావినుత! తామరసేతుఁ! వాసుదేవ! స

జననత! వార్ధిజారమణ! శార్జిశరాసన శంఖచక్ర సా
ధన! నిను సంస్తుతింతు నను ధన్యునిఁజేయగదయ్య కేశవా! 3౬౩

ఇట్లనేకవిధంబులం బ్రస్తుతించి యవ్వుణ్యశీలనృపాలుండు పరమవైష్ణవ
సంఘంబుచేత షోడశోపచారంబులఁ బూజసేయించి వారును
దానును నీరాజనంబులిచ్చి మంత్రపుష్పంబులు నివేదించి శిరస్సా
ష్టాంగ దండనమస్కారంబు లాచరించి యప్పరమాత్ము నిందిరా
వసుంధరా సమేతంబుగా శుభముహూర్తంబున పురప్రవేశంబు
చేయించి వివిధసత్కారంబులు విధ్యుక్తప్రకారంబున నాచరించి
యప్పరము పరంధాము జగద్భర్తయగు నయ్యాదికేశపు కాం
చనమణిమయహర్యాభ్యంతరంబున గర్భగృహంబున శుద్ధజాం
బూనడ భద్రసింహాసనంబునఁ బ్రతిష్ఠసేసి నానావిధపూజ లధికా
నందంబున గావించి పునర్వందన సహస్రంబు లాచరించి నిత్య
పూజావిధానంబు లాచరింప పరమభాగవతోత్తముల నియమించి
మరభితైలంబుల దీపారాధనంబు లొనరించియ నైవేద్యాది
సమస్తపూజావిధానంబులకు ననేక మనోహరద్రవ్యంబులు సమ
ర్పించి యవ్వుణ్యశీల నృపాధ్యక్షుండు కృతార్థుండయ్యెనని ధర్మ
నందనునకు నారదుండు చెప్పిన విధంబున శౌనకాదిమహామును
లకు నూతుం డెఱింగించెనని

చ. పరద! ముకుంద! కృష్ణ! యదువంశపయోనిధిచంద్ర! రుక్మిణీ
గురుకుచనవ్యవద్మ పటుకోరకయుగ్మ నటద్విరేఫ! భా
స్కరశతకోటితేజ! నవసారనవ త్రివిశాలనేత్ర! వి
స్ఫురితచిదార్మ! విశ్వమయశోభిత! శాశ్వత! శ్రీశ! కేశవా! 3౬౪

శం. శరణాగత జీవావన

శరుణామృతపూర్ణహృదయ కాస్తుభరత్నా

భరణా! యదుకులభూషణ

చిరగంగాపురనివేశ శ్రీరమణీశా !

366

మాలిని. జగదవన విలాసా! సాధుహృత్పద్మవాసా !

నిగమవినుతపాదా! నిర్మలానందమోదా!

త్రిగుణరహితచిత్రా! దేవకీ దేవిపుత్త్రా!

ఖగకులవరవాహు! కమ్రమేఘాభిదేహా!

367

గద్య

ఇది శ్రీహరి గురుపాదపంకేరుహ ధ్యానానందచరిత్ర సరస సంగీత

సాహిత్య కవిత్వ రచనా విచిత్ర తిరుమంత్రద్వయ నిత్యాను

సంధాన కాశలహృదయ సాందర్యగాత్ర ప్రోల్వాల

గోత్రవచిత్ర కోనమదేవీకళత్ర మోటవాడవంశ

వారాశిజనిత కైరవమిత్ర బుధబంధుసుకవిజన

స్తోత్ర రెడ్డి పర్వతరెడ్డిపాత్ర రంగారెడ్డి

పుత్ర మల్లారెడ్డిదేశాయి ప్రణీతంబైన

గంగాపురీమాహాత్మ్యప్రబంధంబు

నందు తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

శ్రీ కేశవస్వామినేనమః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

గంగాపుర వ్రాహ్మత్యము

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీరుక్మిణీ ముఖేందు

స్ఫారస్మితచంద్రికై కపాన విలాసా

దార చకోర సముజ్జ్వల

శ్రీరమ్యా యన్న రాయ శిష్టవిధేయా!

319

దేవా! విననవధరింపు మాతయవాతి కథాన్యత్రాంతం బెట్లయ్యె నని
శౌనకాదిమహామునులకు సకలపురాణేతిహాస కథాకథనశ్రేముషీ
సమేతుండగు నూతుం డిట్లనియె,

అట్లు శతానందనందనుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె,

320

ఆ. పరుసవేది లింగ పటిమను తత్త్వేత్ర

నికటపూర్వదిశను ప్రకటమగుచు

దేవసేనతటిని తీరంబునను నిల్చె

మాహిత తాళవన సమగ్రసీమ,

321

ఆ. వెలసె నినుము మోప వేగ బంగారమై

కరము ధరణి మెఱయు కతనఁజేసి

పరుసవేది లింగ పటిమశోభిల్లుట

తద్యధే కవిభవ హృద్యమనఘ!

322

కం. ఆమాయాపుర వసమున

రామారత్నములు విమలరాజీవాక్షుల్
గోమలగాత్రలు యాదవ
శ్రీమహితకులాధ్య లతుల సితకరవదనల్.

329

క. కిక్కిరియు గుబ్బచన్నులు

తొక్కుక నిలువంగవచ్చు తోరపుపిరుదుల్
చొక్కపు తుమ్మెదగుంపుల
నిక్కగు కచభరము లమృత నికరాధరముల్.

323

చ. పలుద మెఱుంగుగుబ్బలును వాలికచూపులు ముద్దుచెక్కు లిం
పలరెడి మండహాసలలితాధరబింబము లొప్పు కొప్పు లు
జ్వలవరదిందుమండల లసద్వదనల్ మృగరాజమధ్యలా
చెలువలరూపవిభ్రమ విశేషవిలాసము లెన్న శక్యమే.

338

ఆ లలితాంగు లింగె మతంగెమలను నామంబుల ప్రవర్తిల్లుచుందు
రని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె.

324

గీ. వారలిద్దఱు సోదరుల్ వైభవమున

మందలకుఁబోయి బాలు సమగ్రలీలఁ
దెచ్చుచుందురు నిత్యంబు పెచ్చుపెరుగు
యవ్వనారంభగర్వముల్ నివ్వటిల్ల.

325

చ. శివుఁడొకనాఁడు కేశవుని శ్రీచరణాబ్జము లర్థిగొల్వ ను
త్సవమున వచ్చి మ్రొక్కియునుదా త్రతఁగ్రమ్మర నేగుదెంచుచోఁ
గవగొననందు గొల్లనవకంజదళాక్షులఁబాచి నంత న
య్యవతుల రూపవిభ్రమ సముజ్జ్వలకాంతుల క్కాత్మమెచ్చుచున్

గీ. చూచి వెరగంద నంతలొ నూనశరుఁడు

మోహనాస్త్రంబు లురువడి ముంచి హరుని

మోహపరవశుఁడైన సాహసమున

హెచ్చు తనతొంటి పగఁ దీర్చె పెచ్చు పెరిగి:

325

ఇట్లు మన్మథాయ త్త చిత్తుండగుచు నమ్మహాదేవుండు తనచిత్తం
బున నాగొల్లపల్ల వాధరల యల్లంబులు పల్లవింపజేయు నుపా
యంబు చింతించి యాచిత్తజారాతి తదవసరంబున.

నీ. మిసమిసల్ దైవాలు మేనకప్పురబూది

ఘమ్మనువాసనల్ గ్రుమ్మరింప

భసిత త్రిపుండ్రంబు ఫాలభాగంబున

కేదారకడయముల్ కెంపులీన

పట్టిసల్లాణంబు పైమించుగోణము

రుద్రాక్ష పోగులు రుచులెసంగ

వసణియణనుబెత్తు భసితంబుభస్త్రిక

కెంగేల నెంతయు రంకుమీఱ

ముద్దుమొగమునఁ జిలునవ్వు ములకలెత్త

తళుకు పావాలు పడములగుల్కరింప

మిండజంగమ వేషంబు మెండుకొనఁగ

సతులముండఱఁ గనుపట్టె శంభుఁడపుడు.

350

గీ. పాలకడవలు దించి యా పద్మముఖులు

మాయజంగంబునకు మ్రొక్క శ్రేయమవుడు

కలుగనిమ్మని దీవించి కొఁగిలించి

పొలుపుమీఱ విభూతిని బొట్టు పెట్టి

351

శం. ముసిముసినవ్వులు కన్నుల

మిసమిసలను జూచి శివుని మీనేక్షణ లిం

శ్రీకృష్ణ దేవరాయాంధ్ర బాహునిలయము

సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్. 1.

పెసగఁగ మోహతురుగా

వెసఁజేసిన జంగమనియె విరహార్తిదగన్.

359

సీ. పయ్యెదలోఁ జక్రవాకపక్షుల నేల

దాచినారలో; కావు తమ్ముమొలలు

అట్టైన మాకిడుఁ డభవు పూజార్థంబు;

కావవి కాంచనకలశయుగము

అభిషేక మొనరింపనౌ బిందెలిండన

నవికావు పూగుత్తు లరసిచూడ

తెండు పూగుత్తులు దేవతార్చనకన

నీరాదు మన్నఘఁజేలు వనము

లనుచు గర్భోక్తులీరీతి నాడ నగుచు

తగునె కన్యకలిటు కల్ల మిగులఁ బలుక

ననిన నేమంటిమని కొంటెదనమునూప

చిగురువిల్తుని వాగురి శివుఁడు వడియె.

353

వారును తదీయ సౌందర్యలావణ్యనిలాసంబుల కోటుపడి భానాదుల

ప్రభావంబునఁ దమ చిత్తమ్ము నెఱింగింప నా గొల్లపూఁబోలుల

యనురాగం బెఱింగి సంతోషితస్వాంతుండగుచు నసమనేత్రుఁడు

వారితో నసమశరసమరవిహారంబుల లీలం దేలి యక్కపటిమిండ

జగంబు వారల కిట్లనియె.

354

గీ. నను శంభుండ మీకెద్ది యిష్టమిపుడు

వేడు డిచ్చెదనన వారు వింత నవ్వి

యీవు శంభుండవగుటకు నెద్ది గురుతు

నిన్ను నమ్మగ నేరము నిక్కువముగ.

355

చ. అనవిని శంకరుండనియె నాదర మొప్పఁగ నింతులార నే
నొనరఁగ నిమ్మహానది సముజ్జ్వలతీరవిశాలసీమ శో
భనఘనతాళకావనవిభాసిత భూతలమందు వేడ్కతో
వినుఁ డటనుందునే పరుస వేది యనందగు లింగమూర్తిన్. 351

గీ. పండె మీపున్నెమిక మీరు పాలుపెరుగు
లమ్మఁ బనిలేదు నామాట నమ్మి వేగ
రండు మీవారు మీరును రయము మిగుల
ననుచుబల్కి తిరోహితుండయ్యె శివుఁడు. 352

అంతట నా యాదవ మహిళాశిరోరత్నంబు లానందంబునుం బొంది
పాలకడవలెత్తుకొని యతి త్వరితగమనంబున 353

ఉ. గొల్లకుమారికామణులు గొబ్బున నిండకు నేగుఁ డేరఁగా
పుల్లసరోజలోచనలఁ బోలఁగఁజూచి రతిశ్రమంబు సం
ధిల్లుటెరింగి కూతుల విదేమియటన్నను సిగ్గుతోడ నా
తల్లికి విన్నవించిరి ముదంబు మదిన్ చిగురొత్తుచుండగన్. 354

ఉ. ఆవనితాలలామ లపుడాత్మను శంకయొకింత లేక సం
భావనమీరఁ దమ్మునట భర్గుఁడు నంచన మాయజంగమై
భావజుకేళి దేల్చిదయబల్కిన యట్టిసుహాస్యపద్ధతుల్
శ్రీవేలయంగఁ జెప్పినను చిత్తమూరంజలు తల్లియత్తరిన్. 355

క. మగనికి సుతులకు గోడలి
మగువలకవ్విధముఁజెప్పి మానిని యపుడా
మృగశాఖాయత నేత్రల
మిగులను వన్నెలుగఁ జేయుమించిన కూర్మిన్. 356

సీ. సంవంగినూనెను సొంపుగాఁ దలలంటి

కన్నూరి నలుగిడి గారవమున

శ్రీగంధపటిలిక ప్రేమతో తగఁబెట్టి

జలకముల్ సేయించి వలనుమిగుల

జలుగుటవ్వలువచే చెలగిమైతడులొత్తి

నెరులు ఝాడించి వన్నియదలిర్ప

చీనాంబరంబులు చిత్రకంచు కములు

కట్టగఁచి ప్రాకటముమీఱ

మలయజము మేననలఁది సన్నహితపుష్ప

వితతి తురుమునందురిమియు విమలరత్న

భర్మమయభూషణశ్రేణి ప్రభలుమిగుల

తిలకమును దీర్చి మోమునఁ దళుకులొలుక.

3౯౨

ఈరీతి సర్వాంగాలంకృతులం జేసి సమీచీనాన్నపానంబుల సంతృ

ప్థలంజేసి కర్పూరమిళిత తాంబూలంబు లొసంగి గారవించి

తామును మృష్టాన్నపానంబుల సంతృప్తులై తద్దివఁబును రాత్రియు

నడపి మరునాడు ఉషఃకాలంబున పునఃపునర్విభూషణంబు చాల్చి

తను తల్లిదండ్రులను సోదరులను గూడి తదాదిష్టక్షేత్రంబునకున్

జని తాళియవనమధ్యంబున దేవసేనాతరంగిణీతీర దేశంబున దివ్య

తేజోవిరాజమానుండగు పరుసవేదిలింగంబునుం బొడగాంచి

యద్భుతరసానందనిర్మగ్ను లగుచు తద్దివ్యమూర్తినిఁ జేరంజని

శిరస్సొప్పొంగదండనమస్కారంబు లాచదించి తాము దెచ్చిన

లోహపాత్రంబు లద్దేవదేవుని లింగాంగసంగతంబు సేయుటయు

తత్త్వంబు

3౯౩

౪. బంగరుగినెల్లె మిక్కిలి

రంగులు వెదఁజల్లఁజూచి రంజలియినుముల్

సంగతిమోపిన నవియును

చెంగట పసపైనఁజూచి చెలఁగుచుభక్తిన్

3౯౪

క. వందనశతములుసేసిన

కండర్పవిరోధినగుచు కన్నెలకనియెన్

దెండంబలరఁగ మీరా

నండంబువ నుండుడింక నాతోనిచటన్

3౯౫

గీ. నిత్యమునువేడ్కమీరును నెమ్మిమిగులఁ

లీలఁగేళులదేలుడు శ్రీతెసంగు

నిలను మీపేరునిలువఁగా నిరవుగలుగు

దేవళముగట్టు డిచ్చోట దివ్యసరణి

లనిన నాపల్లవాధరలు వల్లెయని శిల్పులరావించి కట్టంబులొసంగి

వలయు నుపకరణంబులిచ్చి వీడ్కోల్పినవారును తదవసరంబున

కాంచిన ప్రాణరగోపురాట్టాలక కుడ్యకవాట దేహళీవలభివిటంక

స్తాంభాభిరామంబుగా దేవళంబును విరచించిరెట్లనిన. 3౯౬

ఉ. స్నాటిక మధ్యరంగమును పాకవిరోధి శిలావితర్దులున్

హాటకరత్న పద్మపటుహర్య్యచయంబులు పచ్చరచ్చలున్

నీటగుపద్మరాగమణి నిర్మలకుంభవిరాజితంబుగాఁ

బాటిలగట్టిరెంతయును భర్గునకుండగు దేవళంబొగిన్

క. శైవాచార సమగుల

పావనచారిత్తులైన బ్రాహ్మణవరులన్

భావజహరణసుపూజా

ధీవిభవులనిల్పిరవుడు తెరవలు భక్తిన్.

3౯౭

గీ. శంకరార్చన విధులకు సాంద్రవస్తు

సంఘమొడఁగూర్చి మృగమదచందనాది

వివిధపరిమళ ద్రవ్యముల్ విరులశయ్య

సతులొసంగిరి భక్తుల స్వాంతమరల.

౪౦౦

కం. కనకాంబర మణిభూషణ

ఘనవాహన నృత్యగీత గాంధర్వకళా

జనితోజ్జ్వల వారస్త్రీ

జనముల నియమించిరపుడు చంద్రనిభాస్వల్.

రం.

అంత తద్వృత్తాంతంబంతయు సపుత్రుండగు పుణశీలధరాధ్యక్షు డాక
ర్ణించి తత్క్షణంబున పూజాద్రవ్యంబులు సమగ్రంబులగు నినుప
ముద్దలు వట్టిచుకొని పురోహితబ్రాహ్మణామాత్య సకలసేనా
పరివృతుండగుచు కవిగాయక వందిమాగధ బృందస్తుతులు
వారనితంబినీమణుల నృత్యగీతవిలాసంబులు రంజల్ల మహాత్మ
వంబున నేతెంచి శిరస్సాష్టాంగదండనమస్కారంబు లాచరించి
షోడశోపచారంబులం బూజించి నృత్యగీతాది విద్యావిరోదంబుల
కొంతప్రొద్దుపుచ్చి గిరిజామనోహరుని సేవించి తాము తెచ్చిన
యముఃపిండంబులు దేవతాధ్యక్షు మోసినమాత్రన శుద్ధసువర్ణంబు
లగుటకు పరమాద్భుత హర్షాశుపులకితగాత్రుం డగుచు
పునఃపునర్వందనసహస్రంబు లాచరించి తద్ద్రవ్యంబులు సమస్తం
బును విద్యజ్ఞనకవిగాయక వందిమాగధ వారకంజేక్షణ నివహం
బుల కొసంగి కృతార్థుండగుచు నిజమందిరంబున కేతెంచి సుఖ
విహారంబుల రాజ్యపరిపాలనంబు సేయుచుండెనని చెప్పిన నారడ
మునీంద్రునకు నక్కురువరేణ్యుండు సవినయమ్మున మహాత్మా!
అమ్మహాదేవుండు గొల్లలబృతలఁగూడి యేలీలఁ గేళివిలాసం
బునం బ్రవర్తిల్లె నానతిమ్మనిన నమ్మహానుభావుం డిట్లనియె.

చ. వనజళాక్షు లిందుధరు వాశ్చర కేతన కేళిఁ దేల్చుచో

మనమున సంతసిల్లి పురమర్దనుఁ డింతులఁ జూచి యిట్లనెన్

గొనకొని మీ సునామముల గొల్లెతగుళ్ళనగట్టి లింగకో

ట్లానరఁ బ్రతిష్ఠసేయుఁ డటు లుర్విఁ బ్రసిద్ధియుఁగీర్తిమీకగున్.

చ. అని హఠఁ దానతిచ్చిన నవాంబుజప త్త్రవిశాలలోచనల్
కొనకొని జాతిగీర్తిగన గొల్లెత గుళ్ళటుకట్టి యిందులోఁ
బనివడి శంభులింగముల భక్తి బ్రతిష్ఠలొనర్చి పూజలుం
డనర శివాగమప్రకటధన్యుల విప్రుల నిల్పి రెంతయున్. రంర

ఉ. నిచ్చలు వేడ్కవచ్చి నవనీరజగంధులు చంద్రహాళితోఁ
గచ్చర కేతనాజి సధికప్రమదంబునఁ గొంత వింతలన్
జెచ్చర వేడ్క సల్పెడి విచిత్రము మెచ్చి కవర్దివారికిన్
నిచ్చలుగోరు రత్నమయ నిర్మల వస్తు లొసంగె సత్కృపన్.

అని చెప్పిన ధర్మనందనుం డమ్మునీంద్రున కిట్లను మహాత్మా! అప్సర్యా
శీలుం డెవ్వధంబున వసుంధరా పరిపాలనం బొనరించె. త త్తనూ
భవు లేయేవిధంబున రాజ్యమేలి రారీతి వివరింపుడని వినయం
బునఁ బార్థించిన రంర

చ. అన విని నారదుం డనియె నబ్ధిసుతాహ్వానయేశు సత్కృపన్
డనరిన పుణ్యశీల నరనాయకుఁ డాతని కూర్మిపుత్రులన్
సనయత బెండ్లిసేయఁగను చందనగంధిని సుప్రభాంగనన్
గొనకొని మాటలాడుతటిఁ గుంతలకాధిపు డప్పుడెంతయున్.

కేం. తన ముద్దుకూతుఁ డమ్ముని
తనయామణి నింపు మిగులఁ దగఁ బెండ్లిండున్
సనయతఁ జేయఁగఁడలఁచుచు
ననుసంభవుఁ జూచి పల్కె హర్షంబెసఁగన్. రంర

చిను వీరసేన నాయనుఁగు కూతులగు వద్మావతిని నీకుమారరత్నం
బగు మదనరేఖాలలామను మన సుప్రభానందనులగు వీరహేం
బాళ భువనైకమల్లులకు నిచ్చుట యుక్తంబనిన నతండును వినయ
వినమితో త్తమాంగుడగుచు మీ రానతిచ్చిన చందంబునఁ జేయ
నవధరింపుండని విన్నవించిన తద్వచనంబు లాకర్ణించి పరమ
హర్షోత్కర్షంబున పురోహితపురస్కరంబుగా నా నరపుంగవులఁ

బిలిపించి సత్కారంబులం బూజసేసి యప్పుణ్యశీలనృపాలు పేర
లిఖితంబువాసె డని యెట్లనినన్

రం

సీ. శ్రీమన్మహారాజ సింధు శిరోరత్న

పుణ్యశీలనృపాల భూరిశౌర్య

శత్రుజయుండ మీ చరణసేవకుడను

దండనమస్కృతుల్ తగనొనర్చి

విన్నపం బవధారు వీరాధివీర శ్రీ

వీర హెంబాళ పృథ్వీశ్వరునకు

నాముద్దుతనయను రామాశిరోమణి

పద్మావతియను పద్మముఖిని

వేడ్క నాతమ్ముడై నట్టి వీర సేను

కూతు వారిసీలకుంతలఁ గువలయాక్షి

మదన రేఖను భువనైకమల్లునకును

వెలయ నిత్తుము శుభములు వెలయగాను.

రం

గీ. అనుచు నీరీతి కుంతలాధ్యక్షుడెలమి

వ్రాసి విప్రులచేఁ గమ్ముఁబంపఁ జదివి

మేలుమేలని యాపుణ్యశీలనృపతి

మిగుల హర్షించె నెంతయు మేదిసీశ.

రం

ఇట్లు చదువుకొని సంతోషితస్వాంతుండగుచు నై వాహికాలంకృతులు

పట్టణమందెల్ల సేయించుచు గంధేభాశ్వవీరరథభటనివహబహుళ

సేనాసంఘంబులుం గొలువ వివిధాలంకారంబులను స్రక్పందన

చిత్రాంశుకంబులచేతను పుత్రమాత్య సమేతంబుగా నలంకృ

తుండై రంజితై *

శోధన పత్రిక

పుట	పంక్తి	తప్పు	బిస్సు
౬	౧	తిమ్మధరాధినాథు	సమ్మధరాధినాథు
౧౧	౪	తిమ్మభూవిభుం	సమ్మభూవిభుం
౧౨	౧౬	వరుసతో	వరుసను
౧౨	౧౨	హత్పద్మఁడన్	హృత్పద్మఁడన్
౧౩	౧౪	మోహవిభుఁడు	మోహవిభుఁడు
౧౪	౧౫	ప్రపశ స్తంబులు	ప్రపశ స్తంబులు
౧౪	౧౬	పల్లెపల్లి	మల్లెపల్లి
౧౫	౧౬	సంస్తుతచరిత్ర	సంస్తుతచరిత్ర
౧౬	౨	అక్షరనకు	అక్షరనకు
౧౭	౫	(ను)	(ను)
౧౮	౪	కీర్తిస్ఫురణన్	కీర్తిస్ఫురణన్
౧౯	౫	కీర్తనీయంబయ్యె	కీర్తనీయంబయ్యె
౨౦	౨౦	భజించు	భజింతు
౨౦	౩	మాక్తికజాలమండ్రును	మాక్తికజాలమందురు
౨౧	౧౦	దేవతానదిలా	దేవతానదిని
౨౧	౩	కేతనద్యుతుల్	కేతనద్యుతుల్
౨౩	౯	అరవిందములు	అరవిందములు
౨౫	౬	ధ్యానానంద	ధ్యానానంద
౨౬	౧	లిప్సనిన్	నిప్సనిన్
౨౭	౧౦	దేవసేనాఖ్యనదిలా	దేవసేనాఖ్యనదిని
౨౮	౧౪	నప్పరపురుషు	నప్పరమపురుషు
౨౯	౧౩	పుణ్యరంధ్రీ	పుణ్యపురంధ్రీ
౩౦	౨౨	నాట్యనరరంబు	నాట్యనగరంబు
౩౦	౨౦	గరిమతో	గరిమను
౩౩	౭	నైకత్రయోజి	నైకత్రయోజి
౩౫	౫	వసదనంబు	వసదనంబు
౩౭	౪	నీటిలా	నీటను

పుట	పంక్తి	గ్రంథము	విషయము
3౯	౨౦	యమతస్సంగ	యమతస్సంగ
౪౩	౧౮	బెట్టేయ	బెట్టేయ
,,	౨౦	వార్ధిలా	వార్ధిని
౪౪	౧	దోషంబునకను	దోషంబునకను
౪౯	౧౦	చిసరుహాక్షులంసుంగడి	చిసరుహాక్షులయంగడి
౫౨	౮	పుణ్యశీలకృపాలు	పుణ్యశీలకృపాలు
౫౩	౭	సుస్థేమ	సుస్థేమ
౫౪	౧౧	చిలుకక	చిలుకల
,,	౧౩	కైరవాపుని	కైరవాపుని
౫౯	౨౦	బుగ్గించయ	బుగ్గించయ
౬౦	౧౭	హస్సుకుకురు	హస్సుకుకురు
౬౧	౧౦	యేతెంచి	యేతెంచె
౬౬	౪	శిరీమాఖంబు	శిరీమాఖంబు
౬౭	౨౦	చిరం	చెఱఁగు
౮౯	౧౪	దింధిమిద్ధిమ	దింధిమిద్ధిమి
౯౩	౧౩	శ్రీకృష్ణ	శ్రీకృష్ణ
౯౫	౧౨	జేశవుని	జేశవుని
౯౭	౧	కార్తి	కార్తి

29887

Refused

శ్రీకృష్ణ దేవాయత్ర బాషానిలయము

సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్. 1.